

**ÇEVRE VERGİLERİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA
BİRLİĞİ'NDEKİ UYGULAMALARI VE
MÜKELLEFLERDEKİ ÇEVRE VE ÇEVRE
VERGİSİ BİLİNCİ ÜZERİNE
ERZURUM İLİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Kürşad Emrah YILDIRIM

**Yüksek Lisans Tezi
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU
2012
Her hakkı saklıdır**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

Kürşad Emrah YILDIRIM

**ÇEVRE VERGİLERİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ
UYGULAMALARI VE MÜKELLEFLERDEKİ ÇEVRE VE ÇEVRE
VERGİSİ BİLİNCİ ÜZERİNE ERZURUM İLİNDE BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU

ERZURUM - 2012

..... / / 20....

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Çevre Vergilerinin Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki Uygulamaları ve Mükelleflerdeki Çevre ve Çevre Vergisi Bilinci Üzerine Erzurum İlinde Bir Araştırma” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezinin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.

Tezimin ..2...yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin tamamı her yerden erişime açılabilir.

19 / 06 / 2012

Kürşad Emrah YILDIRIM

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU danışmanlığında, Kürşad Emrah YILDIRIM tarafından hazırlanan bu çalışma, 19 / 06 / 2012 tarihinde aşğıdaki jüri tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Şafak Ertan Çomaklı

İmza :

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Elif Çolakoğlu

İmza :

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Şükrü Nişancı

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

..... / / 2012

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR VE SİMGELER	VI
TABLolar DİZİNİ	VIII
GRAFİKLER DİZİNİ	XII
ÖNSÖZ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE VE ÇEVRE VERGİLERİ

1.1. ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI	3
1.1.1. Çevre ve Ekoloji.....	3
1.1.2. Ekolojik Denge ve Bozulma Sebepleri	4
1.1.3. Çevre Kirliliği, Kirliliğin Nedenleri ve Etkileri.....	5
1.1.4. Çevre Kirliliğinin Boyutları	7
1.1.5. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi	14
1.1.5.1. Çevre Kirliliğini Önlemede Kullanılan Politikalar.....	14
1.1.5.2.Çevre Kirliliğini Önlemede Kullanılan Araçlar	21
1.1.5.2.1. Dışsallıklar	21
1.1.5.2.2. Çevre Politikalarını Uygulamada Kullanılan Piyasa Araçları	22
1.1.5.2.3. Çevre Politikalarını Uygulamada Kullanılan Kamusal Araçlar ...	24
1.1.5.2.3.1. Vergiler	24
1.1.5.2.3.2. Harçlar	25
1.1.5.2.3.3. Yasaklar	26
1.1.5.2.3.4. Çevresel Standartlar	26
1.1.5.2.3.5. Sübvansiyonlar	27
1.1.5.2.3.6. Kirlilik İzni.....	27
1.1.5.2.3.7. Depozito ve Geri Dönüşüm.....	28
1.2. ÇEVRE VERGİLERİ	29
1.2.1.Çevre Vergisi Türleri	30
1.2.1.1. Atık ve Emisyon Azaltılmasına Yönelik Çevre Vergileri.....	31

1.2.1.1.1. Karbon Vergileri	31
1.2.1.1.2. Enerji Vergileri	33
1.2.1.1.3. Ulaşım Vergileri	34
1.2.1.1.4. Su Kirliliği Vergileri	34
1.2.1.1.5. Katı Atık Vergileri	35
1.2.1.1.6. Ürün Vergileri	36
1.2.1.2. Geri Dönüşümü Sağlamaya Yönelik Çevre Vergileri	37
1.2.1.2.1. Atık Pil ve Akümülatör Vergileri	37
1.2.1.2.2. Ambalaj Vergileri	38
1.2.1.3. Doğal Kaynakların Korunmasına Yönelik Vergi Uygulamaları	39
1.2.1.3.1. Su Çıkarma Vergileri	39
1.2.1.3.2. Agrega Vergileri	41
1.2.1.3.3. Avcılık ve Balıkçılık Vergileri	42
1.2.1.4. Diğer Çevre Vergileri	43
1.2.1.4.1. Turizm Üzerinden Alınan Çevre Vergileri	43
1.2.1.4.2. Gürültü Vergileri	44
1.2.1.4.3. Yeşil Bina Teşvikleri	45
1.2.1.4.4. Gayrimenkul Vergileri	45
1.2.2. Çevre Vergilerinin Etkileri	46
1.2.2.1. Çevre Vergilerinin Büyüme İle İlişkisi	47
1.2.2.2. Çevre Vergilerinin Gelir Dağılımı İle İlişkisi	47
1.2.2.3. Çevre Vergilerinin İstihdam İle İlişkisi	48
1.2.2.4. Çevre Vergilerinin Yatırım İle İlişkisi	48
1.2.2.5. Çevre Vergilerinin Uluslararası Ticaret ve Rekabet İle İlişkisi	49

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE VERGİLERİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ UYGULAMALARI

2.1. TÜRKİYE'DEKİ ÇEVRE VERGİSİ UYGULAMALARI	51
2.1.1. Türkiye'de Çevre İle İlgili Doğrudan ve Dolaylı Düzenlemeler İle Teşvikler	51
2.1.1.1. Doğrudan Düzenlemeler	51
2.1.1.1.1. Çevre Temizlik Vergisi	52

2.1.1.2. Dolaylı Düzenlemeler.....	55
2.1.1.2.1. Gelir Vergisi İle Kurumlar Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler.....	56
2.1.1.2.2. Katma Değer Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler.....	57
2.1.1.2.3. Özel Tüketim Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler.....	57
2.1.1.2.4. Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler.....	58
2.2. BAZI AB ÜLKELERİNDEKİ ÇEVRE VERGİSİ UYGULAMALARI	60
2.2.1. Avusturya.....	60
2.2.2. Danimarka.....	60
2.2.3. Hollanda.....	62
2.2.4. Diğer Üye Ülkeler.....	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜKELLEFLERDEKİ ÇEVRE VE ÇEVRE VERGİSİ BİLİNCİ ÜZERİNE ERZURUM İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	64
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	65
3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI.....	65
3.4. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER.....	67
3.5. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ.....	67
3.5.1. Demografik Özellikler ve Çevre İle İlgili Soruların Analizi.....	67
3.5.2. Faktör Analizleri.....	87
3.5.3. Güvenilirlik Analizi.....	90
3.5.4. Ki - kare Testi Analiz Sonuçları.....	92
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA.....	132
EKLER.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	143

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ÇEVRE VERGİLERİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ
UYGULAMALARI VE MÜKELLEFLERDEKİ ÇEVRE VE ÇEVRE VERGİSİ
BİLİNCİ ÜZERİNE ERZURUM İLİNDE BİR ARAŞTIRMA****Kürşad Emrah YILDIRIM****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU****2012, 143 sayfa + XIV****Jüri : Yrd. Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Danışman)****Doç. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI****Yrd. Doç. Dr. Şükrü NİŞANCI**

Tüm dünyada kamusal ihtiyaçların karşılanmasında yararlanılan en önemli gelir kaynakları, vergilerdir. Kamusal bir mal olan çevrenin korunması ve yaşanabilir bir hale getirilmesi ve bunun devam ettirilebilmesi için ihtiyaç duyulan kaynağın temini çevre vergileri ile sağlanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; çevre vergilerini, çeşitlerini ve Erzurum'da yaşayanların çevre ve çevre vergilerine bakış açısını belirleyebilmektir. Bu amaçla, çevre kavramı ve çevreyi korumada kullanılan ekonomik yaptırımlardan olan çevre vergileri, çeşitleri ile birlikte tanımlanmıştır. Ayrıca, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de mevcut çevre vergisi uygulamalarından bahsedilmiştir. Erzurum ilini kapsayan uygulama bölümünde ise mükelleflerdeki çevre ve çevre vergisi bilinci belirlenmeye çalışılmıştır.

Söz konusu çalışmada, verilerin analizinde sırasıyla, anketi cevaplayanların demografik özelliklerine ve çevre ile ilgili sorulara verdikleri cevaplara ait frekans tabloları, faktör analizi, güvenilirlik testleri ile faktör analizi sonucu elde edilen faktör grupları ve demografik özelliklerin birbirleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan Ki-kare testi analizlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre vergileri, Ekolojik Vergiler, Çevre Vergisi Bilinci

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****A STUDY ABOUT PRACTICES OF ENVIRONMENT TAXES IN TURKEY
AND EUROPEAN UNION AND CONSCIOUSNESS OF TAXPAYERS ABOUT
ENVIRONMENT AND ENVIRONMENT TAX IN ERZURUM****Kürşad Emrah YILDIRIM****Advisor: Assist. Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU****2012, 143 Pages + XIV****Jury : Assist. Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU****Assoc. Prof. Şafak Ertan ÇOMAKLI****Assist. Prof. Dr. Şükrü NİŞANCI**

Throughout the world, the most important income source for covering the public demand is taxes. Need of sources for protecting environment which is also public property and making it livable and sustainable are also provided by environmental taxes.

Aim of this thesis is to determine the environmental taxes and its varieties, and approach of people to environment itself and environmental taxes. For this purpose, concept of environment and environmental taxes which is one of the economic sanctions to protect the environment is defined with its varieties. Furthermore, the current practice of environmental taxes in European Union countries and Turkey is mentioned. In the section of practices in Erzurum province, consciousness of taxpayers to environment and environmental taxes is determined.

Demographic features of participants of the survey and frequency table of their answers to the questions about environment is analyzed respectively in the study. And then Chi-Square test executed to analyze the effects between factor analyze, reliability tests, factor groups that found in the factor analyze and demographic features.

Keywords: Environmental Taxes, Ecological Taxes, Environmental Consciousness

KISALTMALAR VE SİMGELER

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CEM	: Avrupa Belediyeler Konseyi
CFC	: Kloroflorokarbon
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇEP	: Çevre Eylem Programları
ÇTV	: Çevre Temizlik Vergisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EEA	: Avrupa Çevre Ajansı
EPI	: Çevresel Performans Endeksi
FAO	: Dünya Tarım Teşkilatı
GVY	: Gelir Vergisi Yasası
HFC	: Hidroflorokarbon
İDÇS	: İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KVY	: Kurumlar Vergisi Yasası
LPG	: Likit Petrol Gazı
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi

PFC	: Perflorokarbon
PVC	: Poli Vinil Klorür
SF6	: Sülfürhekzaflorid
UÇEP	: Ulusal Çevre Eylem Planı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
VUK	: Vergi Usul Kanunu
WHO	: Dünya Sağlık Teşkilatı

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Çevresel Performans Endeksindeki En Güçlü ve En Zayıf Ülkeler.....	8
Tablo 1.2. Çevresel Performans Endeksindeki Güçlü, Zayıf ve Standart Performans Kategorisindeki Ülkeler.....	9
Tablo 1.3. Türkiye'nin Çevresel Performans Endeksi Puan Dağılımı.....	10
Tablo 1.4. Son On Yıla (2001-2011) Ait Performans Değerlemesi Sıralaması.....	12
Tablo 1.5. Son On Yıla (2001-2011) Ait Performans Değerlemesi En Fazla Azalma Gösteren Ülkeler Sıralaması.....	13
Tablo 2.1. 2012 Yılı İçin Büyükşehir Belediyeleri Dışındaki Belediyelerde Uygulanacak Olan Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi.....	53
Tablo 2.2. 2012 Yılı İçin Büyükşehir Belediyelerinde Uygulanacak Olan Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi.....	53
Tablo 2.3. 2012 Yılı İçin İşyeri Ve Diğer Şekillerde Kullanılan Binalara Ait Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi.....	54
Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri İle İlgili Frekans Tablosu.....	68
Tablo 3.2. Katılımcıların “En Önemli Kentsel Sorun” İle İlgili Soruya Vermiş Oldukları Cevaplara Ait Frekans Tablosu.....	72
Tablo 3.3. Katılımcıların “Çevre Kirliliğinin Boyutu” İle İlgili Değerlendirmesine Ait Frekans Tablosu.....	73
Tablo 3.4. Katılımcılara Göre “En Önemli Çevre Sorunu” Sorusuna Verilen Cevapların Frekans Tablosu.....	74
Tablo 3.5. Katılımcılara Göre “Çevre Sorunlarının Önlenmesinde Kullanılması Gereken En Etkili Önlem” Sorusuna Verilen Cevapların Frekans Tablosu.....	76
Tablo 3.6. “Erzurum'daki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?” Sorusuna “İşsizlik” Cevabı Veren Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	77
Tablo 3.7. “Erzurum'daki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?” Sorusuna “Çevre” Cevabı Veren Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	78

Tablo 3.8. “Erzurum'daki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?” Sorusuna “Eğitim” Cevabı Veren Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	79
Tablo 3.9. “Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Gürültü Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	81
Tablo 3.10. “Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Hava Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	83
Tablo 3.11. “Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Su Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	84
Tablo 3.12. “Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Toprak Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu.....	85
Tablo 3.13. “Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Çarpık Kentleşme” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu...	86
Tablo 3.14. KMO ve Barlett Küresellik Testi SPSS Sonuçları.....	87
Tablo 3.15. Faktör Analizinden Elde Edilen MSA Değerleri Tablosu.....	88
Tablo 3.16. Faktör Analizinden Elde Edilen Açıklanan Toplam Varyans Tablosu.....	89
Tablo 3.17. Faktörlere Göre Güvenilirlik Analizi Sonuçları Tablosu.....	90
Tablo 3.18. Faktör Analizi İle Elde Edilen Sınıflandırma Tablosu.....	91
Tablo 3.19. Faktör 1 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	93
Tablo 3.20. Faktör 2 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	95
Tablo 3.21. Faktör 3 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	97
Tablo 3.22. Faktör 4 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	99
Tablo 3.23. Faktör 5 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	101

Tablo 3.24. Faktör 6 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	102
Tablo 3.25. Faktör 7 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	104
Tablo 3.26. Faktör 8 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	106
Tablo 3.27. Gelir Durumu Analizi İçin Oluşturulan Hipotezlerle İlgili Sonuçlar Tablosu.....	107
Tablo 3.28. Faktör 1 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	109
Tablo 3.29. Faktör 2 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	111
Tablo 3.30. Faktör 3 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	113
Tablo 3.31. Faktör 4 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	115
Tablo 3.32. Faktör 5 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	117
Tablo 3.33. Faktör 6 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	119
Tablo 3.34. Faktör 7 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	121
Tablo 3.35. Faktör 8 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları.....	122
Tablo 3.36. Eğitim Durumu Analizi İçin Oluşturulan Hipotezlerle İlgili Sonuçlar Tablosu.....	124
Tablo 3.37. Faktörler ile Meslek Gruplarının Karşılaştırılması Sonucu Elde Edilen SPSS Sonuçları Tablosu.....	126

Tablo 3.38. Meslek Grupları Analizi İçin Oluşturulan Hipotezlerle İlgili Sonuçlar Tablosu.....	127
Tablo 3.39. Otomobil Sahibi Olanlar İle Olmayanların Faktör 4 İle Analizi Sonucu Elde Edilen Sonuçlara Ait SPSS Tablosu.....	128

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. Türkiye'nin Çevresel Performans Endeksi Puan Dağılımının Grafikselleştirilmesi.....	11
Grafik 3.1. Cinsiyete ve Medeni Duruma Göre Frekansların Yüzdesele Dağılımı.....	69
Grafik 3.2. Katılımcıların "Otomobiliniz var mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yüzdesele Dağılımı.....	69
Grafik 3.3. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre Frekanslarının Yüzdesele Dağılımı.....	70
Grafik 3.4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Frekanslarının Yüzdesele Dağılımı.....	70
Grafik 3.5. Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Frekanslarının Yüzdesele Dağılımı.....	71
Grafik 3.6. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Frekanslarının Yüzdesele Dağılımı.....	71
Grafik 3.7. Katılımcıların "En Önemli Kentsel Sorun" İle İlgili Soruya Verdiği Cevapların Oldukları Cevaplara Ait Frekansların Yüzdesele Dağılımı.....	72
Grafik 3.8. "Erzurum İlindeki Çevre Kirliliğinin Boyutu" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdesele Dağılımı.....	74
Grafik 3.9. Erzurum İlindeki En Önemli Çevre Sorunu Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdesele Dağılımı.....	75
Grafik 3.10. "Erzurum İlindeki Çevre Sorunlarının Önlenmesinde Kullanılması Gereken En Etkili Önlem" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdesele Dağılımı.....	76

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu, dünyada uygulanmakta olan ve gün geçtikçe önemi artan çevre vergileri ve bunun mükellefler üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Çevre vergileri, çevre kirliliğinin önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında kullanılan en önemli ekonomik yaptırımlardandır. Dünya üzerinde, her hangi bir yerde meydana gelen çevre kirliliğinin, dünyanın kalan kısımlarını etkilediği gerçeği ülkeleri, çevre kirliliğine karşı daha duyarlı hale getirmektedir. Çoğu ülke bu sorunun çözümünü sosyal bir sorumluluk olarak kabul etmekte ve bu doğrultuda programlar geliştirmektedir.

Bu çalışma, çevre vergilerini ve çeşitlerini esas almakla birlikte Erzurum'da yaşayan mükelleflerin çevreye ve çevre vergilerine bakış açılarını belirlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, çevre vergileri ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, çevre kavramı ile çevre vergileri incelenmektedir. İkinci bölümde, çevre vergilerinin uygulamaları üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise mükelleflerdeki çevre ve çevre vergisi bilincinin ölçülmesi amacıyla yapılan uygulamadan elde edilen bulgulara ve bu bilgiler ışığında bir takım sonuçlara yer verilmiştir.

Bu çalışmada, bilgi ve tecrübeleriyle bana yardımcı olan danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Elif Çolakoğlu'na, Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Önder Barlı' ya, değerli katkılarını esirgemeyen hocam Sayın Doç. Dr. Şafak Ertan Çomaklı' ya ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Şükrü Nişancı' ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca, anket uygulamalarında desteğini esirgemeyen değerli meslektaşım Arş. Gör. Ali Kemal Çelik dostuma teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmalarım esnasında vermiş oldukları destek ve göstermiş oldukları sabır için eşim Asude Yıldırım' a ve kızım Elif Nefes'e de teşekkür ederim.

GİRİŞ

Küresel sorunların artış gösterdiği dünyada, küreselleşen çevre sorunlarının bu sorunlar içerisinde en önemli yeri almaya aday olduğu bilinmektedir. Artık ülkelerin, birbirlerini her alanda takip ettiği bir dönemde, dünyanın tamamını etkileyecek çevresel faaliyetlere ve kendilerini daha yakından ilgilendiren çevre sorunlarına bakış açısı giderek değişmektedir.

Çevre sorunlarının önlenmesi ya da oluşan çevre sorunlarının azaltılarak ortadan kaldırılabilmesi için kullanılan en önemli araçlardan birisi çevre vergileridir. Çevre vergilerinin, çevre sorunlarına sebep olan faktörler üzerine etki ederek, yapılacak çevreye zararlı faaliyetin maliyetini artırması, bu faktörleri çevreye zarar verecek faaliyeti yapmaktan vazgeçmeye zorlamaktadır. Çevre vergilerinin caydırıcılık özelliği, günümüzde birçok ülkede etkin olarak kullanılmaktadır.

Özellikle, AB'ye üye ülkelerin yoğun olarak kullandığı ve her geçen gün bir yenisini uygulamaya koyduğu çevre vergilerinin aktif olarak kullanılan çeşitleri mevcuttur. Çevre vergilerinin, çevre sorunları üzerinde etkisi olduğu gibi çevre dışındaki unsurlar üzerinde de etkileri vardır.

Türkiye'de, sadece bir uygulaması bulunan çevre vergilerinin, diğer vergiler vasıtasıyla dolaylı olarak toplandığı düşünülmektedir. Ancak bu vergilerden elde edilen gelirlerin çevre için kullanılmadığı ve sadece gelir elde etme amaçlı olduğu açıktır. Son dönemlerde yapılmakta olan bazı çalışmalar, Türkiye'de çevresel anlamda gerçek bir verginin oluşturulabilmesi için atılan ilk adımlardır. Özellikle çevreye duyarlı taşıtlar üzerinde uygulanmaya başlanan vergi indirimleri, bu çalışmaların en belirgin örneğidir.

Çalışmanın birinci bölümünde, çevre vergilerinin var oluş nedeni olan çevre ve çevre sorunları, çevre kirliliğinin boyutları ve çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla uygulanan politikalar, kullanılan kamusal araçlar anlatılmaktadır. Kullanılan kamusal araçlardan birisi olan çevre vergilerinin içeriği, çeşitleri, çevre vergilerinin çevre dışındaki unsurlara etkileri detaylı şekilde incelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, çevre vergilerinin Türkiye ve AB'deki uygulamaları çeşitli ülkelerden örnekler alınarak incelenmektedir.

Çalışmanın son bölümünde ise Erzurum ilindeki mükellefler ile yapılan anket sonucunda elde edilen verilerin değerlendirmesi yer almaktadır. Mükelleflerdeki çevre ve çevre vergisi bilincini ölçmeye yönelik olan uygulama sonucunda, çevre vergilerinin ekonomik etkileri, amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı, çevresel etkileri, çevre vergilerinin gerekli olup olmadığı ve çevre ve çevre sorunlarına olan duyarlılık ölçülmektedir. Araştırmanın kapsamını, Erzurum merkez ilçede ikamet eden ve çevre ile ilgili dolaylı veya doğrudan düzenlemelere gelir vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, özel tüketim vergisi, çevre temizlik vergisi gibi vergilerle katkı sağlayan mükellefler oluşturmaktadır. Ankette yer alan 36 sorudan, 11'i ölçek dışı sorular olup bu soruların değerlendirilmesinde Frekans Analizi yapılmıştır. Diğer 25 soru, 5'li Likert tipi sorulardan oluşmuştur. Araştırmanın amacına ulaşabilmek için anket uygulaması yapılmıştır. Anketten elde edilen verilerin ve oluşturulan hipotezlerin analiz edilmesi amacıyla, "SPSS 17.0 for Windows" paket programı kullanılmıştır. Bu program aracılığıyla, Frekans Analizi, Faktör Analizi ve Ki-Kare Testi Analizi yapılmıştır. Mükelleflere ait demografik özelliklerden, eğitim durumu, gelir durumu ve meslek dağılımı, ankette yer alan çevre vergisi bilincini ölçmeye yönelik sorularla karşılaştırılmıştır. Ayrıca, çevre vergilerine karşı otomobili olanların daha duyarlı olup olmadıkları belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE VE ÇEVRE VERGİLERİ

1.1. ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI

Dünyanın en önemli sorunlarından biri olan çevre sorunları, artık daha çok konuşulmakta ve ülkeler sadece kendi bünyesinde değil birbirleri arasında çözüm yolları bulmak için çaba göstermektedirler. Doğal hayatı olumsuz etkileyen bu sorun, küresel anlamda çözümler bulunmadığı takdirde uygarlıkların varlığını gerçek anlamda tehdit etmektedir.

Çevre sorunları ile ilgili birçok önlem alınmış olsa bile alınan önlemlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Ülkelerde çevre ile ilgili endişeler artmakta ve bu endişe ülkelerin politikalarına yansımaktadır¹. Çok geniş anlamlara sahip olan çevre kavramı, çevreyle ilgili sorunlar ve çevre sorunlarının nedenleri ile etkilerine değinmek faydalı olacaktır.

1.1.1. Çevre ve Ekoloji

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2.maddesinde çevre, canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve etkileşim içinde oldukları her türlü ortam olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanım ise çevreyi, tüm canlıların yaşam alanlarında yer alan diğer canlılarla ilişkilerini sürdürdükleri yer olarak tanımlanmaktadır. Çevre içerisinde yaşayan varlıklar, birbirlerini sürekli etkiler ve birbirlerinden etkilenirler. Cansız varlıkları da kapsamı içerisine alan çevre kavramı, geniş bir kavram olup, fiziksel çevre ve sosyal çevre olmak üzere ikiye ayrılmaktadır².

Fiziksel çevre, insanın yaşamını devam ettirdiği ve insan dışındaki unsurların var olduğu çevredir. Doğal çevre ve yapay çevre olmak üzere iki çeşit fiziksel çevre bulunmaktadır. Doğal çevre, dünyanın varlığıyla birlikte var olmaya başlamış hava, su, toprak gibi unsurların oluşturduğu çevredir. Yapay çevre ise insanların yaşamlarını

¹ Kemal Görmez, *Çevre Sorunları*, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara 2007, s. 1-2.

² Ruşen Keleş ve Can Hamamcı, *Çevre Politikası*, İmge Kitapevi, Ankara 2005, s.31-34.

kolaylaştırmak adına oluşturduğu unsurları içinde barındıran çevredir³. Sosyal çevre, insanların çevre içerisinde iletişim halinde olduğu, diğer unsurların oluşturduğu çevredir. Kişinin yaşadığı yer, ailesi onun sosyal çevresini oluşturur⁴.

Çevre içerisindeki varlıkların hayati bağlarla birbirine bağlı oldukları unsurlar arasında yer alan diğer canlılar çevrenin biyolojik unsurlarını, hava, su, toprak, doğal yer altı kaynakları, flora ve fauna gibi unsurlar ise çevrenin fiziksel unsurlarını oluşturur⁵.

Çevre bilimi olarak bilinen ekoloji kavramı ise, Türk Dil Kurumu'na göre, hem canlıların birbirleriyle olan ilişkilerini hem de çevre ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Ekoloji bütün canlıları ilgilendiren ve her canlıyı etkileyen konuları incelemektedir.

1.1.2. Ekolojik Denge ve Bozulma Sebepleri

Canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların tamamı ekolojik dengeyi oluşturur. 2872 sayılı Çevre Kanununun 2.maddesinde, canlıların varlık ve gelişmelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan şartlar olarak tanımlanan ve çok hassas olan bu dengenin bozulması canlıların yaşamlarını devam ettirebilmelerini güçleştirmekte ve uzun bir zaman diliminde bir araya gelerek oluşturdukları ekolojik sistemin zayıflamasına sebep olmaktadır.

Bozulmamış bir ekolojik sistemde sayıca ve çeşit olarak çok fazla canlı türü yer almaktadır. Bu canlılar, mevcut sistem içerisinde oluşabilecek çevre sorunlarını engeller ve ekolojik dengeyi muhafaza etmektedir. Mevcut dengenin bozulup yeniden kurulması bile ekolojik sistemin tekrar yaşanabilir olmasını engellemektedir.

Ekolojik dengeyi bozan tek canlı insandır. Diğer canlılar insanın aksine ekolojik dengeyi korumaya çalışır. Ekolojik dengenin bozulma sebeplerinin başında tarım faaliyetlerinde kullanılan kimyasal tarım ilaçları gelmektedir. Yetiştirilen bitkilerin hem bitkileri tüketenler hem de doğa üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri bilinmektedir.

³ Kemal Görmez, *Çevre Sorunları ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997, s.10

⁴ Keleş, s.31-34.

⁵ Keleş, s.31-34.

Yine ekolojik dengenin bozulmasına sebep olan ve özellikle kozmetik ürünlerinde kullanılan karbondioksit gazı oksijen atomlarının bozulmasına sebep olmaktadır. Ozon tabakasının zayıflamasına sebep olan karbondioksit gazı küresel ısınmaya sebep olmaktadır.

Bunların dışında, yaygınlaşan plastik madde kullanımı, araçların yaydığı karbondioksit ve karbon monoksit gazları, denizleri ve dereleri kirleten fabrika atıkları, bilinçsizce yok edilen orman alanları ve kesilen ağaçlar, gürültü kirliliği gibi etkenler ekolojik dengenin bozulmasına sebep olmaktadır.

1.1.3. Çevre Kirliliği, Kirliliğin Nedenleri ve Etkileri

Çevre kirliliği, insanların yapay çevre oluştururken doğal çevreye yaptıkları müdahaleler sonucunda ortaya çıkan ve çevrenin fiziksel unsurları olan hava, su, toprak, yer altı kaynakları gibi unsurların kalitesinin azalmasını ifade eden bir kavramdır. Kirlilik insan yaşamını olumsuz olarak etkilemekte ve besin güvenliğini tehlikeye düşürmektedir⁶. Çevre kirliliği, 2872 sayılı Çevre Kanununun 2.maddesinde, canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek olumsuz etkiler olarak tanımlanmaktadır.

Çevre kirliliği ve diğer çevre sorunlarının temelinde, yerküredeki doğal kaynakların, gelişi güzel ve doğayı dikkate almayıp insanı dikkate alarak kullanılıyor olması yatmaktadır. Bununla birlikte sanayinin gelişmesi ile insanın doğaya olan tavrı daha acımasız bir hal almıştır⁷. Çevre kirliliğinin en önemli etkileri, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği ve buna bağlı olarak çeşitli bitki türlerinin yok olması, gürültü kirliliği, küresel ısınma şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Hava kirliliği, havayı oluşturan gaz maddelerin insan sağlığına, canlı hayatına ve ekolojik dengeye zarar verecek oranda değişmesi ve zehirli gazların atmosferde bulunmasıdır⁸. Kalorili ve kükürt oranı yüksek olan yakıtların ısınmada kullanılması, motorlu taşıtlardan çıkan gazların yoğunlaşması, sanayileşmenin olumsuz etkileriyle

⁶ Harun Tanrıvermiş, “ Çevre Kirliliğinin Vergilendirilmesi: İlkeler, Uygulamaları ve Türkiye Açısından Genel Değerlendirme” [Elektronik Sürüm], *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*,8(27), 1997, s.303.

⁷ Göksel N. Demirer, “2020 Yılında Dünyada ve Türkiye’de Çevre”, Erişim Tarihi: 29 Şubat 2012, http://www.eie.gov.tr/turkce/en_tasarufu/en_tas_etkinlik/2006_bildiriler/OturumI/SinanErten.doc.

⁸ Yavuz Bozkurt, Çevre Sorunları ve Politikaları, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012, s.20

daha yaygınlaşmaktadır. Hava kirliliğinin, insan sağlığına, bitki ve hayvan türlerinin tamamına olumsuz etkileri olmakla beraber, asit yağmurlarının artmasına, ozon tabakasının zayıflaması ve dolayısıyla küresel ısınmaya sebep olmaktadır. Hava kirliliğinin etkileri, bölgesel olarak kalmamakta, çevresine rüzgâr ve yağmurlar ile yayılmaktadır. Yine hava kirliliğinden etkilenen bazı canlılar diğer canlıları olumsuz yönde etkilemektedir.

Su kirliliği, deniz, göl, nehir gibi su barındıran havzalarda görülen kirliliktir. Su kirliliği, suyun yararlı kullanımını etkileyecek derecede, kimyasallar, petrol atıkları, evsel atıkların katılması ile kalitesinin bozulmasıdır⁹. Su önemli bir taşıyıcı olduğu için kanalizasyonlar, tarım atıkları ve sanayi atıkları suda birleşir ve böylece kirli su göllere, denizlere ve koylara taşınmış olur¹⁰.

Toprak kirliliği, toprağın, insan faaliyetleri sonucu oluşan çeşitli bileşiklere içine alması, toprakta yaşayan canlılar ile yetişen ve yetiştirilen bitkilere veya bu bitkilerle yaşayan canlılara toksik etkiye bulunacak, zarar verecek düzeyde etkiye bulunması, toprağa eklenen kimyasal materyalin toprağın özümleme kapasitesinin üzerine çıkması ve toprağın verim kapasitesinin düşmesidir¹¹. Hava kirliliğine sebep olan fosil yakıtlarının tüketilmesi sonucu ortaya çıkan gazların, bulutlardaki su buharı ile birleşerek sülfürik ve nitrik asitleri ortaya çıkarması ve bu asitlerin, yağmur ve kar gibi iklimsel olaylarla yeryüzüne ulaşması olayına asit yağmurları denmektedir. Toprak kirliliğinin en önemli nedenlerinden biri olan asit yağmurları, toprağa bu yolla karışarak toprağın kalitesini ve verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Toprağın verimliliğini kaybetmesindeki bir diğer etken ise erozyondur.

Gürültü kirliliği, canlıların yaşamını olumsuz yönde etkileyen her türlü ses oluşumudur. Özellikle ulaşım araçlarının ve motorlu araçların sebep olduğu gürültü kirliliği, çarpık kentleşme ve sanayi bölgelerinin yerleşim yerlerine yakın yerlerde konuşlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Canlılar üzerinde psikolojik ve fizyolojik

⁹ Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, Çevre Terimleri Sözlüğü, IULA Çevre Kitapları Serisi 1995.

¹⁰ Emrullah Güney, *Çevre Sorunları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.63.

¹¹ T.C. O.İ.S.B. IX.Bölge Müdürlüğü Düzce İli Şube Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, <http://duzce.cevreorman.gov.tr/Duzce/AnaSayfa/CYCEDSubeMudurlugu/toprakKirliligi.aspx?sflang=tr>.

etkileri vardır. Özellikle, sinir sistemi ve işitme sistemi bozukluklarına sebep olmaktadır¹².

Çevre kirliliğinin temel sebebi insanlık olmakla beraber çeşitli doğa olaylarının da etkileri mevcuttur. Depremler, seller, yanardağ faaliyetleri gibi doğa olayları çoğu zaman çevreyi olumsuz yönde etkilemektedir. İnsan kaynaklı sebepler ise nüfus artışı, çarpık kentleşme, sanayileşme, enerji kullanımı, yoksulluk ve turizm olarak sıralanabilir¹³.

Küresel anlamda, çevre sorunları ele alındığında, dünya nüfusunun artışı ile birlikte ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların gelecek yıllarda ne düzeye ulaşacağını belirlemek, alınabilecek önlemler açısından faydalı olacaktır¹⁴.

1.1.4. Çevre Kirliliğinin Boyutları

Çevre kirliliğinin boyutları, meydana geldikleri bölgelere göre bir takım farklılıklar göstermektedir. Her ne kadar birbirinden farklı boyutlarda olsa da küresel anlamda çevre kirliliği, tehlikeli boyutlara ulaşmaktadır.

Zaman içerisinde, iktisadi düşüncelerin, devlet anlayışının, insan ve toplum anlayışının değişmesi ekolojik felaketleri beraberinde getirmiştir¹⁵. Avrupa'da çevrenin durumu incelendiğinde, bazı önemli gelişmelerin yaşandığı görülmüş, ancak sorunlar varlığını devam ettirmiştir. Avrupa'daki sera gazı emisyon değerleri düşmüş, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranı artmış ve bazı hava ve su kirlenme göstergelerinde düzelmeler görülmüştür¹⁶.

Ülkelerin çevre sorunlarını inceleyen ve mevcut sorunlarını çevre unsurlarına göre puanlandıran Yale Üniversitesi'nin, 2012 yılına ait Çevresel Performans Endeksi (Environmental Performance Index - EPI) sıralaması Tablo 1.1'de gösterilmiştir. EPI değerleri, EPI genel sıralaması (EPI Rank) ve son 10 yıldaki (2001-2011) performans değerlendirmesi sıralaması (Pilot Trend EPI Rank) olmak üzere iki sıralamadan

¹² Wikipedi Özgür Ansiklopedi, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012,

http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCr%C3%BCl%C3%BC_kirlili%C4%9Fi.

¹³ Tarık Jamali, *Ekolojik Vergiler*, Yaklaşım Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., Ankara 2007, s.34-42.

¹⁴ Sücaattin Kırımhan, *Nüfus, Kaynak ve Çevre İlişkileri*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 99.

¹⁵ Kemal Görmez, *Çevre Sorunları*, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara 2007, s. 22-29.

¹⁶ Avrupa Çevre Ajansı, *Avrupa'da Çevre; 2010 Durum ve Genel Görünüm Sentez*, Kopenhag 2010, s.15.

oluşturmuştur. Ayrıca puanlarına göre ülkeler, en güçlü performans, güçlü performans, standart performans, zayıf performans ve en zayıf performans olmak üzere beş gruba ayrılmıştır. Değerlendirmeler 100 puan üzerinden yapılmıştır.

Tablo 1.1'de, "EPI genel sıralaması" ve "son 10 yıldaki (2001-2011) performans değerlendirmesi sıralaması" içerisinde yer alan ülkeler gösterilmiştir. Aynı tabloda, en güçlü performans kategorisindeki ülkeler ve en zayıf performans kategorisinde yer alan ülkeler değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 1.1. Çevresel Performans Endeksindeki En Güçlü ve En Zayıf Ülkeler¹⁷

En Güçlü Performans Kategorisi			En Zayıf Performans Kategorisi		
Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan
1	İsviçre	76.69	121	Tacikistan	38.78
2	Letonya	70.37	122	Eritre	38.39
3	Norveç	69.92	123	Libya	37.68
4	Lüksemburg	69.20	124	Bosna Hersek	36.76
5	Kosta Rica	69.03	125	Hindistan	36.23
6	Fransa	69.00	126	Kuveyt	35.54
7	Avusturya	68.92	127	Yemen	35.49
8	İtalya	68.90	128	Güney Afrika	34.55
9	Birleşik Krallık	68.82	129	Kazakistan	32.94
9	İsveç	68.82	130	Özbekistan	32.24
			131	Türkmenistan	31.75
			132	Irak	25.32

Çevresel Performans Endeksi'nde verilen en güçlü performans ve en zayıf performans kategorileri sıralamalarına bakıldığında, en güçlü performans kategorisinde 10 ülke, en zayıf performans kategorisinde 12 ülkenin yer aldığı görülmektedir.

¹⁷ Yale University, Environmental Performance Index, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>.

Tablo 1.2'de, güçlü performans kategorisi, standart performans kategorisi ve Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı zayıf performans kategorisindeki bazı ülkelerin sıralamaları ve puanlarına yer verilmiştir. Türkiye'nin yer aldığı zayıf performans kategorisinde, Türkiye'ye en yakın sırada yer alan ülkeler sıralanmıştır.

Tablo 1.2. Çevresel Performans Endeksindeki Güçlü, Zayıf ve Standart Performans Kategorisindeki Ülkeler¹⁸

Güçlü Performans Kategorisi			Standart Performans Kategorisi			Zayıf Performans Kategorisi		
Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan
11	Almanya	66.91	47	Yunanistan	56.84	100	Katar	46.59
12	Slovakya	66.62	48	Avustralya	56.61	101	Kırgızistan	46.33
13	İzlanda	66.28	49	ABD	56.59	102	Ukrayna	46.31
14	Y.Zelanda	66.05	50	Arjantin	56.48	103	Sırbistan	46.14
15	Arnavutluk	65.85	50	Küba	56.48	104	Sudan	46.00
16	Hollanda	65.65	52	Singapur	56.36	105	Fas	45.76
17	Litvanya	65.50	53	Bulgaristan	56.28	106	Rusya	45.43
18	Çek Cumh.	64.79	54	Estonya	56.09	107	Moğolistan	45.37
19	Finlandiya	64.44	55	Sri Lanka	55.72	108	Moldova	45.21
20	Hırvatistan	64.16	56	Venezüella	55.62	109	Türkiye	44.80
21	Danimarka	63.61	57	Zambiya	55.56	110	Umman	44.00
22	Polonya	63.47	58	Şili	55.34	111	Azerbaycan	43.11
23	Japonya	63.36	59	Kamboçya	55.29	112	Kamerun	42.97
24	Belçika	63.02	60	Mısır	55.18	113	Suriye	42.75

¹⁸ Yale University, Environmental Performance Index, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>.

Çevre Performans Endeksi'nde, 132 ülke arasında 109.sırada yer alan Türkiye'nin 44.80 puanı mevcuttur. Çevresel Performans Endeksi oluşturulurken, ülkelerin ekosistem dengeleri ve çevrenin sağlık üzerindeki etkilerine göre puanlama yapılmaktadır. Türkiye'nin, Çevresel Performans Endeksi'nde almış olduğu puanın ayrıntılı dağılımı Tablo 1.3'de gösterilmiştir.

Tablo 1.3. Türkiye'nin Çevresel Performans Endeksi Puan Dağılımı¹⁹

Bütünleşme Seviyesi	Performans	
	Puan	Sıra
Çevresel Performans Endeksi	44,8	109
Çevresel Sağlık	69,8	67
Hava (İnsan sağlığı üzerine etkisi)	64,8	71
Salgın hastalıklar üzerindeki çevre etkisi	74,1	63
Su (İnsan sağlığı üzerine etkisi)	66,1	56
Ekosistem Dengesi	34,1	118
Tarım	42,8	93
Hava (Ekosistem Etkisi)	30,6	90
Biyoçeşitlilik ve habitat	20,2	121
İklim Değişikliği	42,7	71
Balıkçılık	25	60
Orman	91,5	42
Su Kaynakları (Ekosistem Etkisi)	10	114

Çevresel performans tablosuna bakıldığında, çok az ülkenin çok iyi veya iyi koşullarda çevresel unsurlara sahip olduğu görülmektedir. Bu sayının 46 ülke ile sınırlı olması, dünyadaki çevre kirliliğinin çok iyi seviyede olmadığını göstermektedir.

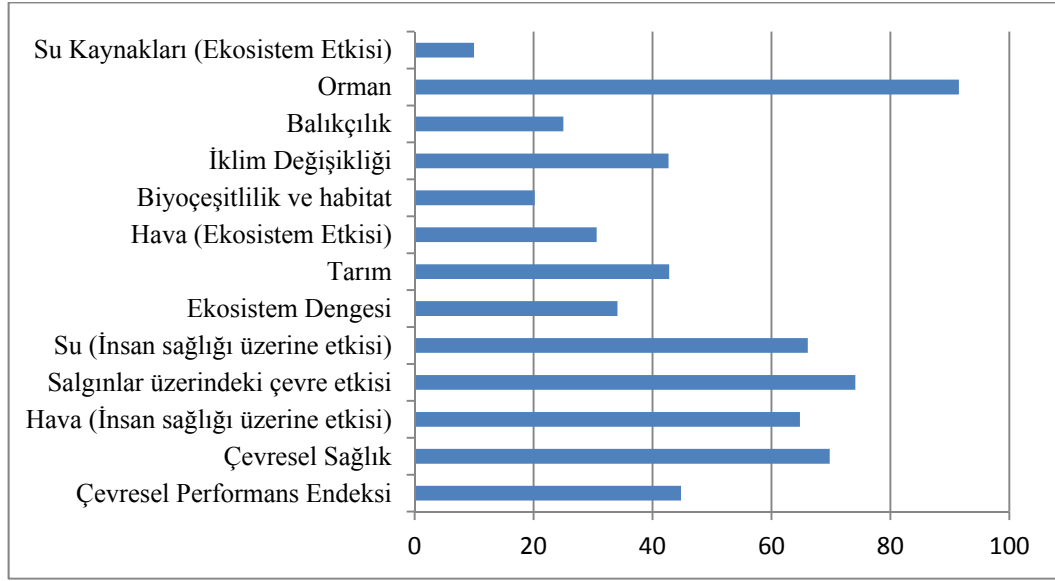
Türkiye'nin çevresel performansına baktığımızda, puanının düşük olmasının en önemli sebebinin ekosistem dengesindeki olumsuzluklardan kaynaklandığını görmekteyiz. Özellikle su kaynaklarının ekosistem etkisi ve biyoçeşitlilik ile habitatın en zayıf kalemler olduğu söylenebilir.

Yale Üniversitesi'nin yaptığı değerlendirmede, Türkiye'nin en güçlü kaleminin ormanlar olduğu ve ormanlar açısından yapılan sıralamada 42.sırada yer aldığı

¹⁹ Yale University, Environmental Performance Index, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>.

görülmektedir. Aynı değerlendirmede, Türkiye'nin, çevrenin sağlık üzerine etkisi sıralamasında 69,8 puanla 67.sırada, ekosistem dengesi sıralamasında ise 34,1 gibi düşük bir puanla 118.sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 1.3'de, Türkiye'deki, su ve havanın insan sağlığı üzerine etkilerini gösteren değerlendirme sonuçlarına baktığımızda, sıralama olarak ne kötü ne de iyi olduğunu söylemek mümkün değildir. Yine çevrenin, salgınlar üzerindeki etkisi içinde aynı şeyleri söylemek mümkündür.

Grafik 1.1. Türkiye'nin Çevresel Performans Endeksi Puan Dağılımının Grafikselsel Gösterimi

Yapılan araştırmanın bir diğer değerlendirme ölçütünü, son on yıllık süreçte (2001-2011), ülkelerin çevre adına yapmış oldukları çalışmalar oluşturmuştur. Yapılan çalışmalar ve elde edilen sonuçlara göre ülkeler kategorize edilmiştir. Bu kategoriler, en fazla performans gösterenler, standart performans gösterenler, hiç performans gösteremeyen ya da az performans gösterenler, performansında azalma gösterenler ve performansında fazla azalma gösterenler olarak belirlenmiştir.

Tablo 1.4'de, en fazla performans gösteren ülkeler ile Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı standart performans gösteren ülkelerin bazılarının sıralamasına yer verilmiştir.

Tablo 1.4. Son On Yıla (2001-2011) Ait Performans Değerlemesi Sıralaması²⁰

En fazla performans gösterenler			Standart performans gösterenler		
1	Letonya	18.00	11	Sri Lanka	11.73
2	Azerbaycan	17.80	12	İtalya	11.31
3	Romanya	16.94	13	Kuzey Kore	11.28
4	Arnavutluk	16.80	14	Nepal	11.26
5	Mısır	16.31	15	Nikaragua	11.25
6	Angola	15.64	16	Bulgaristan	11.18
7	Slovakya	14.45	17	Türkiye	11.08
8	İrlanda	13.75	18	Macaristan	11.03
9	Belçika	12.36	19	Fransa	11.02
10	Tayland	12.06	20	Birleşik Krallık	11.01

Tablo 1.4'e bakıldığında, özellikle Letonya'nın göstermiş olduğu ilerleme dikkat çekmektedir. Letonya, bu ilerleme ile genel sıralamada ikinci sıraya yükselmiştir. Azerbaycan da Letonya'ya yakın bir yükseliş gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin gösterdiği ilerleme de dikkat çekicidir. Türkiye, son on yıl (2001-2011) içerisinde çevresel anlamda yapmış olduğu faaliyetlerle 11.08 puan toplamış ve performans değerlemesinde 17.sırada yer almıştır. Özellikle standart performans gösteren ülkelerin topladığı puanların, birbirine çok yakın olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 1.5'de, performansında en fazla azalma gerçekleşen ülkeler sıralamasına yer verilmiştir. Performansında en fazla azalma gerçekleşen ülkelerde, Rusya'nın en fazla değer kaybeden ülke olduğu göze çarpmaktadır. Rusya'yı, Kuveyt ve Suudi Arabistan takip etmiştir. Bu üç ülkenin değer kaybı, puan olarak, diğer ülkelere nazaran çok daha fazladır. Rusya, en yakın rakibi olan Kuveyt'in değer kaybının neredeyse iki katı kadar değer kaybetmiştir.

²⁰ Yale University, Environmental Performance Index, Erişim Tarihi: 03 Mart 2012, <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>.

Tablo 1.5. Son On Yıla (2001-2011) Ait Performans Değerlemesi En Fazla Azalma Gösteren Ülkeler Sıralaması²¹

En fazla azalma gösteren ülkeler					
121	Katar	- 1.74	127	Kırgızistan	- 3.30
122	Bolivya	- 1.76	128	Estonya	- 3.88
123	Türkmenistan	-2.40	129	Bosna Hersek	- 4.69
124	Kuzey Afrika	- 2.65	130	Suudi Arabistan	- 6.52
125	Irak	- 2.66	131	Kuveyt	- 7.44
126	Kazakistan	- 3.05	132	Rusya	- 12.82

Çevre kirliliğinin, insan hayatındaki tüm yaşamsal unsurlar üzerinde etkisi olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Çevre kirliliğinin boyutlarını bize gösteren unsurlara bakıldığında gelecekle ilgili çevre tahminleri yapmak mümkündür.

Çevre kirliliğinin boyutları ile ilgili yapılan araştırma ve tahminler, asitleşme, ormanların tahribi, doğal su kaynaklarındaki kayıplar, arazilerin bozulması, sahil ve kıyılardaki kirlenme, denizlerdeki su seviyesi gibi birçok unsur dikkate alınarak yapılmaktadır²².

Tahminler ve araştırma neticeleri, çevre ile ilgili kötümser tabloları önümüze koymaktadır. Çevre kirliliğinin, canlılar üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra ekonomik etkilerinden de bahsedilmektedir. Bu konuyla ilgili IMF (International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu) bir görüş bildirmiş ve çevre kirliliği konusunda başarısız ülkelerin, zamanla ekonomik olarak başarısız olmaya başlayacağını, ihracatlarının azalacağını, ticari dengelerinin bozulacağını, turizm ve döviz kazançlarının düşüş yaşayacağını, gıda ve sağlık ithalatlarının artabileceğini belirterek uyarıda bulunmuştur²³.

Çevre sorunlarının boyutları, artık insanların hayatlarını devam ettirmesi için gerekli şartların yetersiz hale gelmesine sebep olmaktadır. Bu tehlike, küresel anlamda

²¹ Yale University, Environmental Performance Index, Erişim Tarihi: 03 Mart 2012, <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>.

²² Erol Uluğ, "Çevre Kirlenmesinin Boyutları", Ruşen Keleş (Haz.), *İnsan Çevre Toplum*, (ss. 47), İmge Kitabevi, Ankara 1997.

²³ Jamali, s.44.

bir çevre bilincinin oluşmasını tetiklemektedir. Bu farkındalığa bir de politik endişeler ve bazı çıkar gruplarının baskıları eklenince, çevre sorunları, artık daha bilinen ve üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmektedir²⁴.

1.1.5. Çevre Kirliliğinin Önlenmesi

Çevrenin sağlık, ortalama yaşam süresi, sosyal eşitsizlikler gibi unsurlarla bağlantısı vardır. İnsanların fiziksel, ruhsal ve sosyal refahı üzerinde etkili olan çevre üzerinde, insanların doğal kaynaklara olan rağbeti ile birlikte baskı artmaktadır. Geçmişte, basit politikalarla çözülebilen çevre sorunları, günümüzde çevre üzerindeki baskının artması ile bu basit politikalar ile çözülememektedir. Artık çevre sorunlarını tek başına ele almak ve çözüm aramak olanaksızdır.

Günümüzde çevre sorunlarını, Avrupa'nın çevre sorunları ya da Türkiye'nin çevre sorunları olarak sınıflandırmak yanlış olacaktır. Çevre sorunları birbirine bağlı olduğu için bu sorunları küresel anlamda değerlendirmek gerekmektedir. Dünyanın herhangi bir yerindeki çevresel değişiklik, doğrudan ya da dolaylı olarak dünyanın diğer kısımlarını etkilemektedir. Çevre sorunları, küresel değişikliklerle yakından ilişkili olduğu için çevre sorunlarına ve boyutlarına küresel gözle bakmak ve buna göre çözümler geliştirmek gerekir.

1.1.5.1. Çevre Kirliliğini Önlemede Kullanılan Politikalar

Çevre için yapılan çalışmaları, bireysel çalışmalar, toplumsal çalışmalar, sivil toplum örgütlerinin yaptığı çalışmalar, şirketler tarafından yürütülen çalışmalar, ülke yönetimleri tarafından yönetilen çalışmalar ve uluslararası çalışmalar olarak sınıflandırmak mümkündür²⁵.

Küresel anlamda önem taşıyan, çevre kirliliğinin önlenmesi için atılan ilk adım, Birleşmiş Milletler düzeyinde, 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı"dır²⁶. Konferans sonunda, bir bildirme

²⁴ Yılmaz Muslu, *Ekoloji ve Çevre Sorunları*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2000, s.265-266.

²⁵ Ramazan Özey, *Çevre Sorunları*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2009, s. 234-246.

²⁶ Uğur Kalelioğlu ve Noyan Özkan, *Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri*, İzmir Barosu, İzmir 2000, s.17.

yayınlanmıştır. Bildirgenin içeriğinde, insan ve çevre ilişkilerine, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine ve çevre korumada uluslararası iş birliğinin önemine değinilmiştir. İnsanların temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı olduğu kabul edilmiştir. Bu bildirgeyi, 1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan "Dünya Çevre Zirvesi" takip etmiş ve yine bir bildirge yayınlanmıştır. Türkiye'nin, hükümet başkanı seviyesinde temsil edilerek katıldığı bu zirvede, "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramı ilk kez kullanılmış ve uzun vadeli ekonomik kalkınmanın ancak çevrenin korunması ile bağdaştırılması halinde mümkün olacağı belirtilmiştir. "Ülkeler, küresel çevre ve kalkınma sistemlerinin bütünlüğünü koruyacak anlaşmalar yapmalıdır" fikri savunulmuştur²⁷.

Çevreye ilişkin emredici kuralları belirleyen, küresel anlamda çevreyi koruyacak herhangi bir yazılı metin bulunmamaktadır. Yayınlanan her iki bildirge de birer tavsiye niteliğindedir.

Avrupa'da ise 1972 yılında AT tarafından düzenlenen "Paris Zirvesi" ile çevre konusu Avrupa'nın gündemine girmiştir. Avrupa'da uygulanan "Çevre Eylem Programları", bu zirvenin ardından uygulanmaya başlamıştır. AT ise 1987 yılında "Tek Senet"i kabul etmiştir. Bu senet içerisinde, kirliliği kaynağında önleme, kirleten öder ve çevre politikaları ile diğer politikaları bütünleştirme gibi ilkelere yer verilmiştir²⁸.

Türkiye'ye bakıldığında, çevre hakkının ilk defa 1982 Anayasa'sının 56.maddesinde yer aldığı görülmektedir. 1983 yılında "Çevre Kanunu" kabul edilmiş ve "Çevre Müsteşarlığı" kurulmuş, 1991 yılında bu müsteşarlık "Çevre Bakanlığı" halini almıştır. 2003 yılında "Çevre ve Orman Bakanlığı" çatısı altında çevre ile ilgili faaliyetler devam etmiştir. AB'ne uyum süreci kapsamında "Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı" hazırlanmakta ve ulusal kalkınma planlarında yer almaktadır. Türkiye, çevre ile ilgili birçok uluslararası sözleşmeye imza atmış ve bu kapsamda yeni mevzuatlar çıkartılmıştır²⁹.

Çevre kirliliğini temizlemenin maliyetinin, çevre kirliliğini önlemenin maliyetinden fazla olduğunu gören ülkeler çevre kirliliğini önlemek adına birçok uluslararası faaliyette bulunmaktadırlar. Çevre kirliliğinin önlenmesi için kamu

²⁷ Genbilim, Erişim Tarihi: 14 Mart 2012, <http://www.genbilim.com/content/view/1286/84/>.

²⁸ Sevim Budak, *AB ve Türk Çevre Politikası*, Buke Yayınları, İstanbul 2000, s.103 - 109.

²⁹ Ömer Aykul, *Ekolojik Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s.18.

bilincinin ve katılımının gerekliliğini göz ardı etmeyen ülkeler, özel sektör, kamu sektörü, sivil toplum örgütleri, her türlü diğer kuruluş ve gönüllü topluluğun desteğini almaya çalışmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), Dünya Tarım Teşkilatı (FAO), Avrupa Çevre Ajansı (EEA), Avrupa Belediyeler Konseyi (CEM) ve uluslararası finans kuruluşlarını harekete geçirerek, çevre ile ilgili işbirliği programları oluşturmaktadır. Bu faaliyetler kapsamında oluşturulan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

UNEP, BM'de çevre konusunun eşgüdümünü, çevrenin durumunun global anlamda ve sürekli olarak gözden geçirilmesini, çevre sorunlarına uluslararası toplumun dikkatinin çekilmesini, uluslararası ve ulusal düzeyde çevre politikaları ile çevre hukukunun gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Son yıllarda uluslararası çevre politikalarına yön veren konferanslarda üstlendiği roller ile önemi artan UNEP, kuruluşundan itibaren çok taraflı birçok sözleşmenin yapılmasında etkili olmuştur. Türkiye ile UNEP ilişkileri ise sorunsuz bir şekilde devam etmektedir. Türkiye, UNEP Yönetim Konseyi'nin yardımcı organı olan Daimi Temsilciler Komitesi'nde temsil edilmektedir. UNEP' in amaçları arasında yer alan ulusal eşgüdüm, Türkiye'de, Çevre Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Ayrıca Türkiye, gönüllülük esasına dayanan UNEP Çevre Fonu'na düzenli olarak katkıda bulunmaktadır³⁰.

Ülkelerin birlikte hareket etme çabaları neticesinde, "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı", "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı", "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi", "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi", "Biyolojik Çeşitlilik Üzerine Sözleşme", "Basel Anlaşması", "Viyana Anlaşma", "Montreal Protokolü" ve "Kyoto Protokolü" gibi birçok konferans ve sözleşme düzenlenmiş ve ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

Çevre kirliliğinin önlenmesinde, ortak çevre politikaları büyük bir önem taşımaktadır. Ortak çevre politikalarının uygulanmasının iktisadi ve siyasi sebepleri olduğu gibi, çevre kirliliğinin küreselleşmesi gibi önemli bir sebebi de mevcuttur.

³⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Birleşmiş Milletler Çevre Programı*, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012, <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa>.

AB'de uygulanan çevre politikaları günümüzde çok geniş kapsamlı hale gelmiştir. Bu kapsamın genişlemesinde, çıkarılan “Çevre Eylem Programları”nın (ÇEP) etkisi çok büyüktür. Bu programlar, çevre ile ilgili beklentileri ve yapılacak çalışmalarda izlenecek yöntemleri içermektedir. Özellikle Beşinci ve Altıncı ÇEP farklılık göstermektedir.

Beşinci ÇEP, “Sürdürülebilirliğe Doğru” başlıklı olup, diğer dört ÇEP' ten farklıdır. Bu program, 1992 - 2000 yılları kapsamında, AB stratejisinin ilkelerini ortaya koymakta ve sürdürülebilir kalkınmayı güçlendirmektedir. AB içerisindeki kaynakların etkin kullanımını sağlayacak önlemlere öncelik verilmesi program kapsamında kararlaştırılmıştır. Söz konusu program tamamlandığında, komisyon değerlendirme raporu, toplulukta kısmi olumlu gelişmelerin yaşandığını belirtmiştir³¹.

Altıncı ÇEP ise AB'nin, 2001 - 2010 yılları arasındaki çevre hedeflerini ortaya koymaktadır. “Çevre 2010: Geleceğimiz, Tercihimiz” başlıklı bu programın öncelikli hedefleri, küresel ısınma, doğa ve biyolojik çeşitlilik, çevre ve sağlık, doğal kaynaklar ve atıklar olmuştur. Çevrenin korunması ve kalitenin yükseltilmesi, doğal kaynakların ve doğanın ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde işletilmesi, toprak kullanımında Çevre Etki Değerlendirmesi'nin (ÇED) dikkate alınması, insan sağlığının korunması ve çevre problemlerine ortak çözümlerin aranması gibi hedefleri olan çevre politikalarının, kirleten öder ilkesi, bütünleyicilik ilkesi, kaynakta önleme ilkesi, tedbirli olma ilkesi ve önleme ilkesi gibi ilkeleri mevcuttur.

Türkiye'de çevre politikalarının temeli, “Kirleten Öder İlkesi”ne dayanmaktadır. Türkiye, hazırlanan kalkınma planlarında çevre konusuna çözümler aramış ve yapılacak uygulamaları belirlemiştir. Uygulamada mevcut olan, 2007 - 2013 yılları arasındaki politikaların belirlendiği Dokuzuncu Kalkınma Planı ile daha önceki kalkınma planlarına ve bu planlardaki çevre politikalarına bakmak faydalı olacaktır.

Çevre konusuna ilk kez yer verilen, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na bakıldığında, bazı yerleşim yerlerinde ortaya çıkan çevre kirliliklerinden, çevre sağlığının önemli bir sorun olmaya başladığından, erozyonla mücadelenin gerekliliğinden ve bir çevre örgütünün kurulması konusunda çalışmalar başlatılmasından söz edilmektedir. Ayrıca insan ve çevre arasındaki dengenin toplum

³¹ Billur Engin, *Avrupa Birliği Özelinde Çevre Politikalarının Etkinliği*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s.76.

yapısı, toplumsal ekonomi ve toplumsal kalkınma ile sağlanabileceği, bu sebeple sanayileşme ve kalkınmaya zarar veren politikalarından uzak durulması gerektiği vurgulanmaktadır³².

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, "çevre sorunları" başlığı ile çevre politikalarının sıralandığı görülmektedir. Bu planda, su kirliliği, kanalizasyon sorunları, gecekondular bölgedeki barınma koşulları, toprak ve orman erozyonundan bahsedilmekte, bunun yanı sıra doğal kaynakların, toplum yararına kullanımlara yönlendirilmesinin önemli bir çevre sorunu olduğu vurgulanmaktadır³³.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, çevre sorunları, şehirleşme, erozyon ve doğal afetlerin sonucu oluşan çevre kirlenmeleri ile hızlı sanayileşme ve tarımda modernleşme ile gelen çevre sorunları olarak kategorize edilmektedir. Politika olarak, sadece mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması ve engellenmesinin dışında, kaynakların, gelecek nesillerin kullanabileceği şekilde korunup, geliştirilmesi kabul edilmektedir. Çevre ile ilgili araştırma ve geliştirme yapan kuruluşların destekleneceği vurgulanmaktadır³⁴.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise "Çevre ve Yerleşme" ana başlığı kullanılmakta, bu başlığın alt başlığı olarak, çevre sorunları ele alınmaktadır. İnsan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak, ekonomik kalkınmayı sağlayacak şekilde doğal kaynakları yönetmek, gelecek nesillere insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel ilke kabul edilmektedir. Bütün ekonomik politikalarda, çevre boyutunun dikkate alınması, Bakanlıkların, yetki alanlarındaki uygulamaların çevresel etkilerinden sorumlu tutulması, kirlilik meydana gelmeden tedbirler alınması, çevre bilincinin yaygınlaşması, çevreye zararlı kimyasalların belirlenip takibe alınması, belediyelere katı atık konusunda destek verilmesi, ülke dışı atıkların yurtiçine girişinin engellenmesi, enerji üretiminde, çevreye daha az zararlı teknolojilerin kullanılmasının teşvik edilmesi, nükleer enerji ile çalışan tesislerle ilgili mevzuatın düzenlenmesi ve AT' ye uyum sürecinde başlatılan çalışmaların sürdürüleceği belirtilmektedir³⁵.

³² Yavuz Bozkurt, *Çevre Sorunları ve Politikaları*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2012, s.121.

³³ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf>.

³⁴ DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>.

³⁵ DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, "Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi" ana başlığı kullanılmakta, alt başlık ise "Çevre İle İlgili Kurumsal Düzenlemeler" şeklinde bir başlığa yer verilmektedir. Diğer kalkınma planlarında, "Sürdürülebilir Kalkınma" benimsenmiş olmasına rağmen, hem ekonomik ve sosyal kararların alınmasında hem de işlevsel ve dinamik bir çevre yönetimi oluşturacak örgütsel ve hukuksal düzenlemelerin yapılmasında etkisiz kaldığı vurgulanmaktadır. Çevre Bakanlığı'nın, çevre politikalarını saptayamadığı ve kuruluşlar arası işbirliği ile koordinasyonu sağlayamadığı belirtilmektedir. Ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun yetersiz kaldığı yönünde eleştirilere yer verilmektedir. Yine, ÇED sürecindeki aksamalara değinilmekte, çevre sorunlarını önlemede finansman sıkıntısına dikkat çekilmektedir. Bu eleştiriler ışığında, izlenecek politikalar ise, çevreyi kirletenlerden kaynaklanacak haksız rekabeti önleyici düzenlemeler yapılacağı, çevre yönetiminde emret - yaptır yaklaşımıyla birlikte özendir - oluştur yaklaşımının esas alınacağı, etkin bir çevre yönetimi için "Ulusal Çevre Stratejisi" hazırlanacağı ve Çevre Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıklar ve yerel yönetimlerin, yetki ve görevlerinin yeniden düzenleneceği, kanundaki karmaşıklık ve boşlukların giderileceği, yerel yönetimler bünyesinde çevre birimleri oluşturularak, kurumlar arası işbirliğinin artırılmasının sağlanacağı, ÇED sisteminin daha etkin hale getirileceği, uygulanacak politikaların, uluslararası standartlara uygun olacağı, çevre amaçlı vergilerin ve fonların amaçları doğrultusunda kullanımının sağlanarak, finansman ihtiyacının giderileceği, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 6831 sayılı Orman Kanunu, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değişiklikler yapılacağı şeklinde belirlenmektedir³⁶.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bir öncekinden farklı olarak Ulusal Çevre Eylem Planı'nın (UÇEP) güncelleştirilerek, yasal bir çerçeveye kavuşturulmasına, çevre ile ilgili bilgi ve erişim sistemleri oluşturulmasına, biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla "Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı"nın yürürlüğe konmasına, çölleşme ve erozyonla mücadele edebilmek için "Ulusal Çölleşme Eylem Planı" hazırlanmasına, yeni sanayi yatırımlarında, çevre dostu teknolojilere öncelik tanınmasına, küresel iklim sisteminin korunması kapsamında, "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" (İDÇS) sürecine katılmak üzere çalışmaların devam ettirilmesine

³⁶ DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>.

değ inilmektedir. Yine sera gazı emisyonlarını, kontrol altında tutmak ve azaltmak amacıyla enerji verimliliği ve tasarruf düzenlemeleri yapılması hedeflenmektedir³⁷.

Uygulanmakta olan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre konusu, "Rekabet Gücünün Artırılması" ana başlığı altında "Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi" başlığı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu planda, doğal kaynakların koruma ve kullanma koşullarının belirlenmesi ve herkesin bu kaynaklardan eş it şekilde yararlanmasını sağlayacak çevre yönetim sistemlerinin oluşturulmasına, tüm sektörlerde ve tüm faaliyetlerde kirleten ve kullanan öder ilkelerini dikkate alan araçların etkili bir şekilde kullanılmasına, mahalli idare birlikleri kurarak çevresel altyapı yatırımlarının yapılmasında yerel yönetimler arasında eş güdümün sağlanmasına, Türkiye'deki biyolojik çeş itliliğin belirlenerek korunup, ekonomik değer kazandırılmasına, uygun tarım politikaları ile biyogüvenlik ve genetiği değiştirilmiş organizmalar konusunda risklerin azaltılmasına, sera gazını azaltacak tedbirleri içerisinde barındıran "Ulusal Eylem Planı" hazırlanmasına, sanayide çevre dostu teknoloji kullanımının teş vik edilmesine, su kaynaklarının etkin kullanımının sağ lanmasına, atıklar ile ilgili toplama, taşıma, geri dönüşüm ve bertaraf sistemleri oluşturulmasına, çevre bilincinin artırılmasına ilişkin eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yapılmasına değ inilmektedir³⁸.

Türkiye'deki çevre politikalarında belirleyici rol oynayan, her beş yıllık süreçte DPT tarafından hazırlanan ve yaklaşık elli yıllık bir zaman dilimini kapsayan "Beş Yıllık Kalkınma Planları", hedef ve ilkeler göz önüne alındığında, Türkiye'ye çevre konusunda önemli katkılar sağlamıştır³⁹.

Çevre politikalarının, kalkınma planlarındaki gelişimine bakıldığında, kirliliği giderici amaçlardan, önleyici politikalara ve neticede sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun bir çevre ve ekonominin entegrasyonuna yönelik politikalar olduğu görülmektedir⁴⁰.

³⁷ DPT, Kalkınma Planları, Eriş im Tarihi: 15 Mart 2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>.

³⁸ DPT, Kalkınma Planları, Eriş im Tarihi: 15 Mart 2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>.

³⁹ Bozkurt, s. 134.

⁴⁰ Nural Yıldız, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Çevre Politikalarının Karşılaşt ırılmalı Analizi" [Elektronik Sürüm], *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6)1, 2005.

1.1.5.2.Çevre Kirliliğini Önlemede Kullanılan Araçlar

İnsanların, yaşam alanları içerisinde her an bir çevre sorunuyla karşılaşması ve bu sorunlarla ilişki içinde bulunmaları, onların çevre sorunlarıyla daha fazla ilgilenmesine sebep olmaktadır. Gerek bu ilgi, gerek teknolojik gelişmeler ve gerekse mevcut çevre şartlarının korunması için oluşturulan kurallara uyma zorunluluğu insanları bu konuda örgütlenmeye ve hatta yasama, yürütme ve yargı organlarını bile bu örgütlenmenin içine çekmektedir⁴¹.

Çevreyi korumak ve kirliliği önlemek amacıyla, belirlenen çevre politikalarının uygulanabilmesi için bir takım araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araçlar, kimi zaman bir örgütlenme, kimi zaman bir teknolojik gelişme, kimi zaman bir hukuki yaptırım ve kimi zaman ekonomik bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların dışında bazı araçlar vardır ki, oluşan dışsallıkları ortadan kaldırmak ya da içselleştirmek amacındadır. Bu araçları piyasa araçları ve kamusal araçlar olmak üzere iki grupta incelemekte yarar vardır. Bu bölümde, çevre kirliliğine sebep olan dışsallıklar, dışsal maliyetlerin önlenmesinde kullanılan politikalar ve çevre politikalarını gerçekleştirmekte kullanılan araçlardan bahsedilecektir.

1.1.5.2.1. Dışsallıklar

Fayda maliyet ilişkileri ve etkinlik açısından büyük önem taşıyan dışsallıklar, ilk kez 1896 yılında Knut Wicksell tarafından incelenmiştir⁴². Toplumun bir ferdi tarafından yapılan üretim ya da tüketim faaliyeti neticesinde oluşan fayda veya zararın, toplumun diğer fertlerine yayılmasına dışsallık denmektedir⁴³.

Gerçekleşen bir faaliyetin, faaliyeti gerçekleştiren kişiye sağladığı faydanın yanı sıra, faaliyeti gerçekleştirmeyenlere de fayda sağlaması durumuna “dış fayda”, “pozitif dışsallık” ya da “dış ekonomi” denmektedir. Bu faydalar, uygulamada fiyatlandırılmaz

⁴¹ Ergun Gürpınar, *Çevre Sorunları*, Der Yayınları, İstanbul 1998, s.238.

⁴² Peter O. Steiner, “Public Expenditure Budgeting”, [Kamu Harcamalarında Bütçeleme], Alan S. Blinder ve Robert M.Solow (Haz.), *The Economics of Public Finance*, (ss. 247), Washington, The Brookings Institution, 1969.

⁴³ Nihat Edizdoğan, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş, *Kamu Maliyesi*, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa, 2011, s.27.

ve fiyat mekanizmasının dışında kalır⁴⁴. Bir işyeri açılmasının, açıldığı yere getirmiş olduğu yenilikler, istihdam imkânı sunması gibi faydalar bu duruma örnek olarak verilebilir.

Dışsallıkların fayda yerine zarar vermesi de mümkündür. Bir kişinin faaliyeti, diğer kişilere zarar veriyorsa ve onları olumsuz etkiliyorsa bu duruma “dış kayıp”, “negatif dışsallık” ya da “dışsal ekonomisizlik” denmektedir⁴⁵. Yeni kurulan bir işyeri ya da fabrika faaliyetleri neticesinde oluşan atıkların çevreyi kirletmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Çevre kirliliğinin en önemli nedenlerinden birisi, bu örnekte olduğu gibi, ortaya çıkan dış kayıplardır. Araçların, işyerlerinin, uçakların oluşturduğu gürültü kirliliği, fabrika ve zararlı yakıt tüketenlerin oluşturduğu hava kirliliği, tarım sektöründe kullanılan bazı ilaçların oluşturduğu toprak kirliliği, negatif dışsallıklar sonucu oluşan kirliliklerdir.

Dışsallıkların ortaya çıkardığı fayda ya da zararın fiyat mekanizmasının dışında kalması, etkin kaynak dağılımını engellemektedir. Bu durum bazen devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Devlet, dışsallıkların oluşacağı faaliyetlere müdahale ederken, toplum yararını dikkate almakta ve pozitif dışsallıkları arttırmaya, negatif dışsallıkları ise azaltmaya çalışmaktadır. Pozitif dışsallık içeren faaliyetleri, devlet kendi yapabileceği gibi, bu faaliyetleri yapan özel sektör kuruluşlarına destek ve teşvik sağlayabilir⁴⁶.

1.1.5.2.2. Çevre Politikalarını Uygulamada Kullanılan Piyasa Araçları

Piyasa araçları ile dışsallıkların içselleştirilmesini sağlamaya ve çevre sorunlarını çözüme ulaştırmaya çalışan görüşler genellikle piyasaya devlet müdahalesinin gerekli olmadığını ve piyasaların kendi kendine bu sorunu çözümleneceğini savunmaktadırlar⁴⁷. Bu yaklaşımlar, “Tazminat Yaklaşımı” olarak bilinen “Hicks - Kaldor Yaklaşımı”, “Pazarlık Yaklaşımı” olarak bilinen “Scitovsky Yaklaşımı”, “Mülkiyet Yaklaşımı” olarak bilinen “Coase Yaklaşımı”, “Pigou Yaklaşımı” ve “Plott Yaklaşımı” olarak sıralanabilir.

⁴⁴ Robin W. Boadway ve David E. Wildasin, *Public Sector Economics*, [Kamu Ekonomisi], Little Brown and Company, Toronto 1984, s.168-170.

⁴⁵ Abdurrahman Akdoğan, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2009, s. 55-56.

⁴⁶ Osman Pehlivan, *Kamu Maliyesi*, Murathan Yayınevi, Trabzon 2011, s.45.

⁴⁷ Bilge Hakan Agun, *Çevre Sorunlarına Yönelik Vergisel Düzenlemeler ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.

“Tazminat Yaklaşımı” olarak bilinen “Hicks - Kaldor Yaklaşımı”, negatif dışsal ekonomilerin, üretim faaliyetlerinde, dışsal maliyete neden olan kişi ya da kurumun, bu faaliyetten zarar gören kişiye yine bu faaliyetten elde ettiği dışsal faydadan denkleştirici miktar olarak ödeme yapmasını savunur⁴⁸. Bu yaklaşımın, tazminat hakkı kazananların sayısının fazla olması ve ödenecek tazminat miktarının elde edilen dışsal faydayı aşması durumunda, uygulanabilirliği mümkün olmamaktadır.

“Pazarlık Yaklaşımı” olarak bilinen, “Scitovsky Yaklaşımı”, üretim ya da tüketim faaliyeti neticesinde meydana gelen negatif dışsallıktan etkilenen bir taraf varsa, bu dışsallıktan olumsuz etkilenen tarafın, negatif dışsallığa sebep olan faaliyetin sınırlandırılması için pazarlık yapabileceğini ve iki tarafın aralarında anlaşarak faaliyetin sınırlandırılmasına karar verebileceklerini savunmaktadır⁴⁹. Bu yaklaşımın uygulanabilmesi için, negatif dışsallığı meydana getiren faaliyetten etkilenenlerin bir yasal düzenleme ile korunması gerekmektedir.

“Coase Yaklaşımı”, dışsallıkların, oluşacak piyasada bir dengeye varacağını ve devlet müdahalesinin gereksiz olduğunu, Pigou Vergileri⁵⁰'nin piyasa yapısını ve etkinliğini bozduğunu savunur. Piyasanın etkinliği bozulursa, karar birimleri aralarında pazarlık yaparak piyasanın etkinliğini yeniden sağlayabilirler. Bunun için mülkiyet haklarının oluşturulması gerekir. Mülkiyet haklarının alınıp satılabilmesi ve işlem maliyetlerinin düşük olması, tarafların pazarlık imkânlarını artırmaktadır⁵¹. Bu sebeple, bu yaklaşım “Mülkiyet Hakları Yaklaşımı” olarak bilinmektedir.

Kamu ekonomisi araçlarından olan iki yaklaşım “Pigou Yaklaşımı” ve “Plott Yaklaşımı”, temelinde vergilendirmeyi barındırmaktadır. “Pigou Yaklaşımı” ünlü iktisatçı Pigou tarafından 1930 yıllarında ortaya atılmıştır.

Pigou, çevre kirliliğinin bir dışsal etki olduğunu ve bu dışsal etkiyi meydana getirenlerin, vergiye tabi tutulmasını belirtmiştir⁵². Bu yaklaşım, dışsal maliyetlerin

⁴⁸ Coşkun Can Aktan, *Celal Bayar Üniversitesi*, Erişim Tarihi: 19 Mart 2012, http://www2.bayar.edu.tr/iibf/maliye/sureyya_sakinc/docs/KamuMaliyesi/CoskunCANAKTAN-PiyasaBasarisizligininAnatomisi.pdf.

⁴⁹ Tibor Scitovsky, “Two Concepts of External Economies”, [Dışsal Ekonomilerde İki Kavram], *The Journal of Political Economy*, 62 (2), 1954, s.143 - 151.

⁵⁰ Kirleticinin, oluşturduğu zarara eşit miktarda, tüm çıktılarının her biriminden alınan bir vergidir.

⁵¹ Ronald H. Coase, “The Problem of Social Cost”, [Sosyal Maliyet Sorunu], *Journal of Law and Economics*, 3, 1960, s.1 - 44.

⁵² Budak, s.61.

vergiler kullanılarak içselleştirilebileceğini savunmaktadır⁵³. Yaklaşımın temelinde, üretim faaliyeti sonucu oluşan negatif dışsallığa hükümetin müdahale ederek etkinliği sağlaması ve üretim ile tüketimde, negatif dışsallığa yol açan malın her biriminden optimal düzeyde olmasını sağlayacak kadar vergi alması yer almaktadır⁵⁴.

“Plott Yaklaşımı” ise, 1966 yılında yaklaşıma ismini veren C. Plott tarafından yapılan bir çalışmanın neticesinde ortaya çıkmıştır. Plott, negatif dışsal ekonomilere karşı, kaynak dağılımında etkinliği sağlayan ve özellikle negatif dışsal ekonomilere sebep olan faaliyetler için kullanılan düzenleyici vergilerin kullanılması gerektiğini belirtmiştir⁵⁵.

1.1.5.2.3. Çevre Politikalarını Uygulamada Kullanılan Kamusal Araçlar

Piyasa ekonomilerinde dışsallığa sebep olan firmalar, bu dışsallık neticesinde oluşan maliyetleri kendi maliyet fonksiyonlarında değerlendirmezler. Bu sebeple, devletin bu yükümlülüklerini onlara hatırlatması ve bunu yaparken zorlayıcı araçlar kullanması gerekmektedir⁵⁶. Bu zorlayıcı araçlar, kamusal araçlar olarak tanımlanmaktadır ve vergiler, harçlar, yasaklar ve sınırlamalar, izin, onay ve ruhsatlar, depozitolar, çevreci teknolojiler ve diğer kamusal araçlar olarak sıralanabilir.

1.1.5.2.3.1. Vergiler

Devletin kamu hizmetlerini karşılamak üzere halktan egemenlik gücüne dayanarak topladığı ekonomik değerlere vergi denir. Vergiler, kamu hizmetlerine harcanırken kişilerin bu hizmetlerden ne derece faydalandığına bakılmaksızın toplanmaktadır⁵⁷.

Vergilerin temelinde, devletin egemenlik ilkesi var olduğu için “vergi egemenliktir” demek mümkündür. Bu nedenle vergi, kanuna ve zora dayanarak

⁵³ Birol Kovancılar, “Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği” [Elektronik Sürüm], *Yönetim ve Ekonomi*, 8 (2), 2001, s.7.

⁵⁴ M. Erdal Ünsal, *Mikro İktisat*, İmaj Yayınevi, Ankara 2005, s.581.

⁵⁵ İsmail Özsoy ve Uğur Yıldırım, “Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Ekonomik Yaklaşımlar ve Çözüm Önerileri”, *Çevre Dergisi*, 11, 1994, s.39 - 42.

⁵⁶ Metin Taş, “Dışsal Maliyetleri Önlemede Vergi Politikasının Kullanımı”, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8 (1-2), 1987, s.47-52.

⁵⁷ Emine Orhaner, *Kamu Maliyesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007, s.132.

alınmaktadır⁵⁸. Çağdaş devletlerin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin, o ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve demografik yapısı ile sıkı ilişkileri vardır⁵⁹.

Çevre sorunlarını önlemek ve çevre sorunları sonucu oluşan ekolojik bozulmaları gidermek için kullanılan vergiler, çevre vergileri olarak tanımlanmaktadır. Çevre vergileri, üretim ve tüketim arasındaki her türlü faaliyette etkisini göstermekte ve üretim ile tüketim arasındaki dengeyi sağlayarak, tercihlerin oluşmasına sebep olmaktadır. “Kirliten Öder İlkesi”nin uygulama araçlarından birisi olan çevre vergilerinin, kamuya gelir sağlayıcı rolünün yanı sıra çevre kalitesini artırıcı rolü de bulunmaktadır.

Kirliliğe sebep olan faktörlerden vergi alınıp gelir sağlanıyor ve elde edilen gelir, ekonominin diğer alanlarından alınan başka vergilerin azaltılmasına ve onların finansmanına yönelik olarak kullanılıyorsa, bu durum “Çifte Kazanç Hipotezi” olarak adlandırılmaktadır⁶⁰. Çevre vergilerinin, çifte kazanç etkisi mevcut olup, doğru kullanıldığında hem çevreyi korumakta hem de başka vergilerin azalmasına sebep olmaktadır.

1.1.5.2.3.2. Harçlar

Devletin yaptığı kamu hizmetlerinden, kişilerin faydalanma dereceleri farklı olabilir. Yani, kamu hizmetlerinin bazıları genel bazıları özeldir. Harçlar, kişilerin bu özel kamu hizmetleri karşılığında devlete ödedikleri ücretlerdir⁶¹.

Bazı kamu hizmetleri karşılığında alınan harçlar ile alınan kamu hizmetinin maliyeti arasında fark olabilir. Alınan harç miktarı verilen kamu hizmetine ait maliyetin çok altında olabilir. Bu durumun tam tersi olması da söz konusudur. Yani verilen kamu hizmetinin maliyeti, alınan harç miktarının çok altında olabilir⁶².

Vergilerde özel bir karşılık olmamasına karşın, harçlarda özel bir karşılık vardır. Vergiler gibi harçlar da kanuna veya kanunun vermiş olduğu yetkilere istinaden

⁵⁸ M. Kamil Mutluer, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik, *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.182.

⁵⁹ Metin Erdem, Doğan Şenyüz ve İsmail Tatlıoğlu, *Kamu Maliyesi*, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa 2011, s.65.

⁶⁰ Ross McKittrick, “Double Dividend Environmental Taxation and Canadian Carbon Emissions Control”, [Çevre Vergilerinde Çifte Yarar ve Kanada Karbon Emisyon Kontrolü], *Canadian Public Policy - Analyse de Politiques*, 4 (23), 1997, ss. 417-434.

⁶¹ Akif Erginay, *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, s.39.

⁶² Pehlivan, s.88.

uygulanmaktadır. Harç uygulamasında, oran ve miktarın, belirli yasal dayanaklarının bulunması ve keyfiyetten uzak olması zorunluluğu mevcuttur. Bazı nedenlerle, bir takım istisna ve muafiyetleri var olan harçlar, kolay tahsil edilebilir, masrafsız ve sade olmalıdır⁶³.

1.1.5.2.3.3. Yasaklar

Çevresel anlamda yasaklar, çevreyi olumsuz yönde etkileyecek faaliyetlerin bazılarının yapılmasını engellemek, sınırlandırmak ya da durdurmak için yasa gücünü kullanmaktır. Ülkelerin çevre politikalarına bakıldığında, yasakların önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bazı çevresel uygulamaların önüne geçebilmenin tek yolu çevresel yasaklar olmaktadır⁶⁴.

Yasakların çevresel konularda uygulama alanı ve bu sorunları önlemedeki başarısı, özellikle sorunların uluslararası bir boyut kazandığı durumlarda tartışma konusu olmaktadır. Bu tartışmaların sebebi, devletlerin egemenlik alanlarının çatışması ve çevre kirliliğinin sınır tanımaması olarak sınıflandırılabilir. Uluslararası platformda, çevre ile ilgili yasakların sadece ortak hareket politikalarıyla uygulanabildiği görülmektedir⁶⁵.

1.1.5.2.3.4. Çevresel Standartlar

Önemli bir çevre koruma aracı olan çevresel standartlar, çevre kirliliğine sebep olan faktörlerin engellenebilmesi için ulaştırılması ya da korunması gereken unsurlardır⁶⁶.

Çevresel standartların amacı, toplumun, karar verdiği ekonomik faaliyetlerin, çevreye olan etkilerinin farkında olmalarını sağlamaktır. Böylece dışsal çevresel maliyetler zamanla içselleşmektedir⁶⁷.

⁶³ Akdoğan, s.104-105.

⁶⁴ Ali Değirmendereli, "Çevrenin Korunmasında Özel ve Kamu Girişimi ya da Çevre Koruma Araçları", Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım (Ed.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, (ss. 490-491), Beta Yayınları, İstanbul 2004.

⁶⁵ Türkan Öncel, Çevre Koruma Önlemlerine Genel Bir Bakış, *Prof.Dr. Memduh Yaşa'ya Armağan*, 1993, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansları, 34.seri, s.171.

⁶⁶ Öncel, s.172.

Doğrudan kontroller olarak bilinen çevresel standartlar, çevre kalite standartları, emisyon standartları, teknoloji standartları ve performans standartları olmak üzere dört gruba ayrılabilir.

Uygulamada, standartlar ile diğer kamusal araçlar etkinlik açısından karşılaştırılmakta ve bu karşılaştırmalar neticesinde maliyet açısından standartlar daha maliyetli bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda çevre kalitesinin öneminden çok maliyetler esas alınmaktadır⁶⁸.

1.1.5.2.3.5. Sübvansiyonlar

Devletin, vergiler aracılığıyla firmaların marjinal maliyetlerini yükselterek üretimlerini azaltmak yerine, kirliliğe sebep olan firmalara kirlilik yaratmamaları için mal, para veya hizmet biçiminde yaptığı karşılıksız yardımlara çevresel sübvansiyon denir⁶⁹.

Çevresel sübvansiyonlar, çevre sorunlarını çözme amaçlı kullanılan, vergisel teşvikler ve sübvansiyonlardan oluşur. Vergisel teşvikler, araştırma ve geliştirme harcamalarının ve kirlilik azaltıcı yatırımların, vergilendirilen gelirlerin dışında tutulması, sübvansiyonlar ise firmaların çevreye duyarlı teknolojik araçlar kullanmalarını teşvik etmek için karşılıksız olarak ödeme yapılmasıdır⁷⁰.

1.1.5.2.3.6. Kirlilik İzni

Kirletme hakkı olarak bilinen kirlilik izni, belirlenen bir yerde, sınırlandırılan kirlilik miktarını ücret karşılığında satmaktır. Belirlenen bu kirlilik düzeyine kadar kamu tarafından herhangi bir müdahale yapılmaz ve kirlilik düzeyi belirlenen standarda ulaştığı zaman kirlilik hakkı satın alma zorunluluğu doğar.

⁶⁷ Hamit Palabıyık, "11. Uluslar arası Ticaret ve Çevre: Dünya Ticaret Örgütü Üzerine Açıklamalar", Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım (Haz.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, (ss. 490-491), Beta Yayınları, İstanbul 2004.

⁶⁸ M.L. Cropper ve W.E. Oates, "Environmental Economics: A Survey", [Çevresel Ekonomiler: Bir Uygulama], *Journal of Economic Literature*, 30 (2), 1992, s.699.

⁶⁹ Mustafa Taytak ve Oytun Meçik, *Uluslar arası Davraz Kongresi*, 2009, Erişim Tarihi: 27 Mart 2012, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma16.pdf>.

⁷⁰ Ayşegül Mutlu, "Çevre Ekonomisi Politikalar Uygulamalar ve Türkiye" [Elektronik Sürüm], *Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi*, Yayın No: 15, 2002, s.122.

Öncelikle, bölgeler ve bu bölgeler için kirlilik miktarları belirlenir. Firmalar, belirledikleri çevreyi kirletme miktarlarını bu standartlara göre ve açık artırma ile satın alır. Eğer firma, satın aldığı kirletme hakkının tamamını kullanmamışsa, bu hakkın kalanını piyasadaki başka firmalara satabilir ve bu şekilde kirlilik izninin alınıp satıldığı bir piyasa meydana gelir⁷¹.

Kirlilik izinlerinin amaçları arasında çevre kirliliğini önlemede daha az maliyetli çözümler üretebilmek ve çevresel standartları belirlenen bölgede, ekonomik faaliyetleri artırmak suretiyle sürekli kalkınmayı desteklemek yer alır.

Standartları belirlenen bölgelerde faaliyet gösteren firmalar, kirlilik izinlerinden, ellerinde bulunandan daha fazlasını bulundurmamak isterler. Bu izinler sınırlı sayıda olduğu için üretimi artırmak isteyen firma, bu haklara sahip olabilmek adına maliyetini artırmayı göze alacaktır. Öte yandan, bu hakkın kullanmadığı kısmını satmak isteyen firmalar, bu hakları yüksek fiyatla satıp yüksek düzeylerde gelir elde edebilecektir. Bu durum, kirlilik izinlerinin çevresel dışsallık oluşturan firmalar üzerindeki etkisini izah etmektedir⁷².

1.1.5.2.3.7. Depozito ve Geri Dönüşüm

Kelime anlamı olarak, güvence bedeli⁷³ anlamına gelen depozito, çevresel anlamda, çevreye zarar verebilecek ürünlerin fiyatı üzerine belirli bir miktar maddi tutarın eklenerek, ürünün çevreye zarar vermeden kullanılması ve belirlenen şartların sağlanması durumunda bu tutarın iade edilmesidir. En önemli ve yaygın örneği şişe ve kutuların geri toplanmasıdır.

Depozitonun en önemli yararlarından birisi olan geri dönüşüm ise, kullanım dışı kalan ve tekrar kullanılması mümkün olan ürünlerin, kullanıma kazandırılmasıdır. Geri dönüşüm sayesinde, doğal kaynaklar korunur, enerji tasarrufu ve ekonomiye katkı sağlanır, atık miktarı azalır⁷⁴, hammadde ihtiyacı azalır, tüketim dengesi sağlanabilir, hava kirliliği, su kirliliği ve ağaç kesilmesi azalır.

⁷¹ Değirmendereli, s.501.

⁷² Serkan Benk, "Çevresel Dışsallıkların İçselleştirilmesinde Kullanılan Regülasyon ve Hukuki Sorumluluk Sistemlerinin Değerlendirilmesi" [Elektronik Sürüm], *Çimento İşveren Dergisi*, 20 (5), 2006, s.31-32.

⁷³ Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 27 Mart 2012, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.

⁷⁴ Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı, Erişim Tarihi: 27 Mart 2012, <http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Tuketiciler/Neden-Geri-Kazanim-.aspx>.

1.2. ÇEVRE VERGİLERİ

Küresel anlamda var olan finansal sorunlar, sağlık sorunları ve çevresel sorunlar gibi ülkelerin tamamını etkileyen sorunların çözümü amacıyla küresel kamu mallarına ihtiyaç duyulmaktadır. Küresel kamu mallarının finansmanı, oldukça zordur ancak bu görevi uluslararası kuruluşlar tüm bu zorluklara rağmen yerine getirmeye çalışmaktadır. Kamu mallarının temini için kullanılan en önemli kalem olan vergiler, küresel kamu mallarının finansmanında da kullanılmaktadır. Küresel kamu mallarının finansmanında kullanılan vergiler küresel vergiler olarak tanımlanmaktadır⁷⁵.

Vergilerin mali ve mali olmayan amaçları mevcuttur. Vergilerin mali olmayan amaçları, iktisadi, sosyal ve diğer amaçlar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Çevre vergileri, vergilerin mali olmayan amaçlarına hizmet eden ve oluşan dışsallıkların, içselleştirilmesinde kullanılan, diğer amaçlar, kapsamında yer almaktadır. Kamusal bir mal olan ve çevrenin korunmasında kullanılan çevre vergileri küresel bir vergidir.

Çevre ile ilgili birçok vergi çeşidi görmek mümkündür. Ancak, alınan bu vergilerin ne kadarının çevreyi koruma ve çevre sorunlarını önleme amaçlı kullanıldığı halen tartışma konusudur. Çevre vergilerini, diğer vergilerden ayıran en önemli unsur verginin amacındaki caydırıcılıktır. İçerisinde çevre ile ilgili unsur barındıran her vergi çevre vergisi olarak kabul edilmemelidir. Eğer alınan vergi, çevre ile ilgili bir takım caydırıcı unsurlar barındırıyor ve bu yüzden vergi mükellefi yapacağı çevreyi kirletici faaliyetten vazgeçiyorsa, bu verginin bir çevre vergisi olduğu söylenebilir.

Çevre vergilerinin bu amacı, çevre üzerinde olumsuz etkisi olan faaliyetlerin maliyetini, vergi yükü ile artıracığı için bu tür faaliyetler azalacak ya da firma, bu faaliyete devam etse bile bu tür faaliyetlerin maliyeti yüksek olacağı için talebi azalacaktır. Bu durumda mükellef, söz konusu faaliyetle ilgili kendisine vergi teşviki sağlayacak üretim teknikleri ya da tüketimde kullanabileceği ikame malları kullanmaya başlayacaktır⁷⁶.

Çevre vergileri, çevreye zararlı mal ve hizmetlerin maliyetini artırarak üreticilerin ve tüketicilerin çevreye zararlı olmayan mal ve hizmetlere yönlendirilmesini, üreticileri vergi teşvikinden faydalanacak üretim tekniklerini kullanmaya yönlendirerek yeni

⁷⁵ Fevzi Rifat Ortaç, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004, s.51-59.

⁷⁶ Emrah Ferhatoğlu, "Avrupa Birliği'nde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri" [Elektronik Sürüm], *E-yaklaşım Dergisi*, 3, 2003, s.1-2.

teknolojiler geliştirilmesini, vergi gelirlerinin artmasını ve böylece işgücü ve sermaye üzerindeki vergi yükünü azaltarak ekonominin gelişmesini sağlar ve amaçlar⁷⁷.

Çevre vergileri, çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için duyulan finansman ihtiyacının bir ürünüdür. Uygulandığı ülkelerde çevre vergileri, çoğunlukla kirleten öder ilkesi ile uygulanır⁷⁸.

1.2.1.Çevre Vergisi Türleri

Çevre vergilerinin sınıflandırılması konusunda değişik görüş ve ayrımlar söz konusudur. En çok kabul gören sınıflandırma çevre vergilerinin amaçlarına göre yapılan sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmada esas olan verginin çevre üzerindeki etkisidir.

Amaçlarına göre çevre vergileri, maliyeti karşılayıcı vergiler, gelir artırıcı vergileri ve teşvik edici vergiler olmak üzere üç gruba ayrılır. Maliyeti karşılayıcı vergilerin temelinde kirleten öder ilkesi mevcuttur. Vergilendirmede esas kirletenin, kirliliğin oluşturduğu maliyete katlanmasıdır⁷⁹. Teşvik edici vergiler, maliyet karşılama amacıyla değildir. Bu vergiler, oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek amaçlıdır. Çevre kirliliğine sebep olan olayın yapılmaması için kişileri teşvik etmektedir. Gelir artırıcı vergilerde ise amaç, oluşan kirliliğin giderilmesi için ihtiyaç duyulan finansman ihtiyacının karşılanmasıdır.

AB ve OECD ülkelerinde yapılan çevre vergileri sınıflandırmasında, dört çeşit çevre vergisi mevcuttur. Bunlar, atık ve emisyon azaltılmasına yönelik çevre vergileri, geri dönüşümü sağlamaya yönelik çevre vergileri, doğal kaynakların korunmasına yönelik çevre vergileri ve diğer çevre vergileridir. Türkiye’de ise doğrudan düzenleme ve dolaylı düzenlemeler olmak üzere iki çeşit çevre vergisi sınıflandırması mevcuttur.

⁷⁷ Paul Ekins, “European Environmental Taxes and Charges: Recent Experience” [Avrupa Çevre Vergileri ve Ücretlendirme: Güncel Uygulama], *Ecological Economics*, 31 (1), 1999, s.39-62.

⁷⁸ Işıl Fulya Orkunoğlu, “Fiskal ve Ekstrafiskal Amaçlar Bağlamında 1970’lerden Günümüze Çevre Vergileri”[Elektronik Sürüm], *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12 (1), 2010, s.77-108.

⁷⁹ Ekins, s.42.

1.2.1.1. Atık ve Emisyon Azaltılmasına Yönelik Çevre Vergileri

Atık ve emisyon vergilerinin temelinde, atmosfere salınan gazlar, çeşitli emisyonlar, katı atıklar ve atık suların çevreye verdiği zararın önlenmesi yer almaktadır. Bu vergilerin bazıları salınım hacmine göre alınırken bazıları tüketim esnasında ürünün fiyatı üzerine yansıtılarak alınmaktadır⁸⁰. Türkiye’de emisyonların sınırlandırılması amacıyla uygulanan herhangi bir vergi mevcut değildir. Yakıtlar üzerinden alınan “Özel Tüketim Vergileri” ise mali amaçlı olduğu için bir çevre vergisi olarak kabul edilmemektedir. Atık ve emisyon vergileri, karbon vergileri, enerji vergileri, ulaşım vergileri, su kirliliği vergileri, katı atık vergileri ve ürün vergilerinden oluşmaktadır.

1.2.1.1.1. Karbon Vergileri

Karbon vergileri, diğer çevre vergileri ile aynı amacı taşıyan, çevre koruma politikasının bir aracı olan, mali amaç içermeyen politik bir vergidir. Karbon vergilerinin amacı, doğal kaynakların tüketimini azaltmak değil karbondioksit miktarının, doğaya zarar verecek boyuta ulaşmasını engellemektir. Bu vergi, karbondioksit salınımına sebep olan yakıtların vergilendirilmesini esas almaktadır. Vergilendirilecek tutar, salınan karbondioksit miktarına göre belirlenmektedir⁸¹.

Küresel ısınmanın en önemli nedenlerinden birisi olan karbondioksit gazı, özellikle kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtların kullanımı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Karbon vergileri, bu tür yakıtların fiyatları üzerine eklenmekte ve kullanımının maliyetini artırmaktadır. Karbon vergileri, kirlitenin ödediği Pigou tipi⁸² bir vergidir ve esas itibarıyla enerji kullanımı ile oluşan zararlı gaz miktarının vergilendirilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Karbon emisyonu yayarak, çevre kirliliğine sebep olan bir kuruluş, çevreye verdiği bu zarar sebebiyle bir vergi yükümlülüğü altına gireceği için etkili bir kontrolün ve karbon vergisi sisteminin oluşturulabilmesi gerekmektedir. Bu ise uygulanacak

⁸⁰ Kovancılar, s.11-12.

⁸¹ Gökhan Kürşat Yerlikaya, “Karbon Vergisi” [Elektronik Sürüm], *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1-2), 2003, s.693.

⁸² Kirleticinin, oluşturduğu zarara eşit miktarda, tüm çıktılarının her biriminden alınan bir vergidir.

verginin, kullanılan yakıtın içerdiği karbon miktarı ile orantılı olması ile mümkün olmaktadır⁸³.

İlk kullanımı İskandinav ülkelerinde başlayan karbon vergileri, AB’nde enerji vergisi adı ile uygulanmak istenmiş ancak üye ülkelerden gelen tepkiler sebebiyle uygulanamamıştır. Bu verginin en eski uygulaması ise Fransa’da “hava kirliliği vergisi” olarak uygulanmıştır.

İsveç, Kore, İtalya ve Kanada gibi ülkeler, sanayi kesiminde havaya karışan zararlı gazların yıllık miktarı üzerinden ton başına vergi almaktadır. Ayrıca Kore’de araç kullananlardan, yıllık matbu bir vergi ile ev ve işyeri sahiplerinden, emisyon miktarlarına göre farklılaştırılmış karbon vergileri alınmaktadır. Çek Cumhuriyeti, kirlilik kaynaklarından emisyon miktarını esas alan, ancak emisyon miktarlarına göre farklılık gösteren oranlarda vergiler alırken, otomobil gibi küçük kirlilik kaynaklarından düz oranlı vergiler almaktadır. Polonya ise belirlenmiş olan 62 değişik kirlilik kaynağından, 14 farklı oranda karbon vergisi tahsil etmektedir. Günümüzde Hollanda, Norveç, Danimarka gibi ülkelerde de uygulanan karbon vergileri, vergi miktarının belirlenmesindeki zorluk sebebiyle yaygın olarak kullanılmamaktadır⁸⁴. Karbon vergileri ile ilgili bir diğer uygulama zorluğu ise çok uluslu şirketlerin ve bunların karmaşık üretim sistemlerinin oluşması ile ortaya çıkmıştır. Bu tür şirketlerin üretimlerinde, ara mallara uygulanan vergiler üretilen malı satın alan kişilerin nihai ürün fiyatını etkilemekte, bunun neticesinde ilgili ürün ithalat yolu ile tedarik edilmektedir⁸⁵.

Karbon vergilerini ülkeler bazında incelediğimizde, uygulamada karşılaştıkları güçlüklerin farklılık gösterdiği görülmektedir. Bunun sebebi ülkelerdeki üretim ve tüketim sistemleri ve ekonomik gelişmişlik durumlarının birbirlerinden farklı olmalarıdır. Bu da ülkelerde karbon vergilerini çeşitlendirmektedir⁸⁶.

⁸³ Etem Karakaya ve Mustafa Özçağ, “Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi”, Erişim Tarihi: 09 Nisan 2012, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>.

⁸⁴ Nihat Edizdoğan, “Global Çevre Vergileri”, Erişim Tarihi 07 Şubat 2012, <http://www.bursahaberevi.com/2011/07/14/global-cevre-vergileri/>.

⁸⁵ Mustafa Çelen, “Çevre Vergilemesi (Teori ve Türkiye uygulaması)” [Elektronik Sürüm], *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (1-2), 1996, s.151-172.

⁸⁶ Hakan Hotunluoğlu ve Recep Tekeli, “Karbon Vergisinin Ekonomik Analizi ve Etkileri: Karbon Vergisinin Emisyon azaltıcı Etkisi Var mı?” [Elektronik Sürüm], *Sosyo Ekonomi*, 6 (2), 2007, s.107-126.

1.2.1.1.2. Enerji Vergileri

Enerji vergileri, çevresel kirliliğin önlenmesinin yanı sıra gelir artırıcı bir vergi olarak kullanılmaktadır. Enerji üzerinden alınan bu vergiler üretim faaliyetlerinin devamı için ihtiyaç duyulan enerjinin maliyetini artırmaktadır. Artan maliyet, enerji tasarrufunu beraberinde getirmekte ve böylece enerji tüketimi sonucu oluşan emisyon oranı azalmaktadır. Enerji vergilerinin mali amaca uygun olması için, geniş bir vergi tabanına sahip olması, gelir dağılımını sağlaması, bütçe gelirlerini artırması ve yönetsel maliyetlerinin düşük olması gerekmektedir⁸⁷.

Enerji tüketimi, ulaşım, endüstri ve hane halkı olmak üzere üç grup tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu grupların tüketmiş olduğu enerji, ülkeler tarafından vergilendirilirken bazen enerji vergisi olarak bazen de "Katma Değer Vergisi"(KDV) olarak vergilendirilmektedir. Enerji vergileri, birim olarak kullanılan ünite başına konmaktadır. KDV ise fiyat üzerine konan vergi ile elde edilen miktar üzerine uygulanmaktadır⁸⁸.

Dünya geneline bakıldığında, enerji vergilerinin çevresel bir vergi olarak değil, gelir sağlama amaçlı bir vergi olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Çevresel anlamda enerji vergilerinin uygulandığı ülkelerden birisi Hollanda'dır. Hollanda'da, tüketim vergilerinin haricinde, amacı enerji tasarrufu ile elde edilecek gelir ile kazanç vergilerinin yükünü azaltmak olan "Düzenleyici Enerji Vergileri" uygulanmaktadır. Ülkede ayrıca nükleer elektrik santrallerinden alınan "uranyum vergisi" uygulaması da vardır. Yine, enerji vergilerinin çevresel anlamda uygulandığı ülkeler arasında yer alan ve endüstriyel işletme ve elektrik santrallerinin oluşturduğu azot oksit emisyonunu azaltmayı amaçlayan "Azot Oksit Vergisi"nin var olduğu İsveç'te, bu verginin dışında "Nükleer Güç Vergisi" uygulaması da mevcuttur. İngiltere'de ise enerji vergilerine örnek olarak "İklim Değişikliği Vergisi" mevcut olup yenilenebilir enerji kaynakları bu vergiden istisna edilmiştir⁸⁹.

Türkiye'de, çevresel için kullanılan herhangi bir enerji vergisi bulunmamaktadır. Uygulamada var olan 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 32.maddesinde yer alan

⁸⁷ İhsan Günaydın, *Çevre Yönetiminin Ekonomik ve Mali Araçları*, Derya Kitabevi, Trabzon 2005.

⁸⁸ Ayşe Uyduranoğlu, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Yeşil Vergi Reformu"[Elektronik Sürüm], *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 234, 2005, s.65.

⁸⁹ Jamali, s.222-227.

“Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde elektrik ve havagazı tüketimi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisine tabidir.” hükmünün amacı, ilgili kanunun isminden de anlaşılacağı gibi, belediyelere gelir sağlamaktır.

1.2.1.1.3. Ulaşım Vergileri

Ulaşım vergileri, ulaşımda kullanılan motorlu taşıtlardan alınan ve bu taşıtlarla ilgili olan vergilerden oluşmaktadır. Yıllık veya yılın belirli dönemlerinde tahsil edilebileceği gibi ulaşımda kullanılmak üzere satın alınan aracın satışında bir seferde tahsil edilebilir. Tamamlayıcı mallar vergisi statüsünde yer alan ulaşım vergileri, kişilerin toplu ulaşım araçlarını kullanmaları durumunda kendi araçlarını kullandıkları zaman katlanmak zorunda oldukları vergiyi ödememelerine imkân vermekte ve trafikteki araç sayısını azaltmak amacıyla bu tür bir teşvik sağlamaktadır.

Ulaşım araçlarının kullanmış olduğu enerji ve bu enerjiyi kullandıklarında oluşan çevre kirliliğini esas alan bu vergiler, AB ülkelerinde aktif olarak kullanılmaktadır. Ulaşım ile alakalı enerji ve taşıt vergileri AB'de ilk olarak mali amaçlı olarak kullanılmış, ancak ulaşım araçlarının sebep olduğu çevre kirliliğinin zamanla artması ile yeniden düzenlenerek tam anlamıyla çevreyi korumaya yönelik hale getirilmiştir. Bu vergilerin, AB'de akaryakıt vergileri, taşıt vergileri ve KDV olarak uygulandığı görülmektedir. Akaryakıt vergilerinde, hava ulaşımının istisnaya tabi tutulması, taşıt vergilerinde de çevreye az zarar veren ve artık daha çok önem kazanan, elektrikle çalışan motorlu araçlar ve çevre dostu motora sahip araçların vergisel teşviklerle desteklenmesi, ulaşım vergilerindeki yeni gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1.1.4. Su Kirliliği Vergileri

Konusunu, kirli atık suların ve suya karışan atık maddelerin oluşturduğu su kirliliği vergisi, genellikle yerel yönetimler tarafından alınır ve kullanılan su miktarına göre vergi tutarı belirlenir.

Atık su vergisi, diğer çevresel vergiler gibi oluşan kirlilik karşılığında alınan bir vergi değildir. Su kirliliği vergisi, kullanılan suyun temizlenip işlenmesine karşılık alınan bir bedeldir. Fransa, Hollanda, Danimarka ve Almanya gibi ülkelerde genel,

İspanya ve İtalya gibi ülkelerde ise daha bölgesel olarak uygulandığı görülmektedir. Suyu kirleten atık maddeleri baz alan vergilerde ise suyu kirleten maddenin çeşidine göre değişen, vergilendirme yöntemleri ve tutarları mevcuttur. Suyu kirleten atık maddelerin oluşturduğu vergilerde, hem suyu kullanan hem de suyu kirleten vergi yükümlüsü olmaktadır. Çeşitli ülkelerde farklı uygulamaları görülen su kirliliği vergilerinin, değiştirilebilir su kirliliği hakları olarak da uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Değiştirilebilir su kirliliği hakları, su kalitesinin korunmasını amaçlar ve sorumlu bir otorite tarafından yürütülür. Bu otorite, izin verilebilir kirlilik limitlerini belirler ve bu miktarı kirleticiler arasında paylaşır. Kirlilik hakları, bu dağılımdan sonra alım satımına konu olabilir. Avustralya, Amerika, Meksika ve İspanya'da uygulanan kirlilik hakları örnekleri mevcuttur⁹⁰.

1.2.1.1.5. Katı Atık Vergileri

Katı atık, kullanım süresi sona ermiş ve bu sebeple yaşam alanlarından atılması gerekli olan çöp ve kütleli atıkları ifade etmektedir. Katı atık vergileri, çöp ve kütleli atıkların azaltılması amacıyla alınan vergilerden oluşmaktadır.

Katı atık vergileri, genelde düşük oran ve standart oran olmak üzere iki oranlıdır. Düşük oran, kaya ve toprak, seramik ve beton, mineral, fırın cürufu, kül, inorganik bileşenler, kalsiyum sülfat, kalsiyum hidroksit, deniz suyu ve su olarak sınıflandırılmış gruba uygulanırken, standart oran ise bu sınıflandırma dışında kalan atıklara uygulanmaktadır. Katı atık vergileri, atıkların azalmasına ve geri dönüşüm uygulamasının artmasına sebep olmaktadır. Bu vergilerin olumsuz yönü ise maliyetleri artıran katı atıklardan kurtulabilmek için kirleticilerin bu atıkları yakarak atıklardan kurtulmayı denemeleri olmuştur. Bu yöntem, çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır⁹¹. Katı atık vergilerinin AB'deki uygulamalarına bakıldığında, "Alan Doldurma Vergisi" ve "Çöp Vergisi" şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

⁹⁰ Jamali, s.240-243.

⁹¹ Jamali, s.244-245.

1.2.1.1.6. Ürün Vergileri

Emisyon vergilerinin ikamesi olan ve emisyon oranlarının belirlenemediği durumlarda kullanılan ürün vergileri, ürünlerin içerisinde yer alan çevreye zararlı maddelerin miktarı üzerinden alınabileceği gibi ürünün her bir birimi için de alınabilir. Yine bu vergiler, hammadde ve ara mallar üzerine de uygulanabilmektedir. Hammadde veya ara mamullere uygulandığı durumlarda, girdi vergileri, nihai ürün üzerine uygulandığı durumlarda ise tüketim vergileri olarak tanımlanır⁹².

Ürün vergileri de diğer çevresel vergiler gibi çevreyi kirleten unsurların tüketimini azaltmayı hedeflemektedir. Ürün vergileri, çevreye zararlı ürünlerin tüketimini azaltmak için maliyetleri artırma veya tüketim alışkanlıklarını değiştirme mantığı ile işlemektedir. Tüketiciler, böylece çevre üzerinde olumsuz etkileri olan ürünler yerine teşvikten faydalanan ve çevre üzerindeki olumsuz etkisi az olan ya da olmayan ikame ürünlere yönelmektedir. Bu da beraberinde yeni ve çevreye duyarlı üretim tekniklerinin gelişmesini sağlamaktadır.

Ürün vergilerinin, uygulanmasında yaşanan en önemli sorunlar, ürünün oluşturduğu kirlilik ile kirliliğin sürekliliğinin hesaplanmasında yaşanan güçlük, bu uygulamanın parasal olarak ifade edilebilmesinin zor olması ve piyasadaki sayısız ürüne tatbik edilebilmesinde yaşanacak güçlük olarak sıralanabilir⁹³.

Uygulamada, otomobil vergileri, soğutucu vergileri, kâğıt vergisi, lastik vergisi gibi örnekleri olan ürün vergilerinin, gerçek anlamda çevreyi korumaya yönelik olanları gübre vergileri ve böcek ilaçları vergisidir. Her iki vergi de, toprak ve suların kirlenmesinin önlenmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi önemli fonksiyonları olan ve birçok ülkede uygulanan gerçek anlamda çevresel amaçlı vergiler olarak karşımıza çıkmaktadır⁹⁴.

⁹² Birol Kovancılar, "Çevre Kirliliğini Önlemede Alternatif Araçlar ve Etkinliklerinin Değerlendirilmesi"[Elektronik Sürüm], *Yönetim ve Ekonomi*, 4, 1998, s.341-342.

⁹³ Jamali, s.249-252.

⁹⁴ Jamali, s.254.

1.2.1.2. Geri Dönüşümü Sağlamaya Yönelik Çevre Vergileri

Çevre kirliliğini önlemede kullanılan en önemli yöntemlerden birisi hiç şüphesiz çevre kirliliğine sebep olan atıkların geri dönüşümünün sağlanması ve tekrar kullanılması yöntemidir. Çevresel anlamda bu amacı içerisinde barındıran ve ürünlerin geri dönüşümünü sağlamak amacıyla uygulanan çevre vergileri, atık pil ve akümülatör vergileri ve ambalaj vergilerinden oluşmaktadır.

1.2.1.2.1. Atık Pil ve Akümülatör Vergileri

Bugün, pek çok alanda pil ve akü kullanımı yaygındır. Kullanılan ve kullanım süresi sona eren bu enerji kaynakları, atık hale geldiği zaman ya geri dönüştürülmeli ya da bertaraf edilmelidir. Aksi takdirde, piller ve aküler içerisindeki civa, kurşun, çinko, mangan, lityum, nikel gibi ağır metaller zamanla serbest hale gelmekte ve yağışlarla toprağa ve yeryüzüne karışmaktadır. Yine çöpler içerisinde yer alan bu tür atıkların yakılarak imha edilmesi yoluyla pillerdeki bu ağır metaller uçucu hale gelmekte böylece hava ile karışarak çevreye zarar vermektedir⁹⁵. Uygun şekilde kullanılmayan pil ve akülerin, havayı, toprağı ve suyu kirlettiği görülmektedir.

Atık pil ve akümülatör vergileri, esas itibariyle pillerin ve akülerin uygun şekilde kullanımını, paketlenmesini, depolanıp taşınmasını ve imha edilmesini ya da geri dönüşümünün sağlanmasını ve bu faaliyetlerin çevreye zarar vermeden yapılmasını amaçlamaktadır.

AB ülkelerinde, atık piller ile ilgili uygulamalar geri dönüşümü esas almaktadır. Hükümetler, geri dönüşüm sistemleri oluşturmakta ve belirlediği miktarda atık pil geri dönüşümü sağlandığı takdirde vergileri devreye sokmamaktadır. Belçika'da, pil üreticilerinin bir araya gelerek oluşturdukları bir organizasyon, geri dönüşüm faaliyeti için pil toplama görevini üstlenmiş, İtalya'da ise yasa ile bir örgüt oluşturulmuştur.

Başka bir uygulamada ise atık pil ve akümülatör vergileri, ürün vergisi gibi işlemektedir. Çevreye zararlı ürünlerin fiyatı üzerine vergi miktarları eklenerek ürünün maliyeti artırılmakta ve tüketimi azaltılmaya çalışılmaktadır. Macaristan'da, vergiler, Maliye Bakanlığı tarafından toplanmakta ve pil ve akümülatörlerle ilgili kısım Çevre

⁹⁵ Çevre ve Orman Bakanlığı, Mustafa Öztürk, "Pil/Akü Kullanımı ve Atık Piller İle Akülerin Zararları", Erişim Tarihi: 11 Nisan 2012, <http://www2.cevreorman.gov.tr/belgeler/piller.pdf>.

Bakanlığı yönetimindeki Merkezi Çevre Koruma Fonuna aktarılmaktadır. Vergi oranları belirlenirken toplanan vergilerle piller ve akülerin geri dönüşüm maliyetlerinin karşılanıp karşılanmayacağı hesaplanmakta ve oranlar buna göre belirlenmektedir⁹⁶.

Türkiye’de, atık pil ve akülerle ilgili “Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği” mevcuttur. Bu yönetmelikte, pil ve akülerin, üretiminden bertaraf edilmesine kadar olan süreçte izlenecek ilke, politika ve programların belirlenmesi için hukuki ve teknik esaslar düzenlenmektedir⁹⁷.

1.2.1.2.2. Ambalaj Vergileri

İçinde bulunan ürünü koruyan ve tüketiciye sağlıklı bir şekilde ulaşmasını sağlayan ambalaj, görevini tamamladığında atık halini almaktadır. Gündelik hayatta insanların kullandığı ürünlere ait ambalaj atıkları evsel atıkları oluşturmaktadır. Cam kavanoz ve şişeler, karton kutular, metal ve teneke kutular ambalaj atıklarına örnek olarak verilebilir. Ambalaj atıklarının, geri dönüşümü sağlanmalı ya da imha edilmelidir.

Ambalaj vergileri, üretilen ambalajların üretiminde kullanılan maddelerin çevreye zarar vermeyecek maddelerden oluşmasını ve kullanılan maddelerin geri dönüşüm imkânının olmasını amaç edinmektedir. Çünkü ambalajlar, geri dönüşümü sağlanmadığı zaman ekonomik açıdan büyük kayıplara sebep olmaktadır.

Ambalaj vergilerinin başlangıcı, içecek ambalajlarının depozito sistemi ile geri alınması ve tekrar doldurulup kullanılması ile başlamış, daha sonra tekrar kullanılmayan ambalajlara da vergi uygulanmıştır. Bu şekilde işleyen vergi sistemi ile ambalaj vergilerinin hedefi gelir elde etmeye doğru kaymıştır⁹⁸.

AB’deki uygulamalara bakıldığında, Belçika’da uygulanan ambalaj vergileri dikkat çekmektedir. Belçika’da ambalaj vergileri ambalajın içeriğine göre belirlenmekte ve ambalajı geri dönüştürülebilen, depozito sistemi ile toplanabilen ve ürün ambalajlarının üzerinde geri dönüşümünün mümkün olduğunu gösterenler için vergi oranında indirim söz konusu olmaktadır. Ayrıca kullanılan ambalaj en az yedi kez

⁹⁶ Jamali, s.260-263.

⁹⁷ Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 25569, 31 Ağustos 2004.

⁹⁸ Jamali, s.263-264.

doldurulabilir nitelik taşıyorsa, vergi uygulamasından muaf tutulacak yani istisna tanınacaktır. AB’de diğer ülkelerde de paketlenmiş ürünün hacmine göre vergileme ve satış yapan perakendeciler üzerinde uygulanan vergilendirme sistemleriyle ambalaj vergileri uygulanmaktadır⁹⁹.

Türkiye’de çevresel anlamda bir vergi olmadığı için ambalaj vergilerinin de uygulaması yoktur. Ancak, atık ambalajlar ile ilgili bir yönetmelik mevcuttur. Yönetmeliğin amacı, söz konusu yönetmeliğin 1.maddesinde, “çevresel açıdan belirli ölçütlere, temel şart ve özelliklere sahip ambalajların üretimine, ambalaj atıklarının oluşumunun önlenmesi, önlenemeyen ambalaj atıklarının tekrar kullanım, geri dönüşüm ve geri dönüşüm yolu ile bertaraf edilecek miktarının azaltılmasına, ambalaj atıklarının çevreye zarar verecek şekilde doğrudan ve dolaylı olarak alıcı ortama verilmesinin önlenmesine, ambalaj atıklarının belirli bir yönetim sistemi içinde, kaynağında ayrı toplanması, taşınması, ayrılmasına ilişkin teknik ve idari standartların oluşturulmasına yönelik ilke, politika ve programlar ile hukuki, idari ve teknik esasların belirlenmesidir”¹⁰⁰ şeklinde açıklanmaktadır.

1.2.1.3. Doğal Kaynakların Korunmasına Yönelik Vergi Uygulamaları

Günümüzde en önemli çevre sorunlarından birisi, doğal kaynakların tükenmeye başlamış olmasıdır. Ülkeleri hem çevresel anlamda hem de ekonomik anlamda zor duruma sokan bu sorun, üzerinde durulması gereken küresel bir sorun haline gelmektedir. Doğal kaynakların korunmasını amaçlayan bu vergiler, su çıkarma vergileri, agrega vergileri ve avcılık ve balıkçılık vergilerinden oluşmaktadır.

1.2.1.3.1. Su Çıkarma Vergileri

İnsanın hayatını devam ettirebilmesi için gerek duyduğu en önemli ihtiyaçlardan olan suyun, kaynağından çıkarılırken korunabilmesi ve tüketiminin belirli bir sınırdan olmasının sağlanması yani israfının önlenmesi amacıyla alınan bir vergidir.

⁹⁹ Jamali, s.264-265.

¹⁰⁰ Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 28035, 24 Ağustos 2011.

Su çıkarma vergileri, doğal kaynaklar üzerindeki mülkiyet hakkına kısıtlama getirdiği için kullanılan çevre vergileri arasında pek fazla yer almamaktadır. Fransa ve İspanya'da, nehir havzalarının yönetimine maddi destek sağlamak amacıyla kullanılmakta olan bu vergiler, Almanya'da ise bölgesel seviyede uygulanmaktadır¹⁰¹.

Türkiye'de, diğer çevre vergilerinde olduğu gibi uygulaması bulunmayan su çıkarma vergilerine alternatif olarak 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 63, 64, 65 ve 66.maddelerinde düzenlemeler vardır. Bu düzenlemelere göre¹⁰²;

“Özel kaplara doldurulup satılacak olan kaynak sularının (işlenmiş sular dâhil), belediyelerce denetlenerek hangi kaynaklara ait olduklarını gösterecek şekilde bu kaplara özel işaret konulması, “Kaynak Suları Harcına” tabidir. “Kaynak Suları Harcını”, kaynak sularını özel işaretli kaplara doldurup satanlar ödemekle mükelleftirler. “Kaynak Suları Harcı”, 1 litreye kadar olan şişe ve benzeri kaplardan (kap başına) en az 0,01, en çok 0,03, 1 litreden büyük şişe ve benzeri kaplardan (beher litre) en az 0,005 ve en çok 0,015 şeklinde düzenlenmiş tarifeye göre alınır”.

Ayrıca, “Kaynak Suları Harcı, bu suların satışa arzı için kaplara doldurulmasını müteakip, kaplar üzerine özel işaret konulması sırasında, bu işi yapan belediyeye makbuz karşılığı peşin olarak ödenir. Başka bir belediye sınırları ve mücavir alanları içinde satışa arz edilen kaynak sularından ikinci bir kez harç alınmaz”.

Yine, yeraltı suları ile ilgili başka bir düzenleme 167 sayılı “Yeraltı Suları Hakkında Kanun”dur. Bu kanunun, 4. ve 5.maddelerine göre¹⁰³;

“Yeraltı suyu işletme sahaları içinde, belge alınarak açılması gereken kuyuların adedi, yerleri, derinlikleri ve diğer vasıfları ile çekilecek su miktarı “Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü” tarafından tayin ve tespit edilir.”

“Kuyu açan kimse, bulunan suyun ancak kendi faydalı ihtiyaçlarına yetecek miktarını kullanmaya yetkilidir. Bu miktarı aşan sular ile sulama, kullanma ve işlenerek veya doğal haliyle içme suyu olarak satılmak üzere çıkarılan yeraltı suları, Hazinesinin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdeki kaynak suları (mazbut vakıflara ait sular hariç), 2886 sayılı Kanun hükümlerine uyularak il özel

¹⁰¹ Jamali, s.273.

¹⁰² Belediye Gelirler Yasası, T.C. Resmi Gazete, 17354, 29 Mayıs 1981.

¹⁰³ Yeraltı Suları Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 10688, 12 Aralık 1960.

idarelerince kiraya verilir. Tahsil edilen kira gelirinden; yer altı veya kaynak suyunun çıktığı yer, köy sınırları içinde ise o yerdeki köy tüzel kişiliğine %15, belediye sınırları içinde ise ilgili belediyeye % 25 oranında pay verilir.”

“Faydalı ihtiyaç miktarı, tahsis edilecek maksada göre ilgili bakanlıkların mütalaası alınmak suretiyle, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü tarafından tayin ve tespit edilir.”

“İlan edilmiş yeraltı suyu işletme sahaları dışında her arazi sahibi; arazisinde yeraltı suyu aramak, suyu bulduktan sonra, bunun kendi faydalı ihtiyaçlarına yetecek miktarını kullanmak hakkına maliktir.”

1.2.1.3.2. Agrega Vergileri

Agrega, Türk Dil Kurumu’na göre; harç, beton, asfalt gibi gereçlerin (bağlayıcıların) ana bölümünü oluşturan kırma taş, çakıl, kum gibi öğelerdir. Doğal agrega, kum ocaklarından, dere yataklarından ve deniz kıyılarından elde edilebilir.

Agrega vergileri, taşocağı, maden ve deniz kıyılarından, agregaların çıkarılmasından kaynaklanan çevresel baskıların azaltılması ve yapı materyallerinin geri dönüşümünü artırmak suretiyle doğal madde kullanımını asgariye indirmesi sebebiyle uygulanan vergilerdir¹⁰⁴.

Türkiye’de, uygulaması bulunmayan agrega vergilerinin yerine “Taşocakları Resim ve Harçları” uygulaması ve “Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği” mevcuttur.

“Taşocakları Resim ve Harçları” uygulaması, 6 Haziran 1317 (1901) tarihinde uygulamaya konmuş bir düzenleme olup TBMM'nin bu madde ile ilgili 4 Mayıs 1929 tarih ve 500 sayılı Tefsir kararı, 8 Mayıs 1929 tarih ve 1187 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

“Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği”nin amacı, söz konusu yönetmeliğin 1.maddesinde, “hafriyat toprağı ile inşaat ve yıkıntı atıklarının çevreye zarar vermeyecek şekilde öncelikle kaynakta azaltılması, toplanması, geçici

¹⁰⁴ Jamali, s.276.

biriktirilmesi, taşınması, geri kazanılması, değerlendirilmesi ve bertaraf edilmesine ilişkin teknik ve idari hususlar ile uyulması gereken genel kuralları düzenlemektedir”¹⁰⁵ şeklinde tanımlanmaktadır.

1.2.1.3.3. Avcılık ve Balıkçılık Vergileri

İnsanların temel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir faaliyet olan avcılık, günümüzde belirli sınırları aşmış ve aşırılaştırmıştır. Ekolojik dengenin bu nedenle zarar görüyor olması ve çeşitli hayvan türlerinin bu sebeple yok olmaya yüz tutması, çeşitli toplulukları ve ülke yönetimlerini harekete geçirmiştir. Ülkeler, yasal düzenlemeler, yasaklar ve ekonomik yaptırımlar ile avcılıkla ilgili aşırılığı gidermeye çalışmaktadır.

Avlanma ile ilgili alanların ihale usulüne tabi tutulması ve avlanma ruhsatlarının uygulamaya konulması, ekonomik yaptırımlara örnek olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁶. Türkiye’de 4915 sayılı “Kara Avcılığı Kanunu” ile avcılık hususunda bir düzenleme yapılmıştır. Bu Kanunun amacı, söz konusu kanunun 1.maddesinde; “sürdürülebilir av ve yaban hayatı yönetimi için av ve yaban hayvanlarının doğal yaşam ortamları ile birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, avlanmalarının kontrol altına alınmasını, avcılığın düzenlenmesini, av kaynaklarının milli ekonomi açısından faydalı olacak şekilde değerlendirilmesini ve ilgili kamu ve özel hukuk tüzel kişileri ile işbirliğini sağlamaktır” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bu kanun, “av ve yaban hayvanlarını ve yaşama ortamlarını, bunların korunmasını ve geliştirilmesini, av ve yaban hayatı yönetimini, avlakların kurulması, işletilmesi ve işlettilmesini, avcılığın, av turizminin, yaban hayvanlarının üretiminin, ticaretinin düzenlenmesini, toplumun bilinçlendirilmesini, avcılarının eğitimini, av ve yaban hayatına ilişkin suç ve kabahatler ile bunların takibi ve cezalarını kapsar”¹⁰⁷ denilmektedir. Türkiye’de avcılık konusunda “Harçlar Yasası”na göre alınan avcılık ruhsatnamesi harçları, ekolojik bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine ateşli silahlar da ruhsat harçlarına tabidir¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, T.C.Resmi Gazete, 25406, 18 Mart 2004.

¹⁰⁶ Kenan Bulutoğlu, *Kamu Ekonomisine Giriş Devletin Ekonomik Bir Kuramı*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1988, s.339.

¹⁰⁷ Kara Avcılığı Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 25165, 11 Temmuz 2003.

¹⁰⁸ Jamali, s.280.

Balıkçılık açısından olaya bakıldığında, yine denizlerdeki ekolojik dengenin korunabilmesi amacıyla aşırı avlanmayı yasaklamak her ülkenin dikkatle ele aldığı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yasaklar, genellikle mali araçlar kullanılarak uygulanmaktadır.

Balık açısından zengin olan Alaska'da, balıkçılık vergilerinin birçok çeşidi mevcuttur. Bu vergilere, ülkede belirli işlemlere tabi tutulan ve ihraca konu olan balık miktarının değerini esas alan "Ticari Balıkçılık Vergisi", sahile 3 mil uzaklıkta trol ile avlanan balıkçılardan alınan "Balık Kaynakları Alan Vergisi" ve neslinin devamı için düzenlemeye ihtiyaç duyulan somon balıklarının avlanmasının azaltılmasını amaçlayan "Somon Balığı Vergisi" örnek olarak verilebilir¹⁰⁹.

1.2.1.4. Diğer Çevre Vergileri

Çevre vergilerinin temel amacı olan ekolojik dengenin korunmasına destek olan ancak yaygın olarak kullanılmayan uygulamalardan olan turizm üzerinden alınan çevre vergileri, gürültü vergileri, yeşil bina teşvikleri ve gayrimenkul vergileri bu başlık altında incelenecektir.

1.2.1.4.1. Turizm Üzerinden Alınan Çevre Vergileri

Turizm, bazı ülkelerin en önemli gelir kaynaklarından biridir. Türkiye de turizmden önemli ölçüde gelir elde eden ülkeler arasında yer almaktadır. Turizmin, ülkelere ekonomik alanda getirdiklerinin yanı sıra ekolojik anlamda vermiş olduğu bir takım zararlar söz konusudur. Özellikle bir ülkenin belirli bir bölgesinde turizmin daha etkin olduğu dikkate alındığında, o bölgenin doğal kaynaklarının tüketiminde hızlı bir artış meydana geldiği görülmektedir. Turizm üzerinden alınan çevre vergileri bu tüketim ve kirliliği azaltmayı amaçlamaktadır.

AB'nin eylem planlarında en çok önem verdiği sektörlerden olan turizm sektöründe, bina denetiminden atık ve su standartlarına kadar çok geniş bir yelpazede

¹⁰⁹ Jamali, s.280-281.

mevcut birçok düzenleme yapılmakta ve tedbirler alınmaktadır¹¹⁰. Bu tedbirler, ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içerisinde bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Örneğin İspanya'da turistik bir adada, adaya gelen turistlerin vermiş oldukları çevresel kirliliğin temizliğinde kullanmak amacıyla her turistten günlük belirli bir ücret tahsil edilmektedir¹¹¹.

1.2.1.4.2. Gürültü Vergileri

Özellikle, nüfus olarak kalabalık ve büyükşehirlerde en önemli sorunlardan biri haline gelen gürültü kirliliğine sebep olan çeşitli etkenler mevcuttur. Bu etkenlerden birisi hiç şüphesiz motorlu taşıtların meydana getirdikleri gürültüdür. Gürültü vergileri, motorlu taşıtların meydana getirdiği gürültü ve özellikle uçakların havaalanlarına iniş ve kalkışta meydana getirdikleri gürültü dikkate alınarak toplanan bir vergi çeşididir.

Türkiye’de, “Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği” ile gürültü ile ilgili bir düzenleme yapılmıştır. Bu yönetmeliğin, 1.maddesinde yönetmeliğin amacının, “ çevresel gürültüye maruz kalınması sonucu kişilerin huzur ve sükûnunun, beden ve ruh sağlığının bozulmaması için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak ve kademeli olarak uygulamaya konulmak üzere; değerlendirme yöntemleri kullanılarak çevresel gürültüye maruz kalma seviyelerinin, hazırlanacak gürültü haritaları, akustik rapor ve çevresel gürültü seviyesi değerlendirme raporu ile belirlenmesi, çevresel gürültü ve etkileri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi, gürültü haritaları, akustik rapor ve çevresel gürültü seviyesi değerlendirme raporu sonuçları esas alınarak; özellikle çevresel gürültüye maruz kalma seviyelerinin insan sağlığı üzerinde zararlı etkilere sebep olabileceği ve çevresel gürültü kalitesini korumanın gerekli olduğu yerlerde, gürültüyü önleme ve azaltmaya yönelik eylem planlarının hazırlanması ve bu planların uygulanması ile ilgili usul ve esasları belirlemek” olduğu belirtilmektedir. Söz konusu yönetmeliğin 7. maddesinde karayolları taşıtları ile ilgili, “ hiç kimse susturucusuz veya ses giderici diğer parçaları olmadan bir motorlu kara taşıtı çalıştıramaz veya çalışmasına sebep olamaz. Bakım onarım veya diğer değiştirme amacı dışında bir motorlu araç veya motosiklet üzerindeki

¹¹⁰ Ebru Ekeman, *Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, Yayın No:153, İstanbul 1998, s.31.

¹¹¹ Jamali, s.282.

susturucu veya ses giderici parça çıkarılamaz, çalışamaz hale getirilemez” şeklinde, 9. maddede ise havayolu ve demiryolu taşıtları ile ilgili, “Türk tescilindeki ve yabancı ülke tescilindeki havayolu araçlarının iç ve dış trafiğe açık hava alanlarına iniş ve kalkış yapabilmeleri için gürültü sertifikasına sahip bulunmaları gerekir. Gürültü sertifikası bulunmayan Türk ve yabancı ülke tescilli hava yolu taşıtları iç ve dış trafiğe açık havaalanlarına gürültü tazminatı ödeyerek iniş ve kalkış yapabilirler. Bu tazminatlarla ilgili esaslar Ulaştırma Bakanlığı'nca belirlenir ve tebliğ şeklinde yayımlanır” şeklinde ifadeler yer almaktadır¹¹².

1.2.1.4.3. Yeşil Bina Teşvikleri

Küresel anlamda tehlike arz etmeye başlayan doğal kaynak tüketiminin artması, çevre kirliliği, küresel ısınma gibi ekolojik sorunlar beraberinde çevreye duyarlı teknolojik yenilikler getirmektedir. Yeşil bina olarak tanımlanan çevreye duyarlı bu binalarda bu gelişmelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeşil binalar, çevreye zararı olmayan maddelerden üretilen, atık ürünlerini yeniden kullanıma kazandırabilen, yağmur sularını arındırabilen, kendi enerjisini üretebilen, yapım aşamasında çevre tahribatını önleyen, karbondioksit salınımını azaltan binalardır¹¹³.

Yeşil bina teşvikleri, yeşil bina kapsamına giren çevreye duyarlı bu binaların kullanımının ve üretiminin artırılması amacıyla, bir takım teşvik ve kredi imkânlarının sağlanmasını amaçlamaktadır. En önemli yeşil bina teşviklerine Amerika Birleşik Devletleri'nde rastlanmaktadır. Türkiye’de ise bu alanda herhangi bir uygulama ve düzenleme mevcut değildir.

1.2.1.4.4. Gayrimenkul Vergileri

Kültür ve turizm alanları ve tarıma elverişli alanların korunmasını amaçlayan gayrimenkul vergilerinde, çevrenin korunması amacı gayrimenkul alım satımı ile ilişkilendirilmiştir.

¹¹² Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 27601, 4 Haziran 2010.

¹¹³ Ağaoğlu, Erişim Tarihi: 18 Nisan 2012, http://www.yesilbina.com/Yesil-Bina-Nedir_a2.html.

İlke olarak gayrimenkulün gerçek değeri üzerinden alınan emlak vergisi, gayrimenkulün bulunduğu ortamın çevre kirliliği açısından olumsuz yönlerinin olması sebebiyle fiyatının düşüşüne bağlı olarak düşecektir. Bu sebeple emlak vergilerinin tamamlayıcısı olarak kirlilik derecesine göre belirlenecek bir çevre vergisinin uygulanması daha sağlıklı olacaktır¹¹⁴.

Türkiye’de, emlak vergisi uygulanmakla beraber tamamlayıcısı rolündeki çevre vergileri uygulanmamaktadır. Bunun yanı sıra uygulamada var olan 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”nda amaç, “korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.” şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu kanunda yapılan düzenlemelere göre, “Belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin % 10’u nispetinde Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı tahakkuk ettirilmekte ve ilgili belediye tarafından emlak vergisi ile birlikte tahsil edilmektedir”¹¹⁵.

1.2.2. Çevre Vergilerinin Etkileri

Çevre kirliliğinin küresel anlamda sorun teşkil etmeye başlaması ile birlikte daha çok ihtiyaç duyulan çevre vergilerinin, çevre üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra ekonomik anlamda da etkilerinin olduğu bilinmektedir. Uygulandığı her ülkede farklılık gösterebilen çevre vergilerinin ekonomik etkilerini, özellikle büyüme, istihdam, gelir dağılımı, yatırımlar ve uluslararası ticaret gibi alanlarda görmek mümkündür.

Çevreye zararlı malların, hizmetlerin veya faaliyetlerin maliyetlerini artırarak, insanları çevreye daha az zararlı veya zararsız ürün, hizmet ve faaliyetlere yönlendirmesi, üreticileri, çevreye zarar vermeyen üretim teknolojilerini kullanmaya sevk ederek teknolojik gelişmelere katkıda bulunması, vergi gelirleri üzerinde olumlu

¹¹⁴ Jamali, s.285.

¹¹⁵ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 18113, 21 Temmuz 1983.

etkiler yaratması, işgücü ve sermaye üzerinde mevcut vergi baskısını azaltması ve bu şekilde ekonomiye katkıda bulunması çevre vergilerinin bilinen olumlu etkileridir¹¹⁶.

1.2.2.1. Çevre Vergilerinin Büyüme İle İlişkisi

Ekonomik büyüme ile çevre vergilerinin ilişkisi ve çevre vergilerinin ekonomik büyümeye olan etkisi, verginin çeşidine ve uygulandığı ülkenin koşullarına göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak, genel olarak çevre vergileri de diğer vergiler gibi önemli bir gelir kaynağı olmakla beraber insanların tercihleri üzerinde etkileri de söz konusu olmaktadır.

Çevre vergileri, ürünlerin maliyetini artırdıkları için kişilerin ilave yatırım, tüketim ya da diğer yatırımlara daha az rağbet etmelerine neden olmaktadır. Böylece, insanların tüketim alışkanlıklarında çevreye daha duyarlı olmaları sağlanmaktadır. Çevreye olan duyarlılık büyüme ve sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkelerindedir.

Çevre vergilerinin faydalarından birisi de kişilerin ödediği diğer vergilerin yükünü azaltmasıdır. Ağırlıklı olarak emek ve sermaye üzerinden alınan vergilerin oranları, alınan çevre vergileri sayesinde azalmaktadır. Böylece, emek ve sermaye daha az vergilendirileceği için üretimde bir artış olacaktır¹¹⁷.

1.2.2.2. Çevre Vergilerinin Gelir Dağılımı İle İlişkisi

Çevre vergileri, fiyatlar üzerine etki eden bir mekanizmadır. Fiyat üzerindeki artış ise gelir dağılımını etkilemektedir. Çevre vergilerinin genelinde mevcut olan kirleten öder prensibi sayesinde sadece çevreye zarar veren kişi vergilendirilmektedir. Ancak, dolaylı düzenlemeler şeklinde uygulanan çevresel düzenlemeler, KDV gibi, değişik vergi türlerinin içerisinde yer almakta ve toplumun tamamını etkilemektedir. Dolayısıyla, herkes bu düzenlemelerden etkilenmektedir. Dolaylı uygulamaların gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkileri mevcut iken doğrudan uygulamalar gelir dağılımını olumlu etkilemektedir.

¹¹⁶ Tülin Canbay, *Dünyada Vergileme Anlayışındaki Değişim*, Dora Yayıncılık, Bursa 2009, s.217-223.

¹¹⁷ Jamali, s.154-156.

Çevre vergilerinden elde edilen hâsılatın nasıl kullanılacağı da gelir dağılımını etkilemektedir. Elde edilen vergi geliri ile diğer vergilerin oranlarının düşürülmesi amaçlanıyorsa, azaltılacak olan verginin iyi belirlenmesi gerekmektedir. Azaltılacak verginin gelir dağılımı üzerindeki etkisi iyi incelenmeli ve bu doğrultuda düzenleme yapılmalıdır. Vergi yükünün dağılımını düşük gelirli lehine değiştiren uygulamalar, vergisel adalet ve kaynak dağılımında etkinliği sağlayacaktır. Eğer alınan çevre vergileri, diğer vergi oranlarını azaltmak amacıyla kullanılmıyorsa bu durumda gelir dağılımı olumsuz yönde etkilenecek ve kişilerin vergi yükü daha da artacaktır¹¹⁸.

1.2.2.3. Çevre Vergilerinin İstihdam İle İlişkisi

Çevre vergilerinin istihdam üzerindeki etkisi "Çifte Karlılık Hipotezi" ile açıklanmaktadır. Çevre vergileri ile çevreyi korumanın yanı sıra, elde edilen hâsılatla diğer vergiler azaltılarak toplumsal refah artırılıyorsa bu durumda çevre vergilerinin çifte karlılığından söz edilebilir¹¹⁹. Çevre vergilerinin uygulanmasının gelir vergilerini azaltacağı esasına dayandırılması hem uygulanacak çevre vergisinin topluma daha kolay kabul ettirilmesine hem de istihdamı artırmasına ve daha fazla işgücünün kullanılmasına faydası olacaktır. Aynı şekilde firmaların elde ettiği kar üzerinden alınan vergilerin azaltılarak çevre vergisi uygulanması, firmaların elde ettiği karla daha fazla yatırım yapmasını ve yine istihdamı artıracaktır.

1.2.2.4. Çevre Vergilerinin Yatırım İle İlişkisi

Çevre vergilerinin yatırım açısından sağladığı en önemli yarar, sermaye hareketliliği sağlaması ve teknolojik gelişmelere katkıda bulunmasıdır. Çevre vergilerinin fiyat üzerindeki etkisi, bazı ürünlerin fiyatını artırmaktadır. Çevre vergisi uygulaması ile fiyatı artmış ürünü üretiminde kullanan bir firma, maliyetini düşürebilmek için bu ürünü, daha düşük fiyata temin edebilmek amacıyla çevre vergisinin uygulanmadığı bir ülkeden ithal etme yolunu seçebilir. Hatta bazen bu durum sadece ürün ithali ile sınırlı olmayıp üretimin de o ülkeye kaymasına yani sermayenin

¹¹⁸ Şahin Akkaya, "Çevre Vergileri ve Gelir Dağılımı", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 2004, 46.seri, s.3-7.

¹¹⁹ Şahin Akkaya ve Ufuk Bakkal, "Çevre Vergileri ve Çifte Yayar" [Elektronik Sürüm], İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55 (2), 2006, s.1-22.

transferine neden olabilmektedir. Bu durum, ülkeler arasında olabildiği gibi aynı ülke içerisindeki bölgeler arasında da söz konusu olabilmektedir¹²⁰.

Uygulamada çok rastlanmamakla birlikte sermaye hareketliliği, ülkeler açısından bir kayıp olarak görülebilir. Ancak uzun vadede görülmüştür ki çevresel vergi uygulamayan ve sermaye hareketinin yaşandığı ülkelerde meydana gelen çevresel zararların temizlenmesi için katlanılan maliyet, o ülkenin sermaye hareketinden elde ettiği gelirden daha fazla olmaktadır. Bu sebeple birçok ülke, çevre vergilerinin sebep olacağı sermaye göçünü göz ardı etmekte ve bu konuda taviz vermemektedir.

Çevre vergilerinin teknolojik gelişmeler üzerinde de olumlu etkileri mevcuttur. Yaşanan teknolojik gelişmeler emek ve sermayenin verimliliğini artırmaktadır. Sermaye birikiminin artırılması ile gelir düzeyleri artmakta ve yüksek büyüme oranları elde edilmektedir. Sermaye birikiminin artırılması ise teknolojik gelişmeler sayesinde daha kolay olmaktadır. Bu sebeple, teknolojik gelişmeler vergisel anlamda desteklenmelidir¹²¹.

Devletin uygulayacağı ekolojik verginin uygulanma şekli de teknolojik gelişmeler açısından önemlidir. Uygulanan verginin kısa vadeli olması, bu konuda araştırma yapan firmaların maliyetlerini olumsuz yönde etkileyeceğinden, çevre vergilerinin geleceği ön göreceği şekilde hazırlanması ve bu vergilerde istikrarın sağlanması gerekmektedir. Aynı şekilde gelişmiş güzel uygulanan ekolojik vergilerle gelen yeni teknolojilere, firmaların uygun hale gelmesi zaman alabilmektedir. Yine çevre vergilerinin teknolojik yenilikler doğurması yeni bir sektör oluşturmuştur. Bu yeni sektör, çevreye daha az zarar veren ürün ve üretim teknolojilerini üretmeye başlamış ve ekonomik anlamda da çevre vergilerinin olumlu etkilerine bir yenisini eklemiştir¹²².

1.2.2.5. Çevre Vergilerinin Uluslararası Ticaret ve Rekabet İle İlişkisi

Çevre vergilerinin yatırım ile olan ilişkisinde bahsedilen sermaye hareketliliği gibi bazı yöntemlerle çevre vergileri hem uluslararası ticareti hem de rekabeti

¹²⁰ Jamali, s.169-170.

¹²¹ Salih Turhan, *Vergi Teorisi ve Politikası*, İstanbul, Filiz Kitabevi 1993, s.328-339.

¹²² Jamali, s.172-174.

etkilemektedir. Günümüzde birçok ülke, yabancı yatırımı kendine çekmek amacıyla çevresel vergi teşvikleri uygulamaktadır.

Ülke içerisinde çeşitli bölgelere uygulanan vergi muafiyetleri, ulusal anlamda rekabeti etkilediği gibi uluslararası anlamda da çevre vergilerinin uygulanıp uygulanmaması rekabeti etkilemektedir. Çünkü çevre vergileri ile sağlanan teşvikler ürün fiyatlarını düşürmekte ve rekabet bu yolla artmaktadır. Bu rekabette, çevreye daha az zarar veren üretim teknolojilerinin kullanan firmaların bir adım önde olacağı görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE VERGİLERİNİN TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ UYGULAMALARI

2.1. TÜRKİYE'DEKİ ÇEVRE VERGİSİ UYGULAMALARI

Genel olarak bakıldığında, Türkiye’de gerçek anlamda bir çevre vergisi uygulaması olmadığı, AB ülkelerinde ise bu durumun aksine çevre vergilerinin çeşitliliği göze çarpmaktadır.

2.1.1. Türkiye’de Çevre İle İlgili Doğrudan ve Dolaylı Düzenlemeler İle Teşvikler

Çevresel anlamda Türkiye’de en büyük zaaflardan birisi olan ekolojik vergi eksikliği, bazı dolaylı veya doğrudan uygulamalarla kısmen giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu uygulamalardan elde edilen gelirlerin çevre için kullanılmıyor olması bu uygulamaları çevre açısından anlamsız hale getirmektedir.

Bu bölümde, Türkiye’de çevre ile en sıkı bağa sahip tek doğrudan düzenleme olan "Çevre Temizlik Vergisi" ve Türkiye’deki diğer vergilerin, içerisinde barındırdığı dolaylı düzenlemelere yer verilecektir. Ayrıca, Türkiye’de çevresel teşviklerin neler olduğuna kısaca değinilmektedir.

2.1.1.1. Doğrudan Düzenlemeler

Türkiye’de uygulanan tek doğrudan düzenleme Çevre Temizlik Vergisidir (ÇTV). Bu düzenleme, 2001 yılında uygulanan ekonomik istikrar programı çerçevesinde uygulamadan kaldırılan “Çevre Kirliliğini Önleme Fonu” ve bu fonun gelir kalemlerinden olan motorlu taşıtların muayenesinden alınan tutarlar, hava ve deniz araçlarından tahsil edilen bedeller, çevre kirliliğine yol açan işletmelerden alınan tutarların da kaldırılması ile çevre kirliliğini önleme adına her hangi bir uygulama kalmadığı için tek doğrudan düzenleme olarak uygulanmaktadır¹²³. Türk vergi

¹²³ Jamali, s.325.

sisteminde onlarca vergi uygulaması olmasına rağmen çevre ile doğrudan ilgili olan ve gelişmiş bir ülkenin vergi sisteminde mutlak suretle barındırması gereken çevre vergilerinin, tek uygulamasının olması Türkiye’de adına olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1.1.1. Çevre Temizlik Vergisi

Türkiye’de uygulanan en önemli çevresel düzenleme olan ÇTV, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu’nda düzenlenmiştir. 2464 sayılı kanunun mükerrer 44.maddesinde, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin, çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, iş yeri ve diğer şekillerde kullanılan binaların çevre temizlik vergisine tabi oldukları, genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyeler, köyler, bunların kuracakları birlikler, darülaceze ve benzeri kuruluşlar ve üniversiteler tarafından münhasıran hizmetlerinde kullanılan binalar, Kızılay Genel Merkezi ile şubeleri ve kampları, Kredi ve Yurtlar Kurumuna ait öğrenci yurtları ile umuma açık ibadet yerleri, karşılıklı olmak şartıyla elçilik ve konsolosluk hizmetlerinde kullanılanlarla elçilerin ikametine mahsus olan binalar, milletlerarası kuruluşlar ve bunların temsilcilikleri tarafından kullanılan binalar ile bunların müştemilatının vergiye tâbi olmadığı” belirtilmektedir. Yine aynı maddede, konutlara ait çevre temizlik vergisinin; su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına büyükşehir belediyelerinde 23 Kuruş, diğer belediyelerde 18 Kuruş olarak hesaplanacağı, belediyenin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan ancak, su ihtiyacını belediyece veya büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idarelerince tesis edilmiş su şebekesi haricinden karşılayan konutlara ilişkin çevre temizlik vergisinin, aşağıda yer alan Tablo 2.1 ve Tablo 2.2’deki, ilgili tarifelerin yedinci grubunun belediye meclislerince en son intibak ettirilen derecelere ait tutarlar üzerinden tahakkuk ettirileceği, işyerleri ve diğer şekilde kullanılan binalara ait çevre temizlik vergisinin ise büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir belediyeleri dışındaki belediyelerde Tablo 2.3’deki tarifelere göre uygulanacağı belirtilmektedir¹²⁴.

¹²⁴ Belediye Gelirler Yasası, T.C. Resmi Gazete, 17354, 29 Mayıs 1981.

Tablo 2.1. 2012 Yılı İçin Büyükşehir Belediyeleri Dışındaki Belediyelerde Uygulanacak Olan Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi¹²⁵

Bina Grupları	Bina Dereceleri ve Yıllık Vergi Tutarları (TL)				
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece
1. Grup	2.200	1700	1.400	1100	900
2. Grup	1.400	1.050	800	660	550
3. Grup	900	700	550	440	350
4. Grup	440	350	260	220	170
5. Grup	260	220	150	140	110
6. Grup	140	110	77	65	47
7. Grup	47	38	26	23	18

Tablo 2.2. 2012 Yılı İçin Büyükşehir Belediyelerinde Uygulanacak Olan Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi¹²⁶

Bina Grupları	Bina Dereceleri ve Yıllık Vergi Tutarları (TL)				
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece
1. Grup	2.750	2.125	1.750	1.375	1.125
2. Grup	1.750	1.312	1.000	825	687
3. Grup	1.125	875	687	550	437
4. Grup	550	437	325	275	212
5. Grup	325	275	187	175	137
6. Grup	175	137	96	81	58
7. Grup	58	47	32	28	22

¹²⁵ Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği, T.C. Resmi Gazete, 28154, 26 Aralık 2011.

¹²⁶ Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği, T.C. Resmi Gazete, 28154, 26 Aralık 2011.

Tablo 2.3. 2012 Yılı İçin İşyeri Ve Diğer Şekillerde Kullanılan Binalara Ait Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi¹²⁷

Bina Grupları	Bina Dereceleri ve Yıllık Vergi Tutarları (TL)				
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece
1. Grup	1.100	850	700	550	450
2. Grup	700	525	400	330	275
3. Grup	450	350	275	220	175
4. Grup	220	175	130	110	85
5. Grup	130	110	75	70	55
6. Grup	70	55	38	32	23
7. Grup	23	19	13	11	9

2464 sayılı Kanunun mükerrer 44.maddesinin, beşinci fıkrasına göre, büyükşehir belediyelerinde çevre temizlik vergisinin, diğer belediyelerde uygulanan çevre temizlik vergisi tutarlarının % 25 artırılarak hesaplanacağı, iş yeri ve diğer şekillerde kullanılan binalara ait çevre temizlik vergilerinin, belediyelerce binaların tarifedeki derecelere intibak ettirilmesi üzerine her yılın Ocak ayında yıllık tutarı itibarıyla tahakkuk etmiş sayılacağı ve tahakkuk eden vergilerin, bir defaya mahsus olmak üzere, belediyelerin ilan mahallerinde bir ay süreyle topluca ilan edileceği belirtilmektedir.

Yine söz konusu maddede, su ve kanalizasyon idareleri büyükşehir dâhilindeki her ilçe veya ilk kademe belediyesinin belediye ve mücavir alan sınırları içinde bulunan konutlara ilişkin olarak tahsil ettiği çevre temizlik vergisi ile bu verginin süresinde ödenmemesi nedeniyle tahsil ettiği gecikme zammının %80'inin tahsilâtı takip eden ayın yirminci günü akşamına kadar bir bildirim ile ilgili belediyeye bildirerek aynı süre içinde ödeneceği, tahsil edilen vergi ve gecikme zammının %20'sinin ise münhasıran çöp imha tesislerinin kuruluş ve işletmelerinde kullanılmak üzere büyükşehir belediyesinin hesabına, tahsilâtı takip eden ayın yirminci günü akşamına kadar aktarılacağı, büyükşehir belediye sınırları içinde bulunan belediyelerin kendileri tarafından tahsil edilen çevre temizlik vergisinin %20'sinin aynı esaslar çerçevesinde

¹²⁷ Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği, T.C. Resmi Gazete, 28154, 26 Aralık 2011.

büyükşehir belediyelerine aktarılacağı belirtilmektedir. Tahsil ettiği vergiyi veya gecikme zammını yukarıda belirtilen süre içinde ilgili belediyeye yatırmayan idarelerden, bu tutarlar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı tatbik edilerek tahsil edileceği, bu maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında yer alan tutarların, her yıl yeniden değerlendirilerek artırılacağı, bu tutarların belirlenmesinde, vergi tutarlarının %5'ini aşmayan kesirleri dikkate alınmayacağı, Bakanlar Kurulunun; beşinci fıkradaki tarifede yer alan bina gruplarını belirlemeye ve bu maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında yer alan tutarları yöreler, belediyelerin nüfusları ve bina grupları itibarıyla ayrı ayrı dörtte birine kadar indirmeye veya yarısına kadar artırmaya yetkili olduğu yine söz konusu maddenin kapsamı içerisinde yer almaktadır¹²⁸.

Büyükşehir belediyelerinde uygulanan çevre vergileri ile mükellefler kullandıkları su miktarına göre atık su bedeli ve çevre temizlik vergilerini birlikte ödemekle yükümlüdürler. Bu uygulama büyükşehir belediyelerindeki işyerleri için de geçerlidir.

ÇTV gelirlerinin, %10'unun belediyeler tarafından Çevre Bakanlığına aktarılması, kalan kısmın %20'sinin çöp imha tesislerinin kuruluşu ve işletilmesi amacıyla kullanılması ve diğer kısmın da mutlak suretle çevre temizliğinde kullanılması zorunluluğu vardır. Ancak Türkiye'deki güncel uygulamalara bakıldığında, elde edilen ÇTV gelirlerinin Bakanlığa aktarılan kısmı dışındaki tutarların sadece %25'inin çevre için kullanıldığı, bu kullanımında katı atık toplama ve imha işlemlerine harcadığı görülmektedir. Uygulamanın gerçek anlamda etkin bir şekilde kullanılmaması toplumu çevre konusunda teşvik etmemektedir¹²⁹.

2.1.1.2. Dolaylı Düzenlemeler

Gerçek amacı çevre kirliliğini önlemek olmamakla beraber uygulama açısından çevreye olumlu etkiler sağlayan vergi ve uygulamalar dolaylı düzenlemelerdir. Türkiye'de doğrudan düzenlemelerin sayısının az olmasının aksine dolaylı düzenlemelerin birçok verginin içerisinde yer alması dikkat çekicidir.

¹²⁸ Belediye Gelirler Yasası, T.C. Resmi Gazete, 17354, 29 Mayıs 1981.

¹²⁹ Jamali, s.324.

2.1.1.2.1. Gelir Vergisi İle Kurumlar Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler

Dünyada, ülkelerin hemen hemen tamamında var olan gelir vergilerinin içerisinde yer alan ve çevre kirliliğini önlemeyi amaçlayan harcama kalemlerinin vergilendirmede nasıl dikkate alınacağı konusunda en yaygın kullanım bu harcamaların vergiden düşülmesi şeklinde olmuştur.

Türkiye’de, Gelir Vergisi Yasası (GVY) ve Kurumlar Vergisi Yasası’nda (KVY) çevre ile ilgili yapılacak harcamalara ilişkin özel bir uygulama veya istisna söz konusu değildir. Ancak, “Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu”nun 12.maddesinde Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi’ne bir atıf yapılarak, “kurulan ormanlarda, ağaçlandırma, bakım ve koruma masraflarının tamamı gelir ve kurumlar vergisi matrahından düşülür”¹³⁰ şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

Gelir ve Kurumlar vergisi düzenlemelerinde, vergi indirimlerinde hesaplanacak giderler, ticari kazanç elde edilmesi ve devam ettirilmesi için yapılan genel giderler olarak tanımlanmaktadır. Yani, çevre üzerinde olumlu etkisi olacak yatırımlar ve harcamaların gider olarak kabul edileceğine dair açık bir hüküm yer almamaktadır. Gelir Vergisi’nin içerisinde yer alan yatırım indirimlerinden, çevreye daha az zarar veren üretim teknolojileri, mal ve hizmet üretimi ile doğrudan alakalı olmak kaydı ile yararlanabilmektedir. Yani, üretimle doğrudan ilgili olmayan ve çevreye daha duyarlı olan diğer harcamalar bu indirimlerden yararlanamamaktadır. GVY ve KVY, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemekte ve bu faaliyetlere yapılacak harcamaların %40’ını karşılamaktadır. Bu kapsamda, çevreyi koruma adına yapılacak bir çalışma için yapılan araştırma ve geliştirme faaliyetleri vergi indirimine konu olacaktır. Aynı şekilde kamuya yararlı dernek veya çevre örgütlerine yapılacak bağışlar, kazancın %5’i ile sınırlı olmak üzere, vergi indirimine tabi tutulmaktadır. Bunlar dışında kültür varlıklarının korunması ve kalıcılığının sağlanması amacıyla yapılan bağış ve harcamaların da vergi indirimine tabi tutulacağı belirtilmektedir¹³¹.

¹³⁰ Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 22355, 26 Temmuz 1995.

¹³¹ Jamali, s.327-329.

2.1.1.2.2. Katma Değer Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler

KDV içerisinde çevre ile ilgili düzenlemeler daha çok dönüşümü mümkün olan kâğıt, cam ve plastik gibi maddeler ile ilgilidir. Bu düzenlemedeki amaç geri dönüşümü artırmak değil söz konusu malların tesliminin kayıt dışılığının azaltılarak kayıt altına alınabilmesidir.

2.1.1.2.3. Özel Tüketim Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler

Devletin, gelir elde etmek amacıyla topladığı vergilerin en önemli kalemlerinden olan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), insanların temel ihtiyaçları dışında kalan ürünler üzerinden alınan bir vergidir. Gerçek amacı gelir sağlamak olan bu vergiler, çevre üzerinde dolaylı olarak etki sağlamaktadır. ÖTV'nin konusu harcamalardır ve yoğun olarak lüks tüketim ürünleri ve akaryakıtta uygulanmaktadır.

ÖTV uygulamasına tabi olan akaryakıtın fiyatının uygulanan vergi ile artması, insanların kişisel araç kullanımını azaltmakta ve dolayısıyla çevreye salınan emisyon miktarı düşürmektedir. Aynı şekilde, kurşunlu benzin ile kurşunsuz benzine uygulanan ÖTV, biyodizel ve LPG' ye uygulanan ÖTV oranlarına bakıldığında da ÖTV uygulaması ile çevreye daha az zararlı yakıtların kullanımının arttığı görülmektedir.

ÖTV' ye tabi olan bir diğer ürün otomobillerdir. Otomobillerde vergilendirme, aracın motor büyüklüğüne göre artan oranlıdır. Bu sebeple, motor hacmi büyük araçların fiyatları ÖTV uygulaması ile artmakta ve satışı azalmaktadır. Büyük motor hacmine sahip araçların çevreye daha çok zarar verdiği bilinmekte olup ÖTV dolaylı olarak bu zararı da azaltmaktadır.

Günümüzde kullanımına başlanan ve çevre dostu motor sahibi olan araçlar ile elektrikli araçların özel bir vergiye tabi tutulmaları tüm dünyada uygulama alanı bulmaktadır. Türkiye'de de elektrikle çalışan otomobillere daha düşük oranlarda ÖTV uygulanmasına yönelik yapılan çalışmalar mevcut olup, çevresel anlamda uygulanacak olan ve amacı gerçekten çevreyi korumak olan ilk uygulamaya alt yapı hazırlanmaktadır.

2.1.1.2.4. Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Dolaylı Düzenlemeler

Motorlu taşıtlardan alınan bu vergide temel kriter, taşıtın motor hacmi ve yaşıdır. Eski uygulamada mevcut olan taşıtların ağırlığının baz alınarak verginin uygulamasının çevre üzerinde dolaylıda olsa bir etkisinin olmadığı bilinmektedir. Ancak, yeni uygulama ile beraber araçların motor hacmi esas alındığı için ÖTV' de olduğu gibi "Motorlu Taşıtlar Vergisi" de (MTV) motor hacmi büyük araçların satış fiyatını artırarak satışlarının azalmasına sebep olmaktadır. Böylece, çevre üzerinde dolaylı ve olumlu bir etki yaratmaktadır.

Çevreyi kirletmeyen elektrikli otomobillerin, ÖTV ile teşvik edilecek olması önemli bir gelişme olmakla beraber, MTV' de elektrikle çalışan otomobiller için bir düzenlemenin ön görülmemesi büyük bir eksiklik olarak tanımlanabilir. Yine bu vergilerin belirlenirken çevre üzerinde en önemli olumsuz etkiye sahip olan karbon salınımını esas almadan hazırlanması da düzeltilmesi gereken bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır¹³².

2.1.1.3. Çevresel Teşvikler

Vergi teşvikleri, yatırımları artırmak ve dolaysız yabancı sermayeyi yurtiçine çekmek gibi iki genel amaç için yapılmaktadır. Bu genel amaçların dışında bazı gerekçelerle de vergi teşvikleri kullanılabilir. Bu gerekçeler, işsizliğin azaltılması, istenilen bazı sektörlerde faaliyetlerin artırılması ya da azaltılması, bölgeler arası gelir ve kalkınma farklılıklarının giderilmesi¹³³ ve bazen de çevrenin korunabilmesi gibi gerekçeler olarak sıralanabilir.

Teşvikler, çevre dostu teknolojilerin kullanılması ve çevre vergilerinin etkilerini artırmak amacıyla kullanılır. AB'de çevresel teşviklere bakıldığında, çevresel kirliliği

¹³² Ümit Süleyman Üstün, "Motorlu Taşıtlar Üzerinden Alınan Vergilerin Çevreyi Korumaya Yönelik ve Adil Olarak Düzenlenmesi" [Elektronik Sürüm], *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 2012, s.153-190.

¹³³ Ahmet Tekin, "Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri" [Elektronik Sürüm], *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 2006, s.301-316.

önlemek adına yapılan teknolojik yatırımların ve araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklendiği görülmektedir¹³⁴.

Türkiye’de teşvik uygulamalarına bakıldığında ise Çevre Kanunu'nun 29.maddesinde yer alan; “Çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine ilişkin faaliyetler teşvik tedbirlerinden yararlandırılır. Arıtma tesisi kuran, işleten ve yönetmeliklerde belirtilen yükümlülükleri yerine getiren kuruluşların arıtma tesislerinde kullandıkları elektrik enerjisi tarifesinin, sanayi tesislerinde kullanılan enerji tarifesinin yüzde ellisine kadar indirim uygulamaya Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir.” ifadesi mevcuttur. Bu uygulama dışında çevresel anlamda uygulanan herhangi bir teşvik bulunmamaktadır.

¹³⁴ Düriye Toprak, "Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar" [Elektronik Sürüm], *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (4), 2006, s.146-169.

2.2. BAZI AB ÜLKELERİNDEKİ ÇEVRE VERGİSİ UYGULAMALARI

AB ülkelerinde, çevre vergilerinin uygulama alanları ve çeşitliliği dikkat çekmektedir. Özellikle İskandinav ülkelerinin çevre vergileri konusuna titizlikle yaklaştığı görülmektedir. Bu bölümde, daha önce çeşitleri açıklanan çevre vergilerinin bazı ülkelerdeki uygulamalarından bahsedilecektir.

2.2.1. Avusturya

Avusturya'da mevcut olan çevresel vergiler arasında çevre ve kanalizasyon harçları, konut vergileri ve su vergileri mevcuttur. Bu vergiler ilgili yerel yönetimler tarafından toplanmaktadır. Toplanan bu harç ve vergilerden elde edilen gelirler, belediyeler tarafından su temininde, arıtma ve katı atık bertaraf tesislerinde, kanalizasyon sistemi kurulmasında ve tadilatında kullanılmaktadır. Belediyelerin oluşturduğu bir organ tarafından ilgili vergi oranları belirlenmekte ve illere göre farklılık gösterebilmektedir¹³⁵.

2.2.2. Danimarka

Danimarka, AB ülkeleri içerisinde en çok çevre vergisinin var olduğu ülkelerden birisidir. Bu vergiler devlet eliyle toplanmaktadır. Çevre vergilerinin en önemlilerinden birisi ürünler üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergiler, ürünün içerdiği PVC çeşidine ve miktarına göre değişiklik gösterir. Ürünlerle ilgili vergiler, yumuşak PVC içeren ve sert PVC içeren ürünlerden farklı oranlarda alınmaktadır. Vergiye tabi malları üreten işletmelerin beyanname kaydı yapmaları zorunludur. Ayrıca yıllık vergi miktarı devlet tarafından belirlenen bir miktarı aşan ithalatçı firmaların da yine kayıt yaptırılmaları zorunludur. Tescilli yapılmış işletmelerin her ay, vergiye tabi mallarının belirlenen oranlar üzerinden hesaplaması ve takip eden ayın 15. gününe kadar ilgili kurumlara yatırması gerekmektedir¹³⁶.

¹³⁵European Commission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.

¹³⁶European Commission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.

Atıklardan ve bazı hammaddelerden alınan diğer bir çevre vergisinde yine devlet yetkili organdır. Bu vergiler, atıkların geri dönüşümü veya bertarafı ile ticari amaçlı olarak çıkarılan ve hammadde olarak kullanılan kum, çakıl, taş gibi materyallerin kullanımını durumunda tesis edilmektedir. Atık vergisi sisteminde mevcut atıklar, belediyeler tarafından belirlenen direktiflere uygun olarak çöplüklere veya atık toplama tesislerine nakledilmektedir. Yine aynı şekilde, ticari işletmeler tarafından ticari amaçlı olarak çıkarılan taş, kum, çakıl gibi hammaddelerin miktarı ilgili birimlere bildirilmektedir. Vergiye tabi bu maddelerin miktarına göre vergi tesis edilmekte ve vergiler her çeyrek sonunda ya da takip eden ayın 15.gününde ilgili kurumlara ödenmektedir.

Danimarka'da tüketim vergisi kapsamında birçok uygulama mevcuttur. ÖTV adı ile çevreye zararlı birçok ürüne vergi uygulaması yapılmaktadır. Bu uygulamalardan ilki ozon tabakasına zararlı gazlar ve sera gazı içeren ürünlere uygulanan vergidir. Soğutma sistemlerinde kullanılan CFC (kloroflorokarbon), HFC (hidroflorokarbon), PFC (perflorokarbon) ve SF6 (sülfürhekzaflorid) gazlarını kapsam içerisine alan bu vergi, araçlara klima sistemlerine göre uygulanmaktadır. Bu tür gazlar içeren klimalara sahip araçlar, bu vergilendirmenin konusunu oluşturmaktadır. ÖTV uygulamasının var olduğu bir diğer alan tarımdır. Böcek ilaçları, zararlı hayvan ve bitkilerin oluşumunu önleyen ilaçlar, mantar ilaçları gibi tarım faaliyetlerinde kullanılan her türlü çevreye zararlı ürün üzerinde ÖTV uygulaması mevcuttur. ÖTV uygulamasının bir diğer çeşidi geri dönüşümü olmayan pillerin kullanımı ve üretimine uygulanmaktadır. Aynı şekilde bazı klorlu solventlere¹³⁷ de ÖTV uygulaması mevcuttur.

ÖTV ile ilgili en önemli uygulamalardan birisi de kükürt ile ilgili uygulamadır. Gaz yağı, mazot, fueloil, katran, gazyağı, kömür, linyit, kurşunlu ya da kurşunsuz benzin, gaz, doğalgaz, LPG ve tesislerde enerji amaçlı kullanılan odun, saman, çöp gibi enerji kaynaklarının içerdiği kükürt miktarı %0.05'in üzerinde ise ÖTV uygulamasına tabi olmaktadır¹³⁸.

ÖTV ile ilgili uygulamaların diğerleri şunlardır; doğalgaza uygulanan ÖTV, atık suya uygulanan ÖTV, çay ve çay ekstralarına uygulanan ÖTV, içme suyuna uygulanan

¹³⁷ Solvent, bir katıyı, sıvıyı ya da gazı çözerek çözelti oluşturan kimyasallardır. Bu solventler, tetrakloroetilen, trikloroetilen ve diklorometandır.

¹³⁸European Commission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.

ÖTV, nitrojen tüketimine uygulanan ÖTV, antibiyotikler ve hayvan büyümesinde kullanılan hızlandırıcı maddelere uygulanan ÖTV¹³⁹.

2.2.3. Hollanda

Hollanda, çevre vergileri açısından zengin bir ülkedir. Ülkede gelir vergisi üzerinden alınan vergilerin bir kısmı çevre için harcanmaktadır. Çevre vergisi olarak toplanan bir diğer vergi yakıt vergisidir. Bu vergi, tüm yakıtlar, mineral yağlar, kömür, doğalgaz, kömür gazı, rafineri gazı, fueloil gibi yakıtları içermektedir. Bu yakıtları alıp kullanan ya da satışını gerçekleştiren herkes vergi mükellefi olmaktadır.

Ülkede mevcut bir diğer çevre vergisi de düzenleyici enerji vergisidir. Bu vergi doğalgaz ve elektrik üzerine tarh olunmaktadır. Hane halkı veya ticari kuruluşlar tarafından gaz yerine enerji amaçlı kullanılan madeni yağlar da bu verginin kapsamı içerisine girmektedir. Madeni yağlara uygulanan vergi ÖTV olarak uygulanmaktadır. Diğer enerji kaynakları için vergileri dağıtıcı firmalar devlete ödemektedir.

Atık vergisi olarak tanımlanan bir diğer çevre vergisinin konusunu yakılan ve dökülen atıklar oluşturmaktadır. Evlerdeki çeşme suları üzerinden çeşme suyu vergisi, çevresel tarım faaliyetlerinden alınan hukuki işlem vergisi, emlak vergisi, yeraltı suları vergisi diğer çevresel vergilerdir¹⁴⁰.

2.2.4. Diğer Üye Ülkeler

Finlandiya'da toplanan şirketler vergisinin belirli bir miktarı çevre için harcanmaktadır. Yine akaryakıttan alınan ÖTV, yağ hasar vergisi ve çöp vergisi gibi amacı çevre olan vergiler mevcuttur.

Almanya, çevre vergileri açısından diğer AB ülkelerine göre daha az verginin görüldüğü bir ülkedir. Ülkede uygulanan vergiler arasında avlanma ve balıkçılık vergisi, madeni yağlara uygulanan ÖTV, tütün vergisi, MTV ve elektrik vergisi gibi dolaylı uygulamalar mevcuttur.

¹³⁹European Commission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.

¹⁴⁰European Commission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.

Lüksemburg'da madeni yağlardan alınan ÖTV, İtalya'da en önemli çevre vergisi olan il çevre koruma vergisi, Fransa'da kirlilik vergisi, İsveç'te yakıtlardan alınan ÖTV ise AB'de uygulanmakta olan diğer vergilerdir¹⁴¹.

¹⁴¹ EuropeanCommission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜKELLEFLERDEKİ ÇEVRE VE ÇEVRE VERGİSİ BİLİNCİ ÜZERİNE ERZURUM İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsanların, doğal dengeye müdahale etmesi ve sürekli yinelediği ekonomik faaliyetler sebebiyle oluşan çevre kirliliği, çarpık kentleşme, sanayileşme, yıllardır gelişmeyen çevreye karşı duyarlılık, üretim ve tüketim eğilimlerinde meydana gelen artış, kullanılan üretim tekniklerinin olumsuz etkileri gibi nedenlerle gün geçtikçe, daha kötü bir hal almaktadır¹⁴². Çevre kirliliği günden güne artarken alınan tedbirler, çevre kirliliğine sebep olan unsurların artışına yetişememektedir. Dolayısıyla, insanın yaşaması için gerekli olan hava, su, toprak gibi önemli unsurlar hızla kirlenmekte ve insan sağlığını tehdit etmektedir. İnsanlık, bir yandan ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bazı mal ve hizmetleri üretip tüketmekte bir yandan da bu faaliyetler ile yaşam için ihtiyaç duyduğu çevreyi kirletmektedir. Bu hassas dengenin iyi kurulması ve insanlarda çevre bilincinin mutlak suretle oluşturulması gerekmektedir.

Çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla alınan en önemli tedbirlerden birisi vergilerdir. 1980'li yıllarda çevre sorunlarının çözümünde çevre vergilerinin kullanılması fikri olgunlaşmaya başlamış ve 1990'lı yıllarda, başta İskandinav ülkeleri olmak üzere birçok ülke emek ve sermaye üzerindeki vergi yükünü, çevre kirliliğine sebep olan kaynaklara aktarmaya başlamışlardır¹⁴³.

AB başta olmak üzere, dünyada birçok ülke çevre vergileri ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Çevre kirliliğine sebep olan unsurlar arttıkça çevre vergileri geliştirilmeye çalışılmakta, bunlarla ilgili reformlar yapılmaktadır. AB'de, çevre ve çevre vergileri ile ilgili hareketlilik yaşanırken, Türkiye'de, gerçek anlamda bir çevre vergisi uygulaması mevcut değildir. İnsanlık için çok hassas bir konu olan çevrenin temizlenmesi ya da çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla her hangi bir yasal ya da ekonomik düzenleme

¹⁴² Harun Tanrıvermiş, "Çevre Kirliliğinin Vergilendirilmesi: İlkeler, Uygulamaları ve Türkiye Açısından Genel Değerlendirme" [Elektronik Sürüm], *Ekolojik Yaklaşım*, 8 (27), 1997, s.303.

¹⁴³ Ali Çelikkaya, "Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Çevre Reformları ve Türkiye'deki Durumun Değerlendirilmesi" [Elektronik Sürüm], *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 2011, s.97-120.

oluşturulamamıştır. Bu durumun tek istisnası ise Türk Vergi Sisteminde bir takım dolaylı düzenlemelerin ve “Çevre Temizlik Vergisi” adı ile alınan bir verginin var olmasıdır.

Bu bölümde incelenmeye çalışılan “bilinç” kavramı Türk Dil Kurumu’na, “temel bilgi ve görüş, alguların bilgiye dönüştüğü süreç”¹⁴⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Vergi bilinci kavramı ise, “kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde verginin önemini bilen mükelleflerin, vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmedeki isteklilikleri”¹⁴⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışma kapsamında ölçülmeye çalışılan çevre vergisi bilinci, mükelleflerin, Türkiye’de var olan doğrudan ve dolaylı uygulamalardan haberdar olup olmadıkları, bu uygulamaların etkilerini ne derece bildikleri ve alınması halinde çevre vergisi yükümlülüğünü yerine getirme istekliliklerini kapsamaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan çalışmada, küresel anlamda önem kazanan “çevre” ve “çevre vergileri” kavramları ve kişilerin bu kavramlarla ilgili gerekli bilince sahip olup olmadıkları incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de mevcut “Çevre Temizlik Vergisi” ve bazı vergiler aracılığıyla alınan dolaylı düzenlemelerden mükelleflerin ne derece haberdar olduklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yine, insanların çevre kirliliği konusunda fikirleri alınarak çevreye verdikleri önem ve çevre kirliliği ile mücadelede yasal ve ekonomik yaptırımların ne derece fayda vereceği belirlenmeye çalışılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Araştırma için mükelleflerdeki çevre ve çevre vergisi bilincini ölçmeyi amaçlayan bir anket uygulanmıştır. Anket 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ankete katılanların demografik özellikleri ile ilgili 7 soru yer almaktadır. İkinci bölümde, çevre bilinci ve Erzurum ilindeki çevre kirliliğinin boyutlarını tespit etmeye yönelik 4 soru

¹⁴⁴ Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi : 26 Nisan 2012, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

¹⁴⁵ Abdurrahman Akdoğan, Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.180

mevcuttur. Anketin son bölümünde ise çevre vergileri ile ilgili 25 adet soru yer almaktadır. Ankette toplam 36 soru bulunmaktadır.

Belirlenen araştırma konusu kapsamında, literatür taraması yapılarak kullanılacak değişkenleri en iyi bir biçimde ortaya koyacak ölçekler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Soruların ölçülmesinde beşli Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek;

1. Kesinlikle Katılmıyorum
2. Katılmıyorum
3. Kararsızım (Ne katılıyorum ne de katılmıyorum)
4. Katılıyorum
5. Tamamen Katılıyorum; ifadelerinden oluşmaktadır.

Bu ölçeğin amacı, kişilerin bir ürün, bir olay veya bir konu hakkındaki düşüncelerini geniş bir yelpaze içerisinde sınıflandırmak ya da derecelendirmektir. Aynı fikirde olmak, kabul etmek veya tamamıyla reddetmek gibi¹⁴⁶. Anket formunun, sayı, tasarım ve uygulama yönüyle genel kabul gören kurallara ve formata uygun olmasına özen gösterilmiştir.

Anket soruları kapalı uçlu hazırlanarak hem soruların yanıtsız bırakılmasının hem de aşırı zaman yüküne neden olmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Anket sorularının sıkıcı olmaktan kurtarılması ve kolay anlaşılabilir olması amacıyla basit, anlaşılır ve kısa cümlelerden oluşmasına dikkat edilmiştir.

Araştırmanın kapsamını, Erzurum merkez ilçede ikamet eden ve çevre ile ilgili dolaylı veya doğrudan düzenlemelere gelir vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, özel tüketim vergisi, çevre temizlik vergisi gibi vergilerle katkı sağlayan mükellefler oluşturmaktadır.

Bu araştırma, uygulandığı 597 kişi ile, ankette araştırmacı tarafından oluşturulan ifadeler ile ve araştırmaya katılanların bu ifadelere vermiş olduğu cevaplar ile sınırlıdır.

¹⁴⁶ Rauf Arıkan, *Araştırma Teknikleri Ve Rapor Yazma*, Tübitay Yayıncılık, Ankara 1995, s.108.

3.4. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER

Araştırma modelini oluşturmak için belirlenen bağımlı değişkenler,yapılan faktör analizinden elde edilen gruplandırma sonucu oluşturulan faktörler iken bağımsız değişkenler eğitim durumu, gelir durumu ve meslek grupları olarak belirlenmiştir.

3.5. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ

Sorulardan elde edilen veriler “SPSS 17.0 for Windows” adlı istatistik paket programıyla değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde sırasıyla, anketi cevaplayanların demografik özelliklerine ve çevre ile ilgili sorulara verdikleri cevaplara ait frekans tabloları, faktör analizi, güvenilirlik testleri ile faktör analizi sonucu elde edilen faktör grupları ile demografik özelliklerin birbirleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan Ki-Kare testi analizlerine yer verilmiştir.

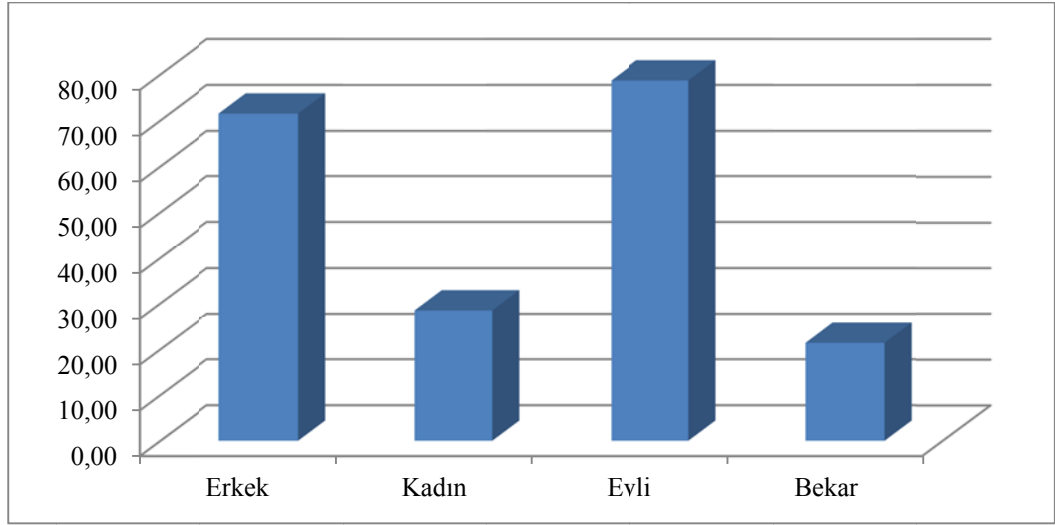
3.5.1. Demografik Özellikler ve Çevre İle İlgili Soruların Analizi

Ankete katılanların demografik özellikleri, çeşitlerine göre ayırma tabi tutulmuş, sayı ve yüzdesel dağılım olarak gösterilmiştir. Yine, katılımcıların çevre ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar da aynı işlemlere tabi tutulmuştur.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri İle İlgili Frekans Tablosu

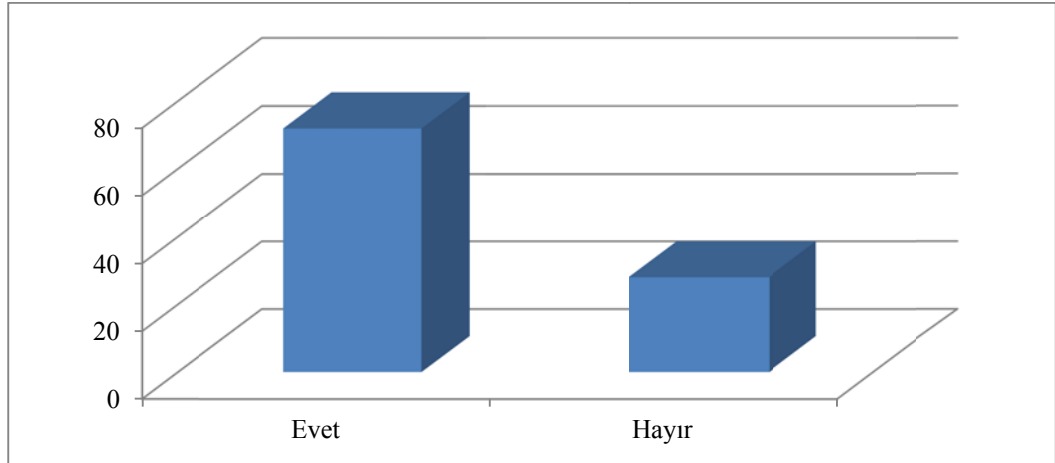
Demografik Özellik		Kişi Sayısı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	427	71.5
	Kadın	170	28.5
Yaş	18 - 25	75	12.6
	26 - 35	157	26.3
	36 - 45	200	33.5
	46 - 55	137	22.9
	56 ve üzeri	28	4.7
Eğitim Durumu	İlkokul	65	10.9
	Ortaokul	73	12.2
	Lise	195	32.7
	Yüksekokul	109	18.3
	Lisans	137	22.9
	Lisansüstü	18	3.0
Medeni Durum	Evli	470	78.7
	Bekâr	127	21.3
Meslek	Memur	174	29.1
	İşçi	228	38.2
	Özel sektör	140	23.5
	Esnaf	33	5.5
	Emekli	22	3.7
Gelir Durumu	500 TL - 1000 TL	81	13.6
	1001 TL - 2000 TL	309	51.8
	2001 TL - 3000 TL	183	30.7
	3001 TL ve üzeri	24	4.0
Otomobiliniz var mı?	Evet	430	72,0
	Hayır	167	28,0

Ankete katılanların %71.5'i erkek katılımcı, %28.5'i ise kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların %78.7'si evli iken %21.3'ü bekârdır.

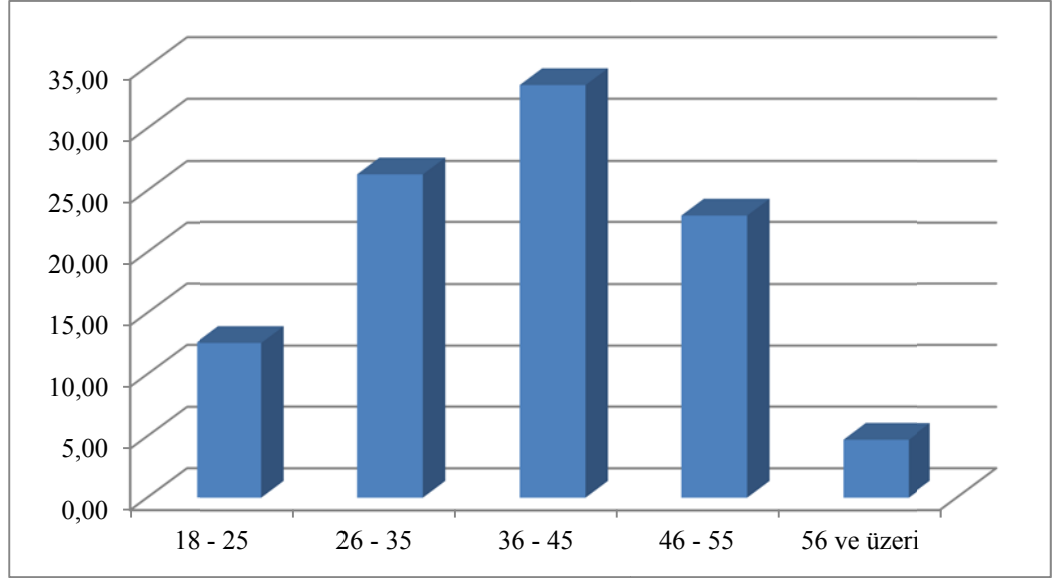
Grafik 3.1. Cinsiyete ve Medeni Duruma Göre Frekansların Yüzdesele Dağılımı

Demografik sorular bölümünde katılımcıların araç sahibi olup olmadıkları da belirlenmiştir. Ankete katılan 597 kişiden 430 kişinin araç sahibi olduğu ve 167 kişinin ise olmadığı bilinmektedir.

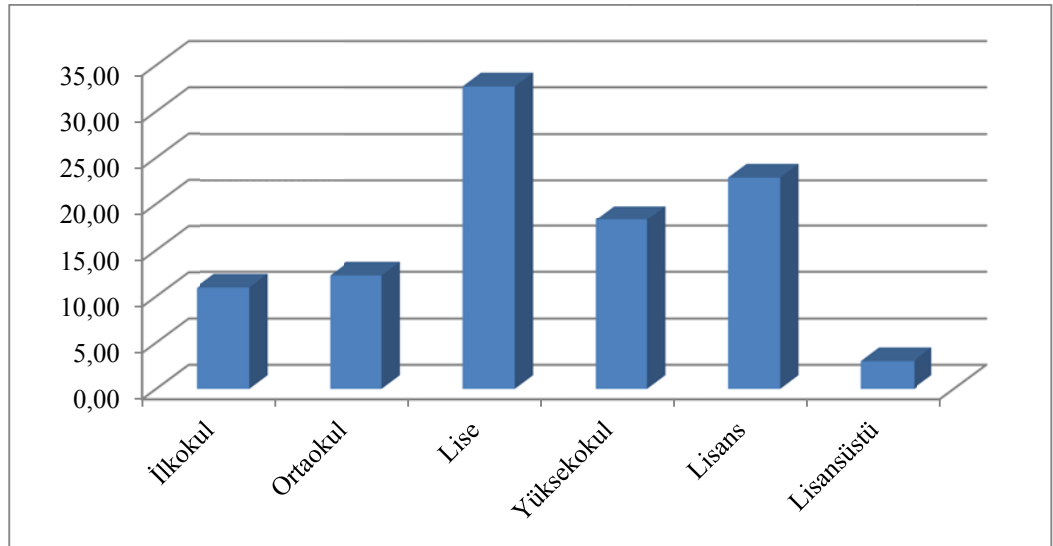
Grafik 3.2. Katılımcıların "Otomobiliniz var mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yüzdesele Dağılımı

Katılımcıların %12.6'sı 18 - 25 yaş grubunda, %26.3'ü 26 - 35 yaş grubunda, %33.5'i 36 - 45 yaş grubunda, %22.9'u 46 - 55 yaş grubunda ve kalan %4.7'si ise 56 yaş ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır.

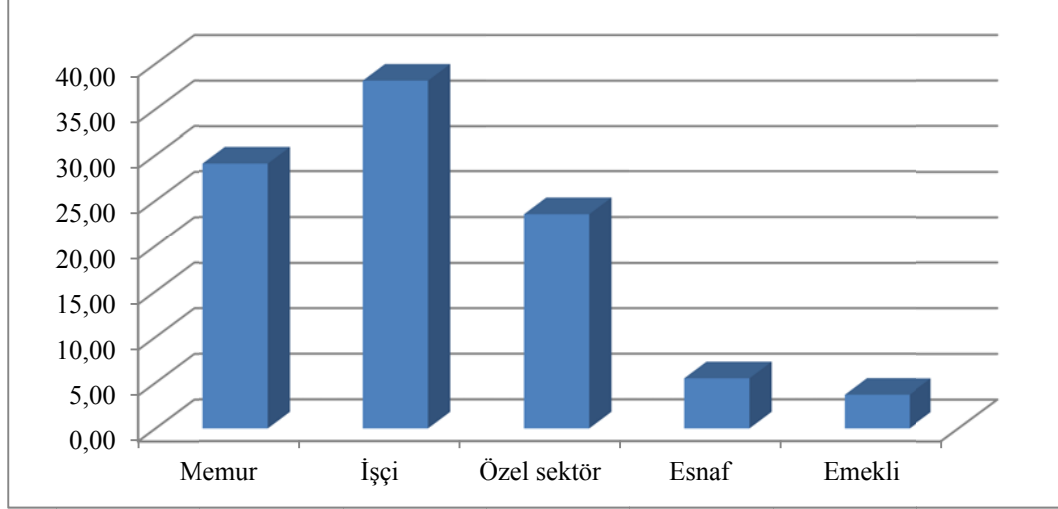
Grafik 3.3. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre Frekanslarının Yüzdesel Dağılımı

Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında %10.9'unun ilkokul, %12.2'sinin ortaokul, %32.7'sinin lise, %18.3'ünün yüksekokul, %22.9'unun lisans ve %3'ünde lisansüstü eğitim mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

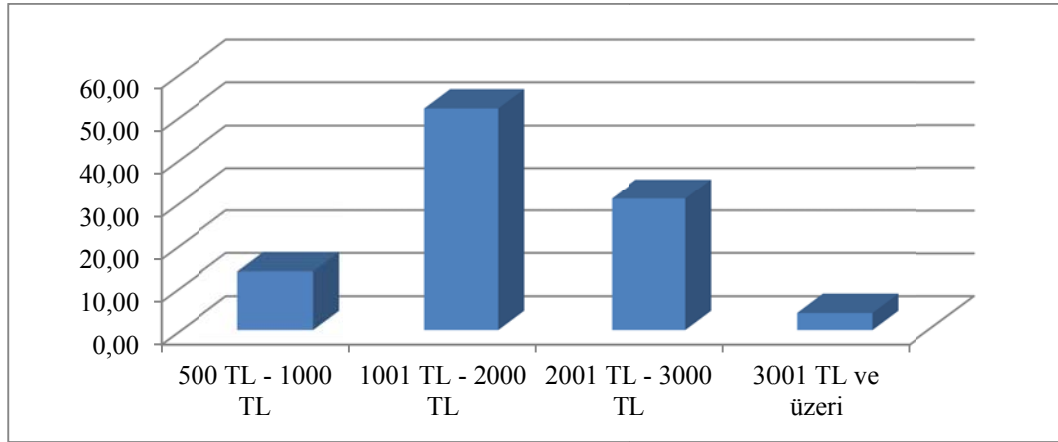
Grafik 3.4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Frekanslarının Yüzdesel Dağılımı

Mesleki dağılıma bakıldığında, katılımcıların %29.1'inin memur, %38.2'sinin işçi, %23.5'inin özel sektör çalışanı, %5.5'inin esnaf sıfatıyla çalıştığı ve kalan %3.7'nin ise emekli olduğu görülmektedir.

Grafik 3.5. Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Frekanslarının Yüzdesele Dağılımı

Katılımcıların elde ettikleri gelirlere bakıldığında ise %13.6'nın 500 TL - 1000 TL arası, %51.8'in 1001 TL - 2000 TL arası, %30.7'nin 2001 TL - 3000 TL arası ve %4'ün 3001 TL ve üzeri kazanç elde ettikleri görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, katılımcıların çoğunun, 36 - 45 yaş arası, lise mezunu, 1001 TL - 2000 TL arasında geliri olan evli, erkek işçilerden oluştuğu söylenebilmektedir.

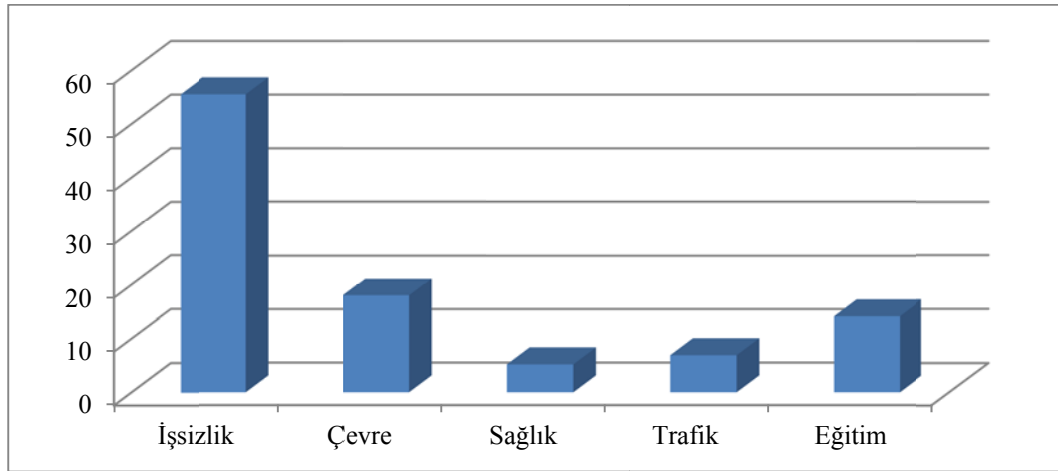
Grafik 3.6. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Frekanslarının Yüzdesele Dağılımı

Katılımcıların demografik özelliklerini inceledikten sonra, ankette katılımcılara sorulan çevre ve çevre kirliliği ile ilgili 4 soru ve analizine yer verilecektir.

Tablo 3.2. Katılımcıların “En Önemli Kentsel Sorun” ile İlgili Soruya Vermiş Oldukları Cevaplara Ait Frekans Tablosu

Soru	Kişi Sayısı	Yüzde	
İlimizdeki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?	İşsizlik	332	55,6
	Çevre	108	18,1
	Sağlık	31	5,2
	Trafik	41	6,9
	Eğitim	85	14,2

Katılımcıların, Erzurum ili için yapmış oldukları en önemli kentsel sorun değerlendirmesinde, %55,6 oranında işsizlik cevabı çıkmıştır. Katılımcılar, çevre sorununa %18,1 ile ikinci sırada yer vermişlerdir. Çevre sorununu, %14,2 ile eğitim sorunu, %6.9 ile trafik sorunu ve %5.2 ile sağlık sorunu takip etmiştir.

Grafik 3.7. Katılımcıların “En Önemli Kentsel Sorun” İle İlgili Soruya Vermiş Oldukları Cevaplara Ait Frekansların Yüzdesel Dağılımı

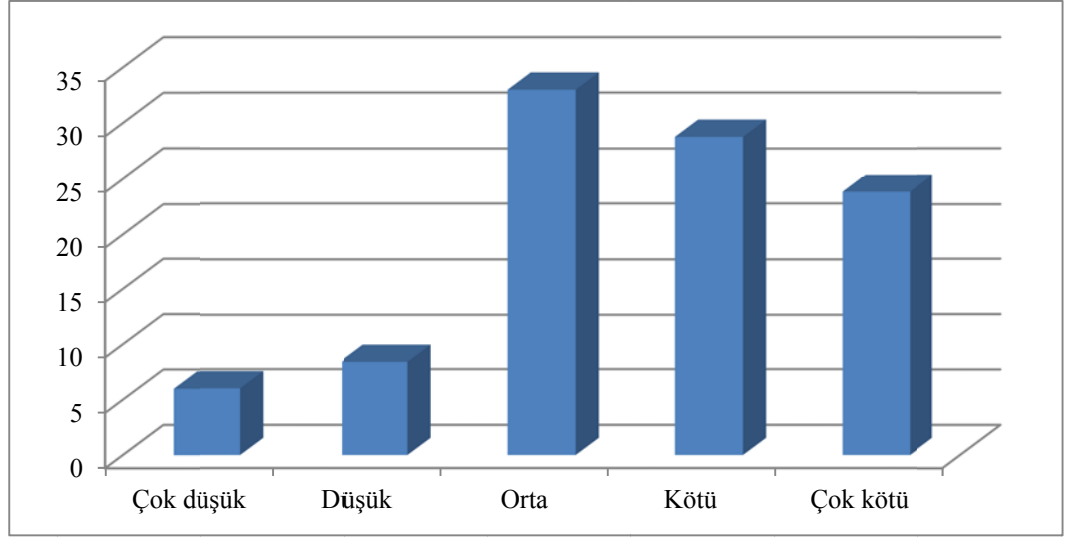
Çevreyi bir sorun olarak gören 108 kişinin ve diğer katılımcıların, mevcut çevre kirliliğini değerlendirdiği diğer soruya verilen cevapların analizi ise şu şekilde olmuştur;

Tablo 3.3. Katılımcıların “Çevre Kirliliğinin Boyutu” ile İlgili Değerlendirmesine Ait Frekans Tablosu

Soru		Kişi Sayısı	Yüzde
İlimizdeki çevre kirliliğinin boyutu nedir?	Çok düşük	36	6,0
	Düşük	50	8,4
	Orta	197	33,0
	Kötü	172	28,8
	Çok kötü	142	23,8

Soruya verilen cevaplara bakıldığında çevre kirliliğinin seviyesi çok düşük diyenler %6,0, düşük olarak nitelendirenler %8,4, orta derecede diyenler %33,0, çevre kirliliğinin boyutları kötü seviyede diyenler %28,8 ve çevre kirliliği çok kötü boyutta diyenler %23,8 olarak belirlenmiştir. Bu durumda, Erzurum'daki çevre kirliliğinin boyutuna kötü ve çok kötü cevabını verenlerin yüzde olarak toplamı %52,6 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların, Erzurum ilindeki çevresel kirliliğin vasat ve vasatın üstünde olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Bir önceki soruda, Erzurum'daki en önemli kentsel sorunun çevre olduğunu belirten 108 kişinin bu soruya vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, 61 kişinin çevre kirliliğinin boyutunu kötü ve çok kötü olarak değerlendirdiği, 34 kişinin ise bu soruya orta düzeyde cevabını verdiği görülmektedir.

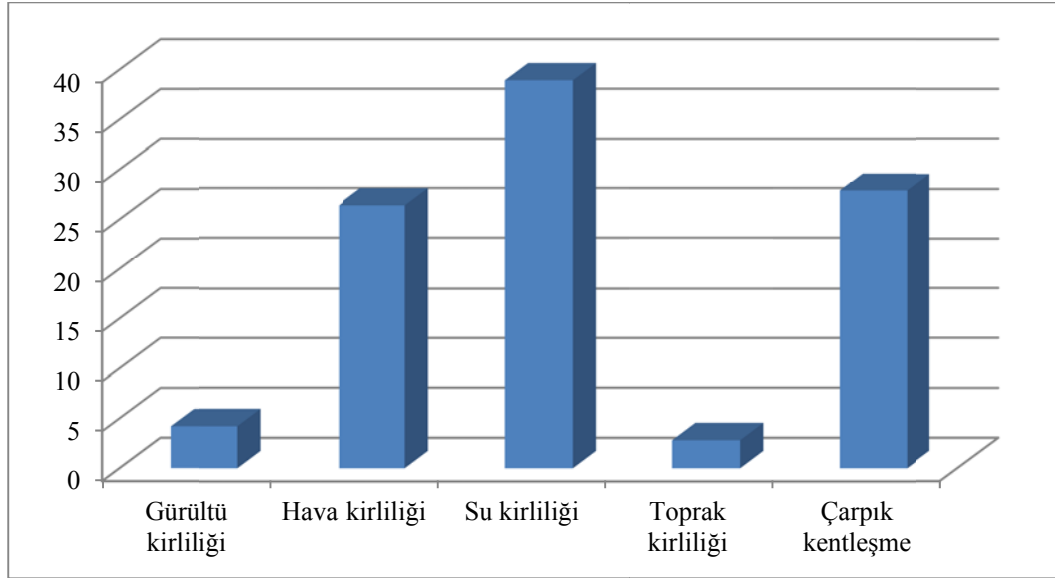
Grafik 3.8.“Erzurum İlindeki Çevre Kirliliğinin Boyutu” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdesel Dağılımı

Anketteki çevre ile ilgili bir diğer soru, Erzurum'daki en önemli çevre sorununun belirlenmesini amaçlamaktadır. Katılımcıların bu soruya vermiş oldukları cevapların dağılımı şu şekildedir;

Tablo 3.4. Katılımcılara Göre “En Önemli Çevre Sorunu” Sorusuna Verilen Cevapların Frekans Tablosu

Soru	Kişi Sayısı	Yüzde	
İlimizdeki en önemli çevre sorunu nedir?	Gürültü kirliliği	25	4,2
	Hava kirliliği	157	26,3
	Su kirliliği	232	38,9
	Toprak kirliliği	17	2,8
	Çarpık kentleşme	166	27,8

Erzurum'un en önemli çevresel sorunlarının başında su kirliliği, çarpık kentleşme ve hava kirliliği gelmektedir. Katılımcıların, %38,9'unun su kirliliğinden şikâyetçi olduğu, %27,8'inin çarpık kentleşmeden şikâyetçi olduğu ve %26,3'ünde hava kirliliğinden rahatsız olduğu görülmektedir. Erzurum ilinde son dönemde gündemde olan su kirliliğinin en önemli çevre sorunu olarak görülmesi beklenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok eski dönemlerden beri Erzurum ilinin en önemli çevresel sorunu olan hava kirliliğinin, üçüncü en önemli çevre sorunu olarak görülmesinin sebebi ise kış aylarında ısınmak amacıyla kullanılan ve hava kirliliğine sebep olan kömür tüketiminin azalarak yerini doğalgaza bırakmasıdır. Çarpık kentleşmenin ise su kirliliğinden sonra en önemli çevresel sorun olması Erzurum ili açısından düşündürücü bir değişimdir.

Grafik 3.9. Erzurum İlindeki En Önemli Çevre Sorunu Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdesel Dağılımı

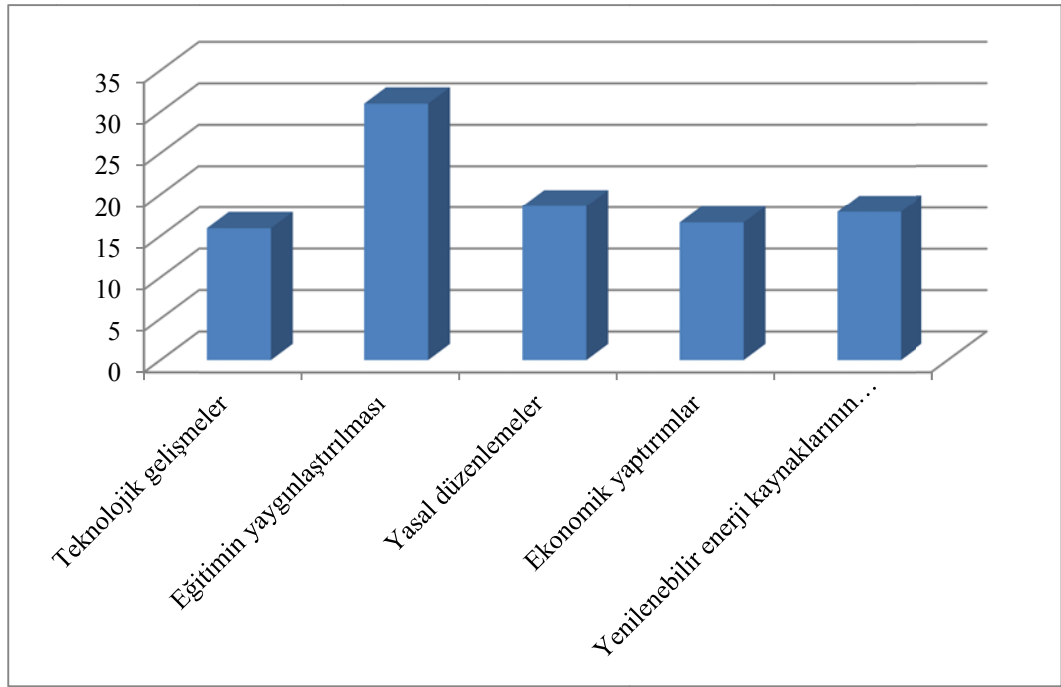
Katılımcıların çevre sorunları ve boyutu hakkındaki düşüncelerini inceledikten sonra, çevre sorunlarına karşı alınabilecek çözümlerden hangisini daha etkili bulduklarını belirlemeye çalışmak faydalı olacaktır.

Ankette sorulan, çevre sorunlarına karşı alınabilecek en önemli önlem sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevaplar ve cevapların yüzdesel dağılımı şu şekildedir;

Tablo 3.5. Katılımcılara Göre “Çevre Sorunlarının Önlenmesinde Kullanılması Gereken En Etkili Önlem” Sorusuna Verilen Cevapların Frekans Tablosu

	Soru	Kişi Sayısı	Yüzde
Çevre kirliliğine karşı alınabilecek en önemli önlem nedir?	Teknolojik gelişmeler	95	15,9
	Eğitimin yaygınlaştırılması	185	31,0
	Yasal düzenlemeler	111	18,6
	Ekonomik yaptırımlar	99	16,6
	Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması	107	17,9

Tablo 3.5’de görüldüğü gibi, en fazla güven duyulan önlemin %31,0 ile eğitimin yaygınlaştırılması olduğu, katılımcıların, çevreye karşı duyarlılığın ancak eğitimle olacağı inancının yüksek olduğu görülmektedir.

Grafik 3.10. “Erzurum İlindeki Çevre Sorunlarının Önlenmesinde Kullanılması Gereken En Etkili Önlem” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdesel Dağılımı

Eğitimin yaygınlaştırılmasını, %18,6 ile yasal düzenlemeler ve %17,9 ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı takip etmektedir. Çalışmanın asıl amaçlarından olan çevre vergilerinin, yani ekonomik yaptırımların ise %16,6 ile dördüncü sırayı alması Erzurum'daki mükelleflerin, ekonomik yaptırımlara çok fazla güvenmediğini göstermektedir.

Bu bölümde yer alan çevre ile ilgili sorular tek tek analiz edildikten sonra aynı soruları demografik özelliklere göre değerlendirmekte yarar görülmektedir.

Tablo 3.6.“Erzurum'daki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?” Sorusuna “İşsizlik” Cevabı Veren Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

İşsizlik					
Cinsiyet					
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
Erkek	259	78,0	Kadın	73	22,0
Yaş			Meslek		
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
18 - 25	35	10,5	Memur	84	25,3
26 - 35	80	24,1	İşçi	147	44,3
36 - 45	105	31,6	Özel sektör	74	22,3
46 - 55	95	28,6	Esnaf	17	5,1
56 ve üzeri	17	5,1	Emekli	10	3,0
Eğitim Durumu			Gelir Durumu		
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
İlkokul	46	13,9	500 TL - 1000TL	48	14,5
Ortaokul	50	15,1	1001 TL-2000 TL	170	51,2
Lise	117	35,2	2001 TL-3000 TL	103	31,0
Yüksekokul	53	16,0	3001 TL ve üzeri	11	3,3
Lisans	58	17,5			
Lisansüstü	8	2,4			

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna “işsizlik” cevabı veren katılımcıların sayısı 332'dir. Bu sayının, %78'ini erkekler, %32'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Yine, bu soruya işsizlik cevabını verenlerin %31,6'sı 36 - 45 yaş grubuna, %28,6'sı 46 - 55 yaş grubuna mensuptur. Ayrıca işsizlik cevabı veren 332 kişinin %44,3'ü işçi, %25,3'ü memur ve %22,3'ü özel sektör çalışanıdır. Yine 332 katılımcının, %35,2'si lise mezunu iken %51,2'si 1001 TL - 2000 TL arası gelir grubunda, %31'i ise 2001 TL - 3000 TL arası gelir grubunda yer almaktadır.

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna “işsizlik” cevabı veren 332 kişinin genel olarak, 36 - 45 yaş arası, lise mezunu, işçi olarak çalışan, aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo 3.7.“Erzurum'daki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?” Sorusuna “Çevre” Cevabı Veren Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Çevre					
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
Erkek	67	62,0	Kadın	41	38,0
Yaş			Meslek		
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
18 - 25	17	15,7	Memur	39	36,1
26 - 35	32	29,6	İşçi	37	34,3
36 - 45	41	38,0	Özel sektör	22	20,4
46 - 55	12	11,1	Esnaf	7	6,5
56 ve üzeri	6	5,6	Emekli	3	2,8
Eğitim Durumu			Gelir Durumu		
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
İlkokul	9	8,3	500 TL - 1000TL	13	12,0
Ortaokul	6	5,6	1001 TL-2000 TL	56	51,9
Lise	31	28,7	2001 TL-3000 TL	31	28,7
Yüksekokul	21	19,4	3001 TL ve üzeri	8	7,4
Lisans	38	35,2			
Lisansüstü	3	2,8			

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna, “çevre” cevabı veren katılımcıların sayısı ise 108'dir. Bu sayının, %62'sini erkekler, %28'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Yaş grubu açısından bakıldığında, 36 - 45 yaş grubunun %38, 26 - 35 yaş grubunun ise %29,6 oranında çevre cevabı verdiği görülmektedir. 108 katılımcının, %36,1'i memurken %34,3'ü işçidir. Yine çevre cevabı veren 108 kişinin %35,2'sini lisans mezunları ve %51,9'unu 1001 TL - 2000 TL arası gelir elde eden katılımcılar oluşturmaktadır.

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna “çevre” cevabı veren 108 kişinin genel olarak, 36 - 45 yaş arası, lisans mezunu, memur olarak çalışan, aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo 3.8.“Erzurum'daki En Önemli Kentsel Sorun Hangisidir?” Sorusuna “Eğitim” Cevabı Veren Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Eğitim					
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
Erkek	62	72,9	Kadın	23	27,1
Yaş			Meslek		
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
18 - 25	11	12,9	Memur	27	31,8
26 - 35	28	32,9	İşçi	30	35,3
36 - 45	29	34,1	Özel sektör	24	28,2
46 - 55	16	18,8	Esnaf	3	3,5
56 ve üzeri	1	1,2	Emekli	1	1,2
Eğitim Durumu			Gelir Durumu		
	Kişi	Yüzde		Kişi	Yüzde
İlkokul	5	5,9	500 TL - 1000TL	10	11,8
Ortaokul	8	9,4	1001 TL-2000 TL	44	51,8
Lise	31	36,5	2001 TL-3000 TL	28	32,9
Yüksekokul	16	18,8	3001 TL ve üzeri	3	3,5
Lisans	21	24,7			
Lisansüstü	4	4,7			

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna “eğitim” cevabı veren katılımcıların sayısı 85'dir. Bu katılımcıların, %72,9'u erkek, %27,1'i kadın katılımcıdır. 85 katılımcının, %34,1'i 36 - 45 yaş grubu %32,9'uda 26 - 35 yaş grubundadır. Eğitim cevabı veren katılımcıların, %35,8'i işçilerden %31,8'i memurlardan ve %28,2'si özel sektör çalışanlarından oluşmaktadır. Aynı şekilde lise mezunları %36,5 oranında, lisans mezunları ise %24,7 oranında bu soruya eğitim cevabı vermişlerdir.

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna, “eğitim” cevabı veren 85 kişinin genel olarak, 36 - 45 yaş arası, lise mezunu, işçi olarak çalışan, aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna verilen diğer iki cevap ise “sağlık” ve “trafik”tir. Trafik cevabını veren 41 katılımcı mevcut olup bunların, %70,7'sini erkek katılımcılar, %31,7'sini 36 - 45 yaş grubunda yer alan katılımcılar, %31,7'sini yüksekokul mezunu olanlar, %46,3'ünü memurlar ve yine %46,3'ünü aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan katılımcılar oluşturmaktadır.

“Sağlık” cevabını veren 31 katılımcı mevcut olup bunların, %67,7'sini kadın katılımcılar, %38,7'sini 36 - 45 yaş grubunda yer alan katılımcılar, %29'unu lisans mezunu olanlar, %32,3'ünü özel sektör çalışanları ve %64,5'ini aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan katılımcılar oluşturmaktadır.

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna, “trafik” cevabı veren 41 kişinin genel olarak, 36 - 45 yaş arası, yüksekokul mezunu, memur olarak çalışan, aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

“Erzurum'daki en önemli kentsel sorun hangisidir?” sorusuna, “sağlık” cevabı veren 31 kişinin ise genel olarak, 36 - 45 yaş arası, lisans mezunu, özel sektörde çalışan, aylık geliri 1001 TL - 2000 TL arasında olan kadınlardan oluştuğu söylenebilir.

Ankette yer alan çevre ile ilgili diğer soru “İlimizdeki en önemli çevre sorunu hangisidir?” şeklinde sorulmuştur. Bu soruya verilen cevapların demografik özelliklere göre dağılımı şu şekildedir;

Tablo 3.9.“Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Gürültü Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Cevap	Cinsiyet	Kişi	Yüzde	Meslek	Kişi	Yüzde	Gelir Durumu	Kişi	Yüzde	
	Gürültü Kirliliği	Erkek	17	68,0	Memur	8	32,0	500TL/1000TL	3	12,0
Kadın		8	32,0	İşçi	8	32,0	1001 TL/2000TL	12	48,0	
			Özel Sektör	7	28,0	2001TL/3000TL	8	32,0		
			Esnaf	0	0,0	3001 TL ve üzeri	2	8,0		
			Emekli	2	8,0					
Yaş		Kişi	Yüzde	Eğitim Durumu		Kişi	Yüzde			
18-25		3	12,0	İlkokul		4	16,0			
26-35		8	32,0	Ortaokul		2	8,0			
36-45		8	32,0	Lise		7	28,0			
46-55		5	20,0	Yüksekokul		6	24,0			
55 ve üzeri		1	4,0	Lisans		6	24,0			
				Lisansüstü		0	0,0			

Erzurum'daki en önemli çevresel sorunun, gürültü olduğunu düşünen 25 kişinin, %68'ini erkekler, %32'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Yine bu 25 katılımcının %32'si memur, %32'si işçi ve %28'i özel sektör çalışanıdır. Katılımcıların, aylık gelir durumuna bakıldığında ise %48'inin 1001 TL - 2000 TL arası grupta olduğu görülmektedir. Yaş grubuna göre katılımcıların dağılımına bakıldığında, %32 ile 26 - 35 yaş grubu ve 36 - 45 yaş grubunun aynı oranda cevap verdiği görülmektedir. Eğitim durumlarında ise %28 oranında lise ve %24 oranında yüksekokul ile aynı oranda lisans mezununun gürültü kirliliğinden şikâyetçi oldukları görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında Erzurum'daki en önemli çevre kirliliği gürültü kirliliği diyen katılımcıların genel olarak, lise mezunu, 26 - 35 yaş veya 36 - 45 yaş grubu arası,

memur ya da işçi olarak çalışan ve 1001 TL ile 2000 TL arasında gelir elde eden erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

Erzurum'daki en önemli çevresel sorunun hava kirliliği olduğunu düşünen 157 kişinin %65,6'sını erkekler, %34,4'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Yine, bu 157 katılımcının %34,4'ü memur, %40,1'i işçi ve %14'ü özel sektör çalışandır. Katılımcıların aylık gelir durumuna bakıldığında ise %49'unun 1001 TL - 2000 TL arası grupta olduğu görülmektedir. Yaş grubuna göre katılımcıların dağılımına bakıldığında %34,4'ünün 36 - 45 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Eğitim durumlarında ise %33,1 oranında lise ve %21,7 oranında yüksekokul mezununun hava kirliliğinden şikâyetçi oldukları anlaşılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında "Erzurum'daki en önemli çevre kirliliği hava kirliliğidir" diyen katılımcıların genel olarak, lise mezunu, 36 - 45 yaş grubu arası, işçi olarak çalışan ve 1001 TL ile 2000 TL arasında gelir elde eden erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

"Erzurum'un en önemli çevre kirliliği su kirliliğidir" diyenlerin sayısı 232'dir. Yapılan ankette en fazla cevabı bu seçenek almıştır ve katılımcılara göre bu ilin en önemli çevre sorunu olmuştur. Su kirliliği cevabını veren 232 kişinin 165'i erkek, kalan 67'si ise kadın katılımcılardan oluşmuştur. Erkekler bu sayı ile %71,1'lik yüzdeyi oluştururken, kadınlar %28,9'luk dilimi oluşturmuştur. Yaş grubu açısından cevaplar değerlendirildiğinde ise en fazla su kirliliği cevabını veren kişi sayısının 73 kişi ile 36 - 45 yaş arası grubuna ait olduğu görülmüştür. Bu sayıyı, 68 kişi ile 26 - 35 yaş arası grup takip etmiştir. 46 - 55 yaş grubu ise 53 kişi ile üçüncü sıradadır.

Tablo 3.10.“Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Hava Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Cevap	Cinsiyet	Kişi	Yüzde	Meslek	Kişi	Yüzde	Gelir Durumu	Kişi	Yüzde	
	Hava Kirliliği	Erkek	103	65,6	Memur	54	34,4	500TL/1000TL	20	12,7
Kadın		54	34,4	İşçi	63	40,1	1001TL/2000TL	77	49,0	
			Özel Sektör	22	14,0	2001TL/3000TL	54	34,4		
			Esnaf	12	7,6	3001TL ve üzeri	6	3,8		
			Emekli	6	3,8					
Yaş		Kişi	Yüzde	Eğitim Durumu		Kişi	Yüzde			
18-25		18	11,5	İlkokul		16	10,2			
26-35		40	25,5	Ortaokul		19	12,1			
36-45		54	34,4	Lise		52	33,1			
46-55		41	26,1	Yüksekokul		34	21,7			
55 ve üzeri		4	2,5	Lisans		31	19,7			
			Lisansüstü		5	3,2				

Erzurum'un en önemli çevre kirliliği su kirliliği diyen 232 kişinin %37,1'lik kısmını işçiler ve %28,9'luk kısmını özel sektör çalışanları oluştururken, lise mezunları 77 kişi ile %33,2'yi, lisans mezunları 56 kişi ile %24,1'i oluşturmaktadır. Gelir durumu açısından bakıldığında ise %55,6 ile 1001 TL - 2000 TL arası grubun ilk sırada olduğu görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında, Erzurum'daki en önemli çevre kirliliği su kirliliği diyen katılımcıların genel olarak lise mezunu, 36 - 45 yaş grubu arası, işçi olarak çalışan ve 1001 TL ile 2000 TL arasında gelir elde eden erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo 3.11.“Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Su Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Cevap	Cinsiyet	Kişi	Yüzde	Meslek	Kişi	Yüzde	Gelir Durumu	Kişi	Yüzde	
	Su Kirliliği	Erkek	165	71,1	Memur	52	22,4	500TL/1000TL	32	13,8
Kadın		67	28,9	İşçi	86	37,1	1001TL/2000TL	129	55,6	
			Özel Sektör	67	28,9	2001TL/3000TL	60	25,9		
			Esnaf	14	6,0	3001TL ve üzeri	11	4,7		
			Emekli	13	5,6					
Yaş		Kişi	Yüzde	Eğitim Durumu		Kişi	Yüzde			
18-25		21	9,1	İlkokul		28	12,1			
26-35		68	29,3	Ortaokul		34	14,7			
36-45		73	31,5	Lise		77	33,2			
46-55		53	22,8	Yüksekokul		31	13,4			
55 ve üzeri		17	7,3	Lisans		56	24,1			
				Lisansüstü		6	2,6			

Erzurum'un en önemli çevre kirliliği toprak kirliliği diyenlerin sayısı 17'dir. Çok düşük sayıdaki katılımcının %47,1'i erkek, %52,9'u ise kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Bu 17 kişinin %41,2'si 26 - 35 yaş grubu, %35,3'ü ise 18 - 25 yaş grubu katılımcıdır. Lisans mezunlarının %35,3 ile eğitim durumuna göre yapılan sıralamada ilk sırada olduğu görülmektedir. Meslek gruplarına bakıldığında, en fazla cevap %64,7 ile memurlardan geldiği anlaşılmaktadır. İşçilerin hiç birisi toprak kirliliği cevabı vermediği görülmektedir. Gelir gruplarının dağılımında ise 1001 TL - 2000 TL arası ve 2001 TL - 3000 TL arası gelir grubunun %35,3'lük oranlar ile ilk sırada yer aldıkları görülmektedir. Toprak kirliliği cevabı verenler arasında işçiler ve emekliler, lisans ve ortaokul mezunları yer almamaktadır. Toprak kirliliği cevabını veren katılımcıların çoğunun kadın olması ise bir başka ilgi çekici konudur.

Bu bilgiler ışığında “Erzurum'daki en önemli çevre kirliliği toprak kirliliğidir” diyen katılımcıların genel olarak, lisans mezunu, 26 - 35 yaş grubu arası, memur olarak çalışan ve 1001 TL - 2000 TL ile 2001 TL - 3000 TL arasında gelir elde eden kadınlardan oluştuğu söylenebilir.

Tablo 3.12.“Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?” Sorusuna “Toprak Kirliliği” Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Cevap	Cinsiyet	Kişi	Yüzde	Meslek	Kişi	Yüzde	Gelir Durumu	Kişi	Yüzde
	Toprak Kirliliği	Erkek	8	47,1	Memur	11	64,7	500TL/1000TL	4
Kadın		9	52,9	İşçi	0	0,0	1001TL/2000TL	6	35,3
				Özel Sektör	5	29,4	2001TL/3000TL	6	35,3
				Esnaf	1	5,9	3001TL ve üzeri	1	5,9
				Emekli	0	0,0			
		Yaş	Kişi	Yüzde	Eğitim Durumu	Kişi	Yüzde		
		18-25	6	35,3	İlkokul	1	5,9		
		26-35	7	41,2	Ortaokul	0	0,0		
		36-45	2	11,8	Lise	5	29,4		
		46-55	2	11,8	Yüksekokul	5	29,4		
		55 ve üzeri	0	0,0	Lisans	6	35,3		
					Lisansüstü	0	0,0		

Erzurum'daki en önemli çevre sorunu sorusunun son seçeneği çarpık kentleşmedir. Çarpık kentleşme cevabı verenlerin sayısı 166'dır. Bu 166 katılımcının 134'ü yani %80,7'si erkek katılımcılardan, 32'si yani %19,3'ü ise kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş grubuna göre dağılımlarına bakıldığında, 63 kişinin yani %38'inin 36 - 45 yaş arası grupta, 36 kişinin yani %21,7'sininin 46 - 55 yaş arası grupta yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, 54 lise

mezununun, yüzdesel olarak %32,5, 38 lisans mezununun, yüzdesel olarak %22,9, bu soruya çarpık kentleşme cevabı verdiği görülmektedir. Yine bu katılımcıların 71'i, yüzdesel olarak %42,8'i işçi, 49'u, yüzdesel olarak %29,5'i memur ve 39'u, yüzdesel olarak %23,5'i özel sektör çalışanlarından oluşmaktadır. Bu katılımcıların, 85'i yani %51,2'si 1001 TL - 2000 TL arası gelir grubuna dâhil olduğu bilinmektedir.

Bu bilgiler ışığında "Erzurum'daki en önemli çevre kirliliği çarpık kentleşmedir" diyen katılımcıların genel olarak, lisans mezunu, 36 - 45 yaş grubu arası, işçi olarak çalışan ve 1001 TL - 2000 TL arasında gelir elde eden erkeklerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo 3.13."Erzurum'daki En Önemli Çevre Sorunu Hangisidir?" Sorusuna "Çarpık Kentleşme" Cevabı Verenlerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Tablosu

Cevap	Cinsiyet	Kişi	Yüzde	Meslek	Kişi	Yüzde	Gelir Durumu	Kişi	Yüzde	
	Çarpık Kentleşme	Erkek	134	80,7	Memur	49	29,5	500TL/1000TL	22	13,3
Kadın		32	19,3	İşçi	71	42,8	1001TL/2000TL	85	51,2	
			Özel Sektör	39	23,5	2001TL/3000TL	55	33,1		
			Esnaf	6	3,6	3001TL ve üzeri	4	2,4		
			Emekli	1	0,6					
Yaş		Kişi	Yüzde	Eğitim Durumu		Kişi	Yüzde			
18-25		27	16,3	İlkokul		16	9,6			
26-35		34	20,5	Ortaokul		18	10,8			
36-45		63	38,0	Lise		54	32,5			
46-55		36	21,7	Yüksekokul		33	19,9			
55 ve üzeri		6	3,6	Lisans		38	22,9			
				Lisansüstü		7	4,2			

Katılımcıların çevreye bakışlarının analiz edilmeye çalışıldığı bu bölümde, Erzurum ilinin en önemli çevre sorunu, çevre sorunlarının boyutu ve çevre üzerinde etkili olabilecek önlemler belirlenmiştir. Toplumun çevreye karşı duyarlı olduğu ve şehirlerindeki en önemli kentsel sorunun işsizlikten sonra çevre kirliliği olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır. Çevre kirliliğinin boyutunu değerlendiren katılımcıların büyük bir çoğunluğunun “kötü” ve “çok kötü” seçeneğini işaretlemesi çevreye olan duyarlılığı ve bilinci ortaya koymuştur. Çevre kirliliğine karşı önlem alınması konusunda en etkili yöntemin eğitim olduğunu belirten katılımcılar, yasal düzenlemelerin ve ekonomik yaptırımların sonraki yöntem olacağını düşündükleri anlaşılmıştır.

3.5.2. Faktör Analizleri

Ankette yer alan çevre ve çevre vergileri ile ilgili soruların kaç alt boyuttan oluştuğunu belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinden elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Faktör analizi yapabilmek için ilk önce KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett’s Test of Sphericity (Barlett Küresellik Testi) sonuçlarına bakılmıştır. Faktör analizi yapabilmenin ön şartı değişkenler arasında belirli bir korelasyonun olup olmadığını belirlemektir. Barlett küresellik testi bize bu korelasyonun var olup olmadığını gösterecektir.

Tablo 3.14. KMO ve Barlett Küresellik Testi SPSS Sonuçları

KMO Örnekleme Yeterliliği		,784
Barlett Küresellik Testi	Approx. Chi - Square	3490,230
	df	300
	Sig.	,000

SPSS sonuçlarına bakıldığında, Barlett küresellik testinin p değerinin 0,000 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05 anlamlılık derecesinden düşük olması değişkenler arasında faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yine KMO değeri de değişkenler arası korelasyonun uygunluğunu belirlediğinden KMO değerine de bakmak gerekir. Bu değer minimum 0,50'nin üzerinde olması gerekir ve 1'e ne kadar yakın olursa değişkenlerin faktör analizine uygunluğu o kadar artmaktadır. SPSS sonuçlarına bakıldığında, çalışmanın KMO değerinin 0,784 olduğu görülmektedir. Bu değer, değişkenlerin faktör analizi yapmaya uygun olduğunu ve aralarındaki korelasyonun iyi seviyede olduğunu göstermektedir.

Yapılan faktör analizinde soruların faktör analizine uygunluğunu ölçen MSA (Measures of Sampling - Örnekleme Ölçüleri) değerleri mevcuttur. Bu değerlerinde her soru için 0,50'den büyük olması istenmektedir.

Tablo 3.15. Faktör Analizinden Elde Edilen MSA Değerleri Tablosu

SORU	MSA	SORU	MSA	SORU	MSA	SORU	MSA	SORU	MSA
Soru 11	,791	Soru 16	,803	Soru 21	,851	Soru 26	,872	Soru 31	,802
Soru 12	,711	Soru 17	,608	Soru 22	,799	Soru 27	,622	Soru 32	,829
Soru 13	,777	Soru 18	,580	Soru 23	,774	Soru 28	,618	Soru 33	,797
Soru 14	,834	Soru 19	,846	Soru 24	,871	Soru 29	,862	Soru 34	,785
Soru 15	,792	Soru 20	,835	Soru 25	,715	Soru 30	,883	Soru 35	,738

Tablo 3.15'deki MSA değerlerinin hiç birisinin 0,50 değerinin altında olmadığı görülmektedir. Anketteki soruların faktör yüklerinin 0,580 ile 0,883 arasında değiştiği, elde edilen faktör yükleri bütün değişkenlerdeki toplam varyansın %58'i ile %88,3'ünü açıkladığı ve faktör analizi için uygun olduğu görülmektedir. Bu uygunluk belirlendikten sonra varimax rotasyonu ile faktör analizi uygulanmış ve sekizli bir faktör yapısına ulaşılmıştır.

Analiz sonuçları arasında yer alan “Açıklanan Toplam Varyans” tablosu, anketin sekiz bölümden oluştuğunu ve bu sekiz bölümün incelenen konunun varyansının %63,631’ini açıkladığını göstermektedir.

Faktör analizinin uygulandığı soruların hangi faktör grubu içerisinde yer aldığını gösteren “Rotated Component Matrisi” incelendiğinde, soruların bazılarının faktör ağırlıklarının 0,5’in altında olduğu görülmüştür. Yapılan ilk faktör analizinde 16 ve 26.soruların bu değer altında olduğu görülmüş ve bu iki soru analiz dışında bırakılmıştır.

Tablo 3.16. Faktör Analizinden Elde Edilen Açıklanan Toplam Varyans Tablosu

Sorular	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8
Soru 12	,864							
Soru 13	,786							
Soru 11	,743							
Soru 20		,794						
Soru 21		,758						
Soru 19		,746						
Soru 34			,777					
Soru 35			,746					
Soru 33			,661					
Soru 31				,777				
Soru 32				,607				
Soru 29				,565				
Soru 30				,537				
Soru 15					,722			
Soru 14					,703			
Soru 24					,558			
Soru 23						,722		
Soru 25						,686		
Soru 22						,673		
Soru 18							,844	
Soru 17							,830	
Soru 28								,863
Soru 27								,811

Anket ile ilgili sorular bu şekilde sekiz faktöre ayrıldıktan sonra her faktör güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Güvenilirlik analizi öncesinde yapılan normallik

testlerinde de sorulara ait değişkenlerin dağılımının normal olmadığı görülmüştür. Bu sebeple uygulanacak olan testlerin parametrik olmayan testlerden seçilmesi zorunludur.

3.5.3. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik kısaca, bir ölçümün hatadan bağımsız kalma derecesini ifade etmektedir. Bu araştırmada, ölçeklerin güvenilirliğinin saptanmasında literatürdeki benzer çalışmalarda göz önünde bulundurularak en popüler güvenilirlik ölçümü olarak kabul edilen Cronbach α değeri kullanılmıştır.

Faktör analizinden elde edilen faktörlerde yer alan sorular, güvenilirlik analizine tabi tutulmuş ve şu sonuçlar elde edilmiştir;

Tablo 3.17. Faktörlere Göre Güvenilirlik Analizi Sonuçları Tablosu

Faktör Grubu	Cronbach α	Faktör Grubu	Cronbach α
Faktör 1	,766	Faktör 5	,625
Faktör 2	,746	Faktör 6	,563
Faktör 3	,665	Faktör 7	,669
Faktör 4	,606	Faktör 8	,666

İstatistiksel anlamda güvenilirlik analizi sonucu elde edilen Cronbach α değeri 0,70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Ancak soru sayısı az ise bu sınır 0,60 ve üstü olarak kabul edilmektedir¹⁴⁷. Çalışmada Faktör 6 dışındaki faktörlerin güvenilir olduğu görülmektedir.

597 katılımcıya uygulanmış olan anketin geçerliliği ve güvenilirliğini ölçmek amacıyla faktör ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda

¹⁴⁷ Beril Sipahi ve E. Serra Yurtkoru ve Murat Çinko, Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s.89

16. ve 26.soruların ölçülmek istenen kavramları ölçmediği belirlenmiş ve analiz dışında bırakılmıştır. Anketin sekiz faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Belirlenen sekiz faktör aşağıdaki tablodaki isimler ile isimlendirilmiştir.

Tablo 3.18. Faktör Analizi İle Elde Edilen Sınıflandırma Tablosu

Faktörün Adı	Soru
Vergi Bilinci (Faktör 1)	<ul style="list-style-type: none"> • Ödediğim vergilerin nereye harcandığını biliyorum • Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım • Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım
Ekonomik Etki (Faktör 2)	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır • Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır • Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır
Amaca Uygunluk (Faktör 3)	<ul style="list-style-type: none"> • Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır • Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir • Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır
Çevre Vergisi Bilinci (Faktör 4)	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir • Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum • Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır • Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum
Çevresel Etki (Faktör 5)	<ul style="list-style-type: none"> • Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum • Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir • Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum
Duyarlılık (Faktör 6)	<ul style="list-style-type: none"> • Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır • Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim • Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum
Gereklilik (Faktör 7)	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre vergileri gereksizdir • Vergilerle çevre korunamaz
Çevre Bilinci (Faktör 8)	<ul style="list-style-type: none"> • İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir • İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır

3.5.4. Ki - kare Testi Analiz Sonuçları

Ankete katılanların demografik özelliklerinden gelir durumu, eğitim durumu ve mesleklerin, belirlenen faktörler üzerinde etkisinin olup olmadığını test etmek amacıyla Ki-kare testi uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak faktörler, bağımsız değişken olarak da demografik özellikler esas alınmıştır.

Hipoteze ait Ki-kare değerlerinin beklenen değerden büyük olması durumunda değişkenler birbirinden bağımsızken bu değerden küçük olması durumunda değişkenlerin birbirinden bağımsız olmadığı kabul edilir. Aynı şekilde Asymp. Sig. değerlerine bakarak da hipotez değerlendirmesi yapılabilir. Asymp. Sig.değerinin 0,05'ten küçük olması durumunda hipotez reddedilirken 0,05'ten büyük olması durumunda kabul edilir. Faktörü oluşturan soruların çoğunun bu kurallara uyması gerekmektedir.

Demografik özelliklerin faktörler ile karşılaştırılmasında ilk olarak gelir durumu test edilmiş ve şu hipotezler oluşturulmuştur;

H₁: Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₂: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₃: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₄: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₅: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₆: Duyarlılık Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₇: Gereklilik Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₈: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

Hipotez testleri ve sonuçları sırasıyla şu şekildedir;

“**H₁:** Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Tablo 3.19. Faktör 1 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	20,667	13,506	8,938	16,2
Asymp. Sig.	0,000	0,009	0,063	0,05
1001 TL – 2000 TL	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	49,269	41,502	31,696	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	20,798	44,459	43,803	36,6
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
3001 TL ve üzeri	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	8,500	11,000	8,083	4,8
Asymp. Sig.	0,075	0,027	0,089	0,05

Tabloya bakıldığında, yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir ve soruların ikisine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Aynı şekilde Asymp. Sig. değerlerinde de bir soru 0,05'ten büyük iken diğer soruların Ki-kare değerleri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_1 hipotezi kabul edilir.

Yine 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_1 hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların ikisine ait Ki-kare değerleri bu değerden büyüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_1 hipotezi reddedilir.

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 4,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden büyüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsızdır. Asymp. Sig. değerlerinde ise bir soruda 0,05'ten küçük iken diğer sorularda 0,05'den büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_1 hipotezi kabul edilir.

Sonuç olarak, vergi bilinci üzerinde gelir durumuna ait bazı grupların etkisi mevcuttur. Düşük ve yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin vergi bilincinin düşük, orta gelir grubu denilebilecek gruba ait vergi bilinci düzeyinin ise yüksek olduğu görülmektedir.

“**H₂**: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.”hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Aynı şekilde Asymp. Sig. değerlerinde iki sorunun değeri 0,05'ten küçük iken diğerleri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_2 hipotezi kabul edilir.

Diğer grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_2 hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların tamamının almış olduğu Ki-kare değerlerinin bu değerden küçük olduğu görülmektedir. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm

soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H₂ hipotezi reddedilir.

Tablo 3.20. Faktör 2 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	10,296	8,938	15,605	16,2
Asymp. Sig.	0,036	0,063	0,004	0,05
1001 TL – 2000 TL	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	21,696	21,578	42,149	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	21,617	18,285	27,191	36,6
Asymp. Sig.	0,000	0,001	0,000	0,05
3001 TL ve üzeri	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	6,417	8,500	25,583	4,8
Asymp. Sig.	0,170	0,075	0,000	0,05

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 4,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden büyüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsızdır. Asymp. Sig. değerlerinde ise bir soruda 0,05'ten küçük iken diğer sorularda 0,05'den büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_2 hipotezi kabul edilir.

Sonuç olarak, çevre vergilerinin ekonomik etkilerine inanan insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük ve yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin, çevre vergilerinin ekonomik etkilerinin az ya da hiç olmadığını düşündükleri, orta gelir grubu denilebilecek grupta yer alan kişilerin ise çevre vergilerinin ekonomik etkilerinin var olduğunu ve olumlu yönde etkilediğini düşündükleri görülmektedir.

“**H₃**: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir grubu için değerlendirilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir. Sorulara ait Ki-kare değerlerinden iki tanesi bu değerden küçük iken bir tanesi bu değerden büyüktür. Aynı şekilde Asymp. Sig. değerlerinde de iki sorunun değeri 0,05'ten küçük iken diğeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_3 hipotezi kabul edilir.

Diğer grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_3 hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların tamamının bu değerden küçük olduğu görülmektedir. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_3 hipotezi reddedilir.

Tablo 3.21. Faktör 3 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	10,914	24,988	9,432	16,2
Asymp. Sig.	0,028	0,000	0,051	0,05
1001 TL – 2000 TL	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	29,857	27,036	40,304	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	19,978	17,683	15,443	36,6
Asymp. Sig.	0,001	0,001	0,004	0,05
3001 TL ve üzeri	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	4,750	12,667	5,583	4,8
Asymp. Sig.	0,314	0,013	0,233	0,05

Son olarak diğ er grubu oluşturan 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değ eri 4,8 olarak gerç ekleş miştir ve sorulardan ikisine ait Ki-kare değ erleri bu değ erden büyüktür. Asymp. Sig. değ erlerine bakıldığında ise bir soruda 0,05'ten küçük iken diğ er sorularda 0,05'den büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_3 hipotezi kabul edilir.

Sonuç olarak, çevre vergilerinin amacına uygun olarak kullanıldığını düşünen insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük ve yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin, çevre vergilerinin amacına uygun olarak kullanılmadığını düşündükleri, orta gelir grubu denilebilecek grupta yer alan kişilerin ise çevre vergilerinin amacına uygun olarak kullanıldığını düşündükleri görülmektedir.

“**H₄**: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değ eri 16,2 olarak gerç ekleş miştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değ erleri bu değ erden büyüktür. Bu grupta değ işkenler birbirinden bağımsızdır. Aynı şekilde Asymp. Sig. değ erleri de 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_4 hipotezi reddedilir.

Diğ er grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değ eri 61,8 olarak gerç ekleş miştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değ erleri bu değ erden küçüktür. Bu grupta değ işkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değ erlerinde ise tüm soruların değ eri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_4 hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değ eri 36,6 olarak gerç ekleş miştir ve soruların ikisinin değ erinin bu değ erden küçük diğ er ikisinin büyük olduğu görülmektedir. Asymp. Sig. değ erlerinde ise tüm soruların değ eri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_4 hipotezi reddedilir.

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değ eri 4,8 olarak gerç ekleş miştir ve soruların üçüne ait Ki-kare değ erleri bu değ erden büyük bir tanesinin değ eri bu değ erden küçüktür. Asymp. Sig.

değerlerinde ise bir soruda 0,05'ten büyük iken diğer sorularda 0,05'den küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_4 hipotezi kabul edilir.

Tablo 3.22. Faktör 4 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	23,136	36,222	20,173	18,938	16,2
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,001	0,05
1001 TL – 2000 TL	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	12,097	33,786	30,701	23,916	61,8
Asymp. Sig.	0,017	0,000	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	26,022	46,317	29,760	37,902	36,6
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,000	0,05
3001 TL ve üzeri	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	14,750	10,583	3,917	11,000	4,8
Asymp. Sig.	0,005	0,032	0,417	0,027	0,05

Sonuç olarak, çevre vergisi bilincinin insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük, orta ve yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin, çevre vergisi bilincinin fazla olduğu görülürken, 3000 TL ve üzerinde gelir elde edenlerin vergi bilincinin az olduğu ya da olmadığı görülmektedir.

“**H₅**: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir. Sorulardan ikisinin bu değerden küçük diğerinin ise bu değerden büyük değer aldığı görülmektedir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05’ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H₅ hipotezi reddedilir.

Diğer grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05’ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H₅ hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların tamamının bu değerden küçük olduğu görülmektedir. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05’ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H₅ hipotezi reddedilir.

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 4,8 olarak gerçekleşmiştir ve sorulardan ikisinin bu değerden küçük diğerinin ise bu değerden büyük değer aldığı görülmektedir. Asymp. Sig. değerlerinde ise her sorunun değeri 0,05’ten büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H₅ hipotezi kabul edilir.

Sonuç olarak, çevre vergilerinin çevreye olan etkilerine inanan insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük, orta ve yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin, çevre vergilerinin çevreye olan etkilerine inandığı görülürken, 3000 TL ve üzerinde gelir elde edenlerin çevre vergilerinin çevreye olan etkilerine inanmadığı görülmektedir.

Tablo 3.23. Faktör 5 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	10,790	19,802	11,531	16,2
Asymp. Sig.	0,029	0,001	0,021	0,05
1001 TL – 2000 TL	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	33,249	30,142	32,537	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	30,907	25,443	16,262	36,6
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,003	0,05
3001 TL ve üzeri	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	6,000	1,417	4,333	4,8
Asymp. Sig.	0,199	0,841	0,363	0,05

“H₆: Duyarlılık Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir ve sorulardan ikisine ait değerler bu değerden küçük diğeri bu değerden büyüktür. Aynı şekilde Asymp. Sig. değerlerinde de iki sorunun değeri 0,05'ten küçük iken diğeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_6 hipotezi kabul edilir.

Tablo 3.24. Faktör 6 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	10,914	24,988	9,432	16,2
Asymp. Sig.	0,028	0,000	0,051	0,05
1001 TL – 2000 TL	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	29,857	27,036	40,304	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	19,978	17,683	15,443	36,6
Asymp. Sig.	0,001	0,001	0,004	0,05
3001 TL ve üzeri	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	4,750	12,667	5,583	4,8
Asymp. Sig.	0,314	0,013	0,233	0,05

Diğer grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_6 hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsinin değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde de tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_6 hipotezi reddedilir.

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 4,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların ikisine ait Ki-kare değerleri bu değerden büyük diğeri ise bu değerden küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise bir soruda 0,05'ten küçük iken diğer sorularda 0,05'den büyüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_6 hipotezi kabul edilir.

Sonuç olarak, çevre vergilerine olan duyarlılığın insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük ve yüksek gelir grubunda yer alan kişilerin, çevre vergilerine olan duyarlılığının az ya da hiç olmadığı, orta gelir grubu denilebilecek grupta yer alan kişilerin ise çevre vergilerine olan duyarlılığının var olduğu görülmektedir.

“**H₇**: Gereklilik Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki sorunun birisine ait değer bu değerden büyük iken diğer soruya ait değer bu değerden küçüktür. Aynı şekilde Asymp. Sig. değerlerinde de iki sorunun birisine ait değer 0,05'den büyük iken diğer soruya ait değer 0,05'den küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_7 hipotezi kabul edilir.

Diğer grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız

değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_7 hipotezi reddedilir.

Tablo 3.25. Faktör 7 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	26,716	5,728	16,2
Asymp. Sig.	0,000	0,220	0,05
1001 TL – 2000 TL	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	22,990	17,230	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,002	0,05
2001 TL – 3000 TL	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	30,907	5,716	36,6
Asymp. Sig.	0,000	0,221	0,05
3001 TL ve üzeri	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	6,417	17,667	4,8
Asymp. Sig.	0,170	0,001	0,05

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki sorunun birisine ait değer 0,05'den büyük iken diğer soruya ait değer 0,05'den küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_7 hipotezi kabul edilir.

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 4,8 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden büyüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsızdır. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki sorunun birisine ait değer 0,05'den büyük iken diğer

soruya ait değer 0,05'den küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_7 hipotezi kabul edilir.

Sonuç olarak, çevre vergilerinin gerekliliğine olan inancın, insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük, yüksek ve orta gelir grubu ile yüksek gelir grubu arasında yer alan 2001 TL – 3000 TL gelir grubundaki kişilerin, çevre vergilerinin gerekliliğine olan inancının az ya da hiç olmadığı, orta gelir grubu denilebilecek 1001 TL – 2000 TL arası gelir grubunda yer alan kişilerin ise çevre vergilerinin gerekliliğine olan inancının var olduğu görülmektedir.

“**H₈**: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her gelir durumu grubu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda 500 TL – 1000 TL arası gelir elde eden gruba ait beklenen Ki-kare değeri 16,2 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki sorunun birisine ait değer 0,05'den büyük iken diğer soruya ait değer 0,05'den küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_8 hipotezi kabul edilir.

Diğer grup olan 1001 TL – 2000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 61,8 olarak gerçekleşmiştir ve soruların hepsine ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_8 hipotezi reddedilir.

Üçüncü gelir grubu olan 2001 TL – 3000 TL arası gelir elde eden gruba bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 36,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki sorunun birisine ait değer bu değerden büyük iken diğer soruya ait değer bu değerden küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu gelir grubu için H_8 hipotezi reddedilir.

Son olarak 3001 TL ve üzeri gelir elde eden grup test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 4,8 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki sorunun da değeri 0,05'den büyüktür. Dolayısıyla bu gelir grubu için H_8 hipotezi kabul edilir.

Tablo 3.26. Faktör 8 ile Gelir Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

500 TL – 1000 TL	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	9,802	9,309	16,2
Asymp. Sig.	0,044	0,054	0,05
1001 TL – 2000 TL	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	41,631	22,408	61,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,05
2001TL – 3000 TL	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	48,365	35,552	36,6
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,05
3001 TL ve üzeri	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	0,667	3,083	4,8
Asymp. Sig.	0,881	0,544	0,05

Sonuç olarak, çevreye olan duyarlılığın insanların gelir durumuna göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Düşük ve yüksek gelir grubundaki kişilerin, çevreye olan duyarlılığının az ya da hiç olmadığı, orta gelir grubu içerisinde yer alan kişilerin ise çevreye olan duyarlılığının var olduğu görülmektedir.

Faktörler ile gelir durumu arasındaki ilişkiler incelendiğinde gelir durumları ile faktörleri oluşturan vergi bilinci, çevre vergilerinin ekonomik etkileri, çevre vergilerinin amaca uygunluğu, çevre vergisi bilinci, çevre vergilerinin çevresel etkileri, çevre vergilerine olan duyarlılık, çevre vergilerinin gerekliliği ve çevre bilinci unsurları arasında gelir durumunun gruplarına göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Özellikle 1001 TL – 2000 TL grubunda yer alan bireylerin faktörleri oluşturan unsurlara karşı çok daha duyarlı oldukları, gelirleri 3000 TL ve üzeri olanların ise bu unsurlara karşı daha az duyarlı oldukları veya duyarsız oldukları söylenebilir. Diğer iki gruptan,

gelir durumu 500 TL – 1000 TL arasında olanların bu unsurlardan çevre vergisi bilinci ve çevre vergilerinin çevresel etkileri konusunda daha bilinçli oldukları ve 2001 TL – 3000 TL arasında gelir elde edenlerin ise çevre vergilerinin gerekliliği konusunda az duyarlı ya da duyarsız oldukları belirlenmiştir.

Tablo 3.27. Gelir Durumu Analizi İçin Oluşturulan Hipotezlerle İlgili Sonuçlar Tablosu

Hipotezler	500-1000 TL	1001-2000 TL	2001-3000 TL	3001 TL ve üzeri
H₁: Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Red	Red	Kabul
H₂: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Red	Red	Kabul
H₃: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Red	Red	Kabul
H₄: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Red	Red	Red	Kabul
H₅: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Red	Red	Red	Kabul
H₆: Duyarlılık Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Red	Red	Kabul
H₇: Gereklilik Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Red	Kabul	Kabul
H₈: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Red	Red	Kabul

Gelir durumu ile ilgili incelemeler tamamlandıktan sonra eğitim durumu ile ilgili hipotezler oluşturulmuş ve aynı testler bu gruba uygulanmıştır. Eğitim durumu ile ilgili oluşturulan hipotezler ve test sonuçları şu şekildedir;

H₉: Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₀: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₁: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₂: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₃: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₄: Duyarlılık Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₅: Gereklilik Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₆: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.

“**H₉:** Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden büyüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsızdır. Asymp. Sig. değerlerinde ise her sorunun değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₉ hipotezi reddedilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve soruların ikisine ait Ki-kare değerleri bu değerden büyük diğer sorunun değeri ise bu değerden küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₉ hipotezi reddedilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₉ hipotezi reddedilir.

Tablo 3.28. Faktör 1 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	42,308	30,000	16,769	13,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,002	0,05
Ortaokul	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	22,548	24,466	9,671	14,6
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,046	0,05
Lise	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	18,718	28,667	29,590	39,00
Asymp. Sig.	0,001	0,000	0,000	0,05
Yüksekokul	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	17,927	45,725	32,514	21,8
Asymp. Sig.	0,001	0,000	0,000	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Ödediğim vergilerin nereye harcadığımı biliyorum	Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım	Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım	Beklenen değer
Chi. Square	19,226	35,871	32,968	31,00
Asymp. Sig.	0,001	0,000	0,000	0,05

Dördüncü eğitim grubu yüksek okul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden büyük birinin değeri ise bu değerden küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_0 hipotezi reddedilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden büyük diğer sorunun değeri ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H_9 hipotezi reddedilir.

Sonuç olarak tüm eğitim gruplarının vergi bilincinin yüksek olduğu görülmektedir.

“**H₁₀**: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Gelir Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise her sorunun değeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{10} hipotezi kabul edilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise her sorunun değeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{10} hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{10} hipotezi reddedilir.

Dördüncü eğitim grubu yüksek okul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden büyük birinin değeri ise bu değerden küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{10} hipotezi reddedilir.

Tablo 3.29. Faktör 2 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	7,231	3,077	6,923	13,00
Asymp. Sig.	0,124	0,545	0,140	0,05
Ortaokul	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	2,822	6,384	6,932	14,6
Asymp. Sig.	0,588	0,172	0,140	0,05
Lise	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	24,103	20,462	32,205	39,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05
Yüksekokul	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	24,899	10,954	22,147	21,8
Asymp. Sig.	0,000	0,027	0,000	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır	Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır	Beklenen değer
Chi. Square	22,129	21,130	32,194	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden küçük diğer sorunun değeri ise büyüktür. Asymp. Sig.

değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H_{10} hipotezi reddedilir.

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ilkokul ve ortaokul mezunlarının çevre vergilerinin ekonomik etkilerine olan inancının lise, yüksekokul ve lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

“ H_{11} : Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki sorunun değeri 0,05'ten büyük diğerine ait değer 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{11} hipotezi kabul edilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki soruya ait değer 0,05'ten küçük iken bir sorunun değeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{11} hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{11} hipotezi reddedilir.

Dördüncü eğitim grubu yüksekokul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden küçük birinin değeri ise bu değerden büyüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{11} hipotezi reddedilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden küçük diğer sorunun değeri ise büyüktür. Asymp. Sig.

değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H_{11} hipotezi reddedilir.

Tablo 3.30. Faktör 3 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	10,462	9,077	6,769	13,00
Asymp. Sig.	0,033	0,059	0,149	0,05
Ortaokul	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	7,068	13,507	13,370	14,6
Asymp. Sig.	0,132	0,009	0,010	0,05
Lise	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	15,330	19,128	12,462	39,00
Asymp. Sig.	0,004	0,001	0,014	0,05
Yüksekokul	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	14,807	13,890	30,587	21,8
Asymp. Sig.	0,005	0,008	0,000	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır	Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir	Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır	Beklenen değer
Chi. Square	26,452	13,226	40,839	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,010	0,000	0,05

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ilkokul ve ortaokul mezunlarının çevre vergilerinin amacına uygun kullanıldığına inancının lise, yüksekokul ve lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

“**H₁₂**: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan dört sorudan üçünün değeri bu değerden büyük diğer sorunun değeri ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise her sorunun değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₂ hipotezi reddedilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan soruların değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise sadece bir soruya ait değer 0,05'ten küçük diğerleri ise 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₂ hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan dört sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₂ hipotezi reddedilir.

Dördüncü eğitim grubu yüksekokul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden küçük diğer ikisinin ise büyüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₂ hipotezi reddedilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden büyük diğer sorunun değeri ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H₁₂ hipotezi reddedilir.

Tablo 3.31. Faktör 4 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	16,769	15,692	8,538	18,308	13,00
Asymp. Sig.	0,002	0,003	0,036	0,001	0,05
Ortaokul	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	8,027	10,082	8,849	2,822	14,6
Asymp. Sig.	0,091	0,036	0,065	0,588	0,05
Lise	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	14,351	22,000	25,282	13,385	39,00
Asymp. Sig.	0,006	0,000	0,000	0,010	0,05
Yüksekokul	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	40,495	15,725	23,431	14,716	21,8
Asymp. Sig.	0,000	0,003	0,000	0,005	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	52,581	31,649	40,805	18,471	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,001	0,05

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ortaokul mezunları dışındaki grupların çevre vergisi bilincinin yüksek olduğu görülmektedir.

“**H₁₃**: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkökul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan sorulardan ikisinin değeri bu değerden büyük diğerinin değeri ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki sorunun değeri 0,05'ten küçük iken bir sorunun değeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₃ hipotezi kabul edilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise sadece bir soruya ait değer 0,05'ten büyük diğerlerine ait değerler ise 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₃ hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan her sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₃ hipotezi reddedilir.

Dördüncü eğitim grubu yüksekökul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden küçük diğerinin ise büyüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₃ hipotezi reddedilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H₁₃ hipotezi reddedilir.

Tablo 3.32. Faktör 5 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	17,692	13,385	6,308	13,00
Asymp. Sig.	0,001	0,010	0,177	0,05
Ortaokul	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	10,630	13,233	8,575	14,6
Asymp. Sig.	0,031	0,010	0,073	0,05
Lise	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	24,410	15,897	18,308	39,00
Asymp. Sig.	0,000	0,003	0,001	0,05
Yüksekokul	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	18,202	19,761	22,881	21,8
Asymp. Sig.	0,001	0,001	0,000	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum	Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir	Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum	Beklenen değer
Chi. Square	21,935	27,032	26,258	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ilkokul ve ortaokul mezunları dışındaki grupların çevre vergilerinin çevresel etkilerinin var olduğuna inancının yüksek olduğu görülmektedir.

“**H₁₄**: Duyarlılık Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan soruların hepsinin değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise her sorunun değeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₄ hipotezi kabul edilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise sorulara ait değer 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₄ hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan her sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki soruya ait değer 0,05'ten küçük diğer soruya ait değeri 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₄ hipotezi kabul edilir.

Dördüncü eğitim grubu yüksek okul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden büyük diğerinin ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₄ hipotezi reddedilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan üç soruya ait Ki-kare değerleri bu değerden büyüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsızdır. Asymp. Sig. değerlerinde ise tüm soruların değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H₁₄ hipotezi reddedilir.

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ilkokul, ortaokul ve lise mezunları dışındaki grupların çevre vergilerine karşı daha duyarlı oldukları görülmektedir.

Tablo 3.33. Faktör 6 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	4,615	2,615	2,308	13,00
Asymp. Sig.	0,329	0,624	0,679	0,05
Ortaokul	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	4,877	6,247	3,370	14,6
Asymp. Sig.	0,300	0,181	0,498	0,05
Lise	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	33,538	6,103	13,062	39,00
Asymp. Sig.	0,000	0,192	0,011	0,05
Yüksekokul	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	39,578	14,532	27,376	21,8
Asymp. Sig.	0,000	0,006	0,000	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır	Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim	Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum	Beklenen değer
Chi. Square	64,323	45,806	42,968	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,000	0,05

“**H₁₅**: Gereklilik Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan soruların birinin değeri bu değerden küçük, diğerinin değeri ise bu değerden büyüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise yine bir soruya ait değer 0,05'ten küçük diğeri ise büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₅ hipotezi kabul edilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise sorulara ait değer 0,05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₅ hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan her sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise iki soruya ait değer 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₅ hipotezi reddedilir.

Dördüncü eğitim grubu yüksek okul mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise sorulardan birisine ait değer 0,05'ten büyük, diğerine ait değeri 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₅ hipotezi kabul edilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan soruların ilkinde ait değeri bu değerden büyük diğeri ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise her iki sorunun da değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H₁₅ hipotezi reddedilir.

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ilkokul, ortaokul ve yüksek okul mezunları dışındaki lise ve lisans ve lisansüstü gruplarının çevre vergilerinin gerekli olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.34. Faktör 7 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	25,385	3,231	13,00
Asymp. Sig.	0,000	0,520	0,05
Ortaokul	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	3,096	3,644	14,6
Asymp. Sig.	0,542	0,456	0,05
Lise	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	19,744	11,590	39,00
Asymp. Sig.	0,001	0,021	0,05
Yüksekokul	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	17,743	1,963	21,8
Asymp. Sig.	0,001	0,743	0,05
Lisans ve Lisansüstü	Çevre vergileri gereksizdir	Vergilerle çevre korunamaz	Beklenen değer
Chi. Square	31,677	19,097	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,001	0,05

“**H₁₆**: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi her eğitim durumu için test edilmiştir.

Yapılan test sonucunda ilkokul mezunlarına ait beklenen Ki-kare değeri 13 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan soruların değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise bir soruya ait değer 0,05’ten küçük diğeri ise büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H₁₆ hipotezi kabul edilir.

Diğer eğitim grubu olan ortaokul mezunlarına bakıldığında ise gruba ait beklenen Ki-kare değeri 14,6 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan iki sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig.

değerlerinde iki sorunun değeri de 0.05'ten büyüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{16} hipotezi kabul edilir.

Üçüncü eğitim grubu olan lise mezunlarına bakıldığında, gruba ait beklenen Ki-kare değeri 39 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan her sorunun değeri bu değerden küçüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsız değildir. Asymp. Sig. değerlerinde ise sorulardan birine ait değer 0,05'ten büyük diğerine ait değer 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{16} hipotezi kabul edilir.

Tablo 3.35. Faktör 8 ile Eğitim Durumu Değişkenlerine Ait Ki-Kare Testi SPSS Sonuçları

İlkokul	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	9,692	6,923	13,00
Asymp. Sig.	0,046	0,140	0,05
Ortaokul	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	8,027	3,918	14,6
Asymp. Sig.	0,091	0,417	0,05
Lise	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	4,487	15,949	39,00
Asymp. Sig.	0,344	0,003	0,05
Yüksekokul	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	50,771	27,835	21,8
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,05
Lisans ve Lisansüstü	İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir	İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır	Beklenen değer
Chi. Square	60,323	28,710	31,00
Asymp. Sig.	0,000	0,000	0,05

Dördüncü eğitim grubu yükseköğretim mezunlarının oluşturduğu gruptur. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 21,8 olarak gerçekleşmiştir. Faktör sorularının ikisinin değeri bu değerden büyüktür. Bu grupta değişkenler birbirinden bağımsızdır. Asymp. Sig. değerlerinde ise sorulara ait değerler 0,05'ten küçüktür. Bu durumda bu eğitim grubu için H_{16} hipotezi reddedilir.

Son olarak lisans ve lisansüstü mezunları test edilmiştir. Bu gruba ait beklenen Ki-kare değeri 31 olarak gerçekleşmiştir ve bu faktörü oluşturan soruların ilkinin değeri bu değerden büyük diğer değeri ise küçüktür. Asymp. Sig. değerlerinde ise her iki sorunun da değeri 0,05'ten küçüktür. Dolayısıyla bu eğitim grubu için H_{16} hipotezi reddedilir.

Sonuç olarak eğitim durumunu oluşturan gruplardan ilköğretim, ortaokul ve lise mezunları dışındaki yükseköğretim ile lisans ve lisansüstü gruplarının çevre bilincinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Faktörler ile eğitim durumu arasındaki ilişkiler incelendiğinde, eğitim durumu ile faktörleri oluşturan vergi bilinci, çevre vergilerinin ekonomik etkileri, çevre vergilerinin amaca uygunluğu, çevre vergisi bilinci, çevre vergilerinin çevresel etkileri, çevre vergilerine olan duyarlılık, çevre vergilerinin gerekliliği ve çevre bilinci unsurları arasında eğitim durumunun gruplarına göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Özellikle lisans ve lisansüstü grubunda yer alan bireylerin faktörleri oluşturan unsurlara karşı çok daha duyarlı veya bilinçli oldukları, ilköğretim ve ortaokul mezunlarının ise bu unsurlara karşı daha az duyarlı veya bilinçli oldukları veya duyarsız oldukları söylenebilir. Diğer iki gruptan, lise mezunlarının çevre bilinci ve çevre vergilerine karşı duyarlılık konusunda daha az duyarlı ya da duyarsız oldukları, yükseköğretim mezunlarının ise çevre vergilerinin gerekliliği konusunda diğer faktörlere göre daha az duyarlı oldukları belirlenmiştir.

Tablo 3.36. Eğitim Durumu Analizi İçin Oluşturulan Hipotezlerle İlgili Sonuçlar Tablosu

Hipotezler	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Lisans ve Lisansüstü
H₉: Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Red	Red	Red	Red	Red
H₁₀: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Kabul	Red	Red	Red
H₁₁: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Kabul	Red	Red	Red
H₁₂: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Red	Kabul	Red	Red	Red
H₁₃: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Kabul	Red	Red	Red
H₁₄: Duyarlılık Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Kabul	Kabul	Red	Red
H₁₅: Gereklilik Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Kabul	Red	Kabul	Red
H₁₆: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Eğitim Durumu açısından anlamlı bir fark yoktur.	Kabul	Kabul	Kabul	Red	Red

Eğitim durumu ile ilgili incelemeler tamamlandıktan sonra mesleki dağılım ile ilgili hipotezler oluşturulmuş ve aynı testler bu gruba uygulanmıştır. Mesleki dağılım ile ilgili oluşturulan hipotezler ve test sonuçları şu şekildedir;

H₁₇: Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₈: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₁₉: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₂₀: evre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₂₁: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₂₂: Duyarlılık Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₂₃: Gereklilik Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

H₂₄: evre Bilinci Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur.

Faktörlerin meslek grupları ile karşılaştırılması ve oluşturulan hipotezlerin analizi sonucunda elde edilen bilgiler ışığında, memurların tüm faktörlere karşı daha duyarlı ve bilinçli oldukları görülmüştür. İşçilerin ise evre vergilerinin gerekliliği dışındaki faktörlere daha duyarlı oldukları, evre vergilerinin gerekliliği konusunda ise duyarlılığın azaldığı görülmektedir.

Esnaflarla ilgili yapılan testler sonucunda bu meslek grubunun evre vergilerinin ekonomik etkileri üzerinde duyarlılık gösterdiği, bunun dışında kalan faktörler arasında ise sadece evre bilinci konusunda bilinç düzeyinin yüksek olduğu diğer faktörlere karşı bilinç düzeyinin ve duyarlılığın daha düşük olduğu görülmektedir.

Özel sektör alışanlarında ise genellikle tüm faktörlere karşı bilinç mevcut olup, evre vergilerinin ekonomik etkileri ve gerekliliği konusunda bilincin düşük olduğu görülmektedir. Emeklilerin tüm faktörlere duyarsız olduğu yine yapılan testler sonucunda elde edilen bir diğer bilgidir.

Tablo 3.37. Faktörler ile Meslek Gruplarının Karşılaştırılması Sonucu Elde Edilen SPSS Sonuçları Tablosu

Faktörler	Memur	İşçi	Özel Sektör	Esnaf	Emekli
Vergi Bilinci (Faktör 1)	0,000	0,000	0,000	0,017	0,153
	0,000	0,000	0,000	0,012	0,651
	0,000	0,000	0,000	0,089	0,260
Ekonomik Etki (Faktör 2)	0,000	0,024	0,003	0,015	0,948
	0,000	0,001	0,096	0,008	0,719
	0,000	0,000	0,002	0,006	0,063
Amaca Uygunluk (Faktör 3)	0,003	0,003	0,000	0,006	0,306
	0,000	0,011	0,000	0,001	0,306
	0,000	0,000	0,001	0,736	0,500
Çevre Vergisi Bilinci (Faktör 4)	0,000	0,000	0,046	0,476	0,719
	0,000	0,000	0,000	0,017	0,153
	0,000	0,001	0,000	0,001	0,485
	0,000	0,000	0,000	0,013	0,306
Çevresel Etki (Faktör 5)	0,000	0,000	0,001	0,523	0,500
	0,000	0,000	0,007	0,228	0,179
	0,000	0,000	0,044	0,162	0,036
Duyarlılık (Faktör 6)	0,004	0,005	0,000	0,626	0,282
	0,000	0,001	0,000	0,182	0,009
	0,000	0,013	0,000	0,089	0,110
Gereklilik (Faktör 7)	0,003	0,061	0,067	0,523	0,948
	0,000	0,000	0,036	0,255	0,030
Çevre Bilinci (Faktör 8)	0,000	0,000	0,000	0,033	0,186
	0,000	0,015	0,003	0,013	0,909

Elde edilen sonuçlara göre, oluşturulan hipotezlerin meslek gruplarının çoğunda reddedildiği görülmektedir.

Tablo 3.38. Meslek Grupları Analizi İçin Oluşturulan Hipotezlerle İlgili Sonuçlar Tablosu

Hipotezler	Memur	İşçi	Özel Sektör	Esnaf	Emekli
H₁₇: Vergi Bilinci Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Red	Kabul	Kabul
H₁₈: Ekonomik Etki Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Kabul	Red	Kabul
H₁₉: Amaca Uygunluk Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Red	Kabul	Kabul
H₂₀: Çevre Vergisi Bilinci Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Red	Kabul	Kabul
H₂₁: Çevresel Etki Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Red	Kabul	Kabul
H₂₂: Duyarlılık Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Red	Kabul	Kabul
H₂₃: Gereklilik Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul
H₂₄: Çevre Bilinci Faktörü üzerinde Mesleki Dağılım açısından anlamlı bir fark yoktur	Red	Red	Red	Red	Kabul

Ülkemizde çevre vergileri ile ilgili uygulamaların büyük kısmının otomobil sektörüne uygulandığı dikkate alınarak katılımcıların ödedikleri MTV, ÖTV ve akaryakıt vergilerinde var olan bu vergi uygulamalarından ne derece haberdar oldukları belirlenmeye çalışılmıştır.

Değerlendirmeler kapsamında son olarak ankete katılan ve otomobili olan katılımcıların, faktör 4'ü oluşturan sorulara verdikleri cevaplara ait bağımsız örneklem t testi sonuçları incelenmiştir.

“**H₂₅**:Otomobil sahibi olanlar ile olmayanlar arasında çevre vergisi bilinci açısından anlamlı bir fark yoktur.” hipotezi oluşturulmuştur.

Tablo 3.39. Otomobil Sahibi Olanlar İle Olmayanların Faktör 4 İle Analizi Sonucu Elde Edilen Sonuçlara Ait SPSS Tablosu

Faktör 4'ü Oluşturan Sorular	T Testi İle Elde Edilen Sig. Değerleri
Çevre vergilerinin en önemlisi motorlu taşıtlar vergisidir	0,739
Ödediğim vergilerden hangisinin çevre vergisi olduğunu biliyorum	0,393
Özel tüketim vergileri bir çevre vergisi uygulamasıdır	0,866
Akaryakıt tüketim vergilerinin çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum	0,665

t testi sonucu elde edilen, sorulara ait Sig. değerlerine bakıldığında her dört soru için de Sig. değerinin 0,05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda oluşturulan hipotez kabul edilir. Yani otomobil sahibi olanlar ile olmayanlar arasında çevre bilinci açısından anlamlı bir fark yoktur. Otomobil sahibi olanlar da olmayanlarda çevre vergisi bilinci konusunda hemen hemen aynı bilince sahiptir.

SONUÇ

Dünya genelinde çevreye verilen önemin en önemli göstergelerinden birisi olan çevre vergileri, günümüz dünyasında çevre kirliliğini önlemede kullanılan en önemli kamusal araçtır. Dünya ülkelerinin çoğunun ve özellikle AB ülkelerinin sürekli güncellediği çevre vergileri, çevreyi korumanın yanı sıra ekonomik bir takım etkiler yaratmakta ve toplumda çevre bilincini artırmaktadır. Çevre vergilerinin en önemli özelliği olan caydırıcılık doğru kullanıldığında çevreyi koruma adına önemli bir silah olarak kullanılabilir.

AB ülkelerinde yaygın kullanımını gördüğümüz çevre vergilerinin, Türkiye’de doğrudan ve dolaylı uygulamalarla var olduğu bilinmektedir. Doğrudan uygulama şeklindeki örneği “Çevre Temizlik Vergisi” olarak karşımıza çıkan çevre vergilerinin dolaylı uygulamaları ise birçok vergi çeşidinin içerisinde yer almış durumdadır. Özellikle ÖTV ve MTV’ de çevre ile ilgili birçok uygulama mevcuttur. Türkiye’deki dolaylı ve doğrudan uygulamalardan elde edilen gelirin çevreye harcanmadığı, sadece gelir elde etme amaçlı olduğu bilinmektedir. Bu da Türkiye’de çevre vergilerinin amacı dışında kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de toplanan çevre vergileriyle ilgili uygulamalar ve vergilerin çevre üzerinde olumlu bir etkisi olmadığı gibi çevre vergilerinin meydana getirdiği diğer olumlu etkilerde pek fazla görülmemektedir.

Son dönemde kullanımında yaygınlık görülen elektrikli otomobiller, Türkiye’de de kullanılmaya başlanmıştır. Çevresel anlamda önemli bir gelişme olan bu uygulamaya ülkeler vergi istisnası tanımakta ve bu uygulamayı desteklemektedirler. Türkiye’de de bu konuda çalışmalar yapılmış olup elektrikli otomobillerden alınan MTV ve ÖTV oranları diğer araçlara göre çok düşük oranlı gerçekleşmiştir. Bu uygulama Türkiye’de çevre kirliliğini önlemek amacıyla yapılan ilk uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevre vergilerinin uygulanabilmesi için çevre bilincinin topluma kazandırılması esastır. Çevre bilinci, çevre vergilerinin aktif olarak kullanılmadığı Türkiye’de çevre vergilerinden önce altyapısının hazırlanması gereken bir konudur. Türkiye’de mükelleflerde var olan vergi bilinci, çevre bilinci ve çevre vergisi bilincinin düzeyini belirlemek amacıyla yapmış olduğumuz çalışmanın sonuçlarına bakıldığında Türkiye’nin çevre konusunda duyarlı olduğu görülmektedir.

Türkiye'deki mükellefler, yaşadıkları ilde var olan çevre sorunlarının hangileri olduğunu bilmekte ve bu sorunların hangi boyutlarda olduğunu, neticelerinin neler olabileceğini öngörmektedirler. Yine çevrenin, ekonomik ya da yasal yaptırımlar ile korunamayacağı konusunda fikir birliğinin var olduğu görülmektedir.

Vergiler konusunda ise toplumun, toplanan vergilerini nerelere ve ne kadar harcadığı konusunda tereddütleri olduğu ve bu konuda devlete olan güvenlerinin çok fazla olmadığı görülmektedir.

Uygulamaları henüz olmamakla beraber çevre vergilerinin varlığından rahatsız olmayacağını belirten mükellefler, amacı dışında kullanılmayan bir çevre vergisini gönüllü olarak ödemeye razı olduklarını belirtmiştir. Türkiye'de var olan çevre vergisinin dolaylı ve doğrudan uygulamalarının amacı dışında kullanıldığı kanaatinde olan mükellefler, çevre vergileri ile ilgili uygulama ve gelişmelerden de haberdardır.

Mükelleflerde var olan çevre konusundaki duyarlılık dikkate alındığında, Türkiye'de amacını sadece çevreyi korumanın oluşturacağı çevre vergilerinin uygulanmasının zor olmayacağı görülmektedir.

Çevre ve çevre vergisi bilinci konusunda yapılan incelemeler, toplumdaki hemen her eğitim düzeyine sahip kişinin çevre vergilerine duyarlı olduğu, özellikle eğitim düzeyi arttıkça duyarlılığın daha da arttığı görülmüştür. Eğitim arttıkça bilinç artmakta, bilinç arttıkça da duyarlılık artmaktadır.

Çevre ve çevre vergisi bilincinin gelir durumuna göre yapılan incelemesinde ise orta gelir düzeyine sahip kişilerin duyarlılığının yüksek olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi açlık sınırının üzerinde olanların ise çevre ve çevre vergileri konusunda en az duyarlı grup olduğu ortaya çıkmaktadır.

Meslek grupları açısından değerlendirme yapıldığında ise memurların en duyarlı ve bilinçli topluluk olduğu görülmüştür. Memurları işçiler ve özel sektör çalışanları takip etmiştir. Esnaf ve özellikle emeklilerin çevre ve çevre vergileri konusunda çok daha az duyarlı ve bilinçli oldukları araştırma sonuçlarında görülmektedir.

Türkiye'de, çevrenin mümkün olduğunca çabuk korumaya alınmasının gerektiği bir dönemde toplumun çoğunluğunun çevre ve çevre vergileri konusunda duyarlılık gösterdiği göz önüne alınarak, hem çevre konusunda hem de çevre vergileri konusunda

AB’de var olan uygulamalara benzer uygulamalar aktif hale getirilmelidir. Çevre vergileri uygulanırken, çevre vergilerinin sadece çevre üzerinde var olan etkileri değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal diğer etkilerinin de topluma doğru bir şekilde anlatılması ve toplumun bu konuda ikna edilmesi gerekmektedir. Burada üzerinde durulması ve dikkat edilmesi gereken konu toplumumuzda var olan vergilerin nereye ve nasıl harcandığı konusundaki şüphenin ortadan kaldırılması ve çevre vergilerinin gerçek anlamda çevre için harcanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Agun, Bilge Hakan, *Çevre Sorunlarına Yönelik Vergisel Düzenlemeler ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Ağaoğlu, Erişim Tarihi: 18 Nisan 2012, http://www.yesilbina.com/Yesil-Bina-Nedir_a2.html.
- Akdoğan, Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2009.
- Akkaya, Şahin ve Bakkal, Ufuk, "Çevre Vergileri ve Çifte Yara" [Elektronik Sürüm], *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55 (2), 2006.
- Akkaya, Şahin, "Çevre Vergileri ve Gelir Dağılımı", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 2004.
- Aktan, Coşkun Can, *Celal Bayar Üniversitesi*, Erişim Tarihi: 19 Mart 2012, http://www2.bayar.edu.tr/iibf/maliye/sureyya_sakinc/docs/KamuMaliyesi/CoskunCANAKTAN-PiyasaBasarisizligininAnatomisi.pdf.
- Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, *T.C. Resmi Gazete*, 28035, 24 Ağustos 2011.
- Arıkan, Rauf, *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*, Tübitay Yayıncılık, Ankara 1995.
- Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, *T.C. Resmi Gazete*, 25569, 31 Ağustos 2004.
- Avrupa Çevre Ajansı, *Avrupa'da Çevre; 2010 Durum ve Genel Görünüm Sentez*, Kopenhag 2010.
- Aycul, Ömer, *Ekolojik Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.
- Belediye Gelirler Yasası, *T.C. Resmi Gazete*, 17354, 29 Mayıs 1981.
- Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği, *T.C. Resmi Gazete*, 28154, 26 Aralık 2011.
- Benk, Serkan, "Çevresel Dışsallıkların İçselleştirilmesinde Kullanılan Regülasyon ve Hukuki Sorumluluk Sistemlerinin Değerlendirilmesi" [Elektronik Sürüm], *Çimento İşveren Dergisi*, 20 (5), 2006.

- Boadway, Robin W. ve Wildasin, David E., *Public Sector Economics*, [Kamu Ekonomisi], Little Brown and Company, Toronto 1984.
- Bozkurt, Yavuz, *Çevre Sorunları ve Politikaları*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2012.
- Budak, Sevim, *AB ve Türk Çevre Politikası*, Büke Yayınları, İstanbul 2000.
- Bulutoğlu, Kenan, *Kamu Ekonomisine Giriş Devletin Ekonomik Bir Kuramı*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1988.
- Canbay, Tülin, *Dünyada Vergileme Anlayışındaki Değişim*, Dora Yayıncılık, Bursa 2009.
- Coase, Ronald H., "The Problem of Social Cost", [Sosyal Maliyet Sorunu], *Journal of Law and Economics*, 3, 1960.
- Cropper, M.L. ve Oates, W.E., "Environmental Economics: A Survey", [Çevresel Ekonomiler: Bir Uygulama], *Journal of Economic Literature*, 30 (2), 1992.
- Çelen, Mustafa, "Çevre Vergilemesi (Teori ve Türkiye uygulaması)" [Elektronik Sürüm], *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (1-2), 1996.
- Çelikkaya, Ali, "Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Çevre Reformları ve Türkiye'deki Durumun Değerlendirilmesi" [Elektronik Sürüm], *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 2011.
- Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı, Erişim Tarihi: 27 Mart 2012, <http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Tuketiciler/Neden-Geri-Kazanim.aspx>.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, Mustafa Öztürk, "Pil/Akü Kullanımı ve Atık Piller İle Akülerin Zararları", Erişim Tarihi: 11 Nisan 2012, <http://www2.cevreorman.gov.tr/belgeler/piller.pdf>.
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, *T.C. Resmi Gazete*, 27601, 4 Haziran 2010.

Değirmendereli, Ali, “Çevrenin Korunmasında Özel ve Kamu Girişimi ya da Çevre Koruma Araçları”, Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım (Ed.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, (ss. 490-491), Beta Yayınları, İstanbul 2004.

Demirer, Göksel N., “2020 Yılında Dünyada ve Türkiye’de Çevre”, Erişim Tarihi: 29 Şubat 2012,
http://www.eie.gov.tr/turkce/en_tasarrufu/en_tas_etkinlik/2006_bildiriler/OturumI/SinanErten.doc.

DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan4.pdf>.

DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>.

DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>.

DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>.

DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>.

DPT, Kalkınma Planları, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>.

Edizdoğan, Nihat, “Global Çevre Vergileri”, Erişim Tarihi: 07 Şubat 2012,
<http://www.bursahaberevi.com/2011/07/14/global-cevre-vergileri/>.

Edizdoğan, Nihat, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş, *Kamu Maliyesi*, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa, 2011.

Ekeman, Ebru, *Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı İncelemesi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, Yayın No:153, İstanbul 1998.

Ekins, Paul, “European Environmental Taxes and Charges: Recent Experience” [Avrupa Çevre Vergileri ve Ücretlendirme: Güncel Uygulama], *Ecological Economics*, 31 (1), 1999.

- Engin, Billur, *Avrupa Birliği Özelinde Çevre Politikalarının Etkinliği*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Erdem, Metin, Şenyüz, Doğan ve Tathoğlu, İsmail, *Kamu Maliyesi*, Ekin Basım Yayın ve Dağıtım, Bursa 2011.
- Erginay, Akif, *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınevi, Ankara 2010.
- European Commission, Inventory of Taxes in the EU, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2012, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tax_inventory_18_en.pdf.
- Ferhatoğlu, Emrah, "Avrupa Birliği'nde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri" [Elektronik Sürüm], *E-yaklaşım Dergisi*, 3, 2003.
- Genbilim, Erişim Tarihi: 14 Mart 2012, <http://www.genbilim.com/content/view/1286/84/>.
- Görmez, Kemal, *Çevre Sorunları*, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara 2007.
- Görmez, Kemal, *Çevre Sorunları ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.
- Günaydın, İhsan, *Çevre Yönetiminin Ekonomik ve Mali Araçları*, Derya Kitabevi, Trabzon 2005.
- Güney, Emrullah, *Çevre Sorunları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- Gürpınar, Ergun, *Çevre Sorunları*, Der yayınları, İstanbul 1998.
- Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, T.C.Resmi Gazete, 25406, 18 Mart 2004.
- Hotunluoğlu, Hakan ve Tekeli, Recep, "Karbon Vergisinin Ekonomik Analizi ve Etkileri: Karbon Vergisinin Emisyon azaltıcı Etkisi Var Mı?" [Elektronik Sürüm], *Sosyo Ekonomi*, 6 (2), 2007.
- Jamali, Tarık, *Ekolojik Vergiler*, Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara 2007.
- Kalelioğlu, Uğur ve Özkan, Noyan, *Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri*, İzmir Barosu, İzmir 2000.
- Kara Avcılığı Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 25165, 11 Temmuz 2003.

- Karakaya, Etem ve Özçağ, Mustafa, "Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi", Erişim Tarihi: 09 Nisan 2012, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>.
- Keleş, Ruşen ve Hamamcı, Can, *Çevre Politikası*, İmge Kitapevi, Ankara 2005.
- Kırımhan, Sücaattin, *Nüfus, Kaynak ve Çevre İlişkileri*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.
- Kovancılar, Birol, "Çevre Kirliliğini Önlemede Alternatif Araçlar ve Etkinliklerinin Değerlendirilmesi"[Elektronik Sürüm], *Yönetim ve Ekonomi*, 4, 1998.
- Kovancılar, Birol, "Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği" [Elektronik Sürüm], *Yönetim ve Ekonomi*, 8 (2), 2001.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 18113, 21 Temmuz 1983.
- McKitrick, Ross, "Double Dividend Environmental Taxation and Canadian Carbon Emissions Control", [Çevre Vergilerinde Çifte Yarar ve Kanada Karbon Emisyon Kontrolü], *Canadian Public Policy - Analyse de Politiques*, 4 (23), 1997.
- Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 22355, 26 Temmuz 1995.
- Muslu, Yılmaz, *Ekoloji ve Çevre Sorunları*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2000.
- Mutlu, Ayşegül, "Çevre Ekonomisi Politikalar Uygulamalar ve Türkiye" [Elektronik Sürüm], *Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi*, Yayın No: 15, 2002.
- Mutluer, M. Kamil, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik, *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- Orhaner, Emine, *Kamu Maliyesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.
- Orkunoğlu, Işıl Fulya, "Fiskal ve Ekstrafiskal Amaçlar Bağlamında 1970'lerden Günümüze Çevre Vergileri"[Elektronik Sürüm], *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12 (1), 2010.

- Ortaç, Fevzi Rifat, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.
- Öncel, Türkan, Çevre Koruma Önlemlerine Genel Bir Bakış, *Prof. Dr. Memduh Yaşa'ya Armağan*, 1993, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansları, 34.seri.
- Özey, Ramazan, *Çevre Sorunları*, Aktif Yayınevi, İstanbul 2009.
- Özsoy, İsmail ve Yıldırım Uğur, "Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Ekonomik Yaklaşımlar ve Çözüm Önerileri", *Çevre Dergisi*, 11, 1994.
- Palabıyık, Hamit, "11. Uluslararası Ticaret ve Çevre: Dünya Ticaret Örgütü Üzerine Açıklamalar", Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım (Haz.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, (ss. 490-491), Beta Yayınları, İstanbul 2004.
- Pehlivan, Osman, *Kamu Maliyesi*, Murathan Yayınevi, Trabzon 2011.
- Scitovsky, Tibor, "Two Concepts of External Economies", [Dışsal Ekonomilerde İki Kavram], *The Journal of Political Economy*, 62 (2), 1954.
- Steiner, Peter O., "Public Expenditure Budgeting", [Kamu Harcamalarında Bütçeleme], Alan S. Blinder ve Robert M.Solow (Haz.), *The Economics of Public Finance*, (ss. 247), Washington, The Brookings Institution, 1969.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Birleşmiş Milletler Çevre Programı*, Erişim Tarihi: 15 Mart 2012, <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa>.
- T.C. O.İ.S.B. IX.Bölge Müdürlüğü Düzce İli Şube Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, <http://duzce.cevreorman.gov.tr/Duzce/AnaSayfa/CYCEDSubeMudurlugu/toprakKirliligi.aspx?sflang=tr>.
- Tanrıvermiş, Harun, "Çevre Kirliliğinin Vergilendirilmesi: İlkeler, Uygulamaları ve Türkiye Açısından Genel Değerlendirme" [Elektronik Sürüm], *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 8 (27), 1997.
- Taş, Metin, "Dışsal Maliyetleri Önlemede Vergi Politikasının Kullanımı", *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8 (1-2), 1987.

- Taytak, Mustafa ve Meçik, Oytun, *Uluslararası Davraz Kongresi*, 2009, Erişim Tarihi:27Mart2012, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma16.pdf>.
- Tekin, Ahmet, "Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri" [Elektronik Sürüm], *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 2006.
- Toprak, Düriye, "Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar" [Elektronik Sürüm], *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (4), 2006.
- Turhan, Salih, *Vergi Teorisi ve Politikası*, İstanbul, Filiz Kitabevi 1993.
- Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 27 Mart 2012, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.
- Uluğ, Erol, "Çevre Kirlenmesinin Boyutları", Ruşen Keleş (Haz.), *İnsan Çevre Toplum*, (ss. 47), İmge Kitabevi, Ankara 1997.
- Uyduranoğlu, Ayşe, "Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Yeşil Vergi Reformu" [Elektronik Sürüm], *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 234, 2005.
- Ünsal, M. Erdal, *Mikro İktisat*, İmaj Yayınevi, Ankara 2005.
- Üstün, Ümit Süleyman, "Motorlu Taşıtlar Üzerinden Alınan Vergilerin Çevreyi Korumaya Yönelik ve Adil Olarak Düzenlenmesi" [Elektronik Sürüm], *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 2012.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCr%C3%BCl%C3%BC_kirlili%C4%9F
- Yale University, Environmental Performance Index, Erişim Tarihi: 01 Mart 2012, <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>.
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, 10688, 12 Aralık 1960.
- Yerlikaya, Gökhan Kürşat, "Karbon Vergisi" [Elektronik Sürüm], *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1-2), 2003.
- Yıldırım, Bayramoğlu Ferzan, *Çevre Terimleri Sözlüğü*, IULA Çevre Kitapları Serisi 1995.

Yıldız, Nural, “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi” [Elektronik Sürüm], *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6)1, 2005.

EKLER
ANKET FORMU

GİRİŞ

Türkiye’de kamu harcamalarının finansmanında en önemli kalem vergilerdir. Ödediğimiz vergilerin içerisinde mevcut olan ve asıl amacı çevreyi korumak olan çevre vergilerinin Türkiye’deki etkinliği tartışılmaktadır. Çevre vergilerinin hangi vergilerin içerisinde yer aldığı ve gerçekten çevre için kullanılıp kullanılmadığı konusunda mükelleflerin ne düşündüğünün belirlenmesi amacıyla yapılan bu anket toplam 3 bölüm ve 35 sorudan oluşmaktadır. Yapılan çalışma bilimsel amaçlı olup elde edilen bilgiler saklı tutulacaktır.

Anketimize katıldığınız ve çalışmamıza katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

*Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi
Kürşad Emrah YILDIRIM*

İrtibat Tel: (0 478) 211 45 05 / mail:kursatemrahayildirim@ardahan.edu.tr

BÖLÜM 1

<p>1. Cinsiyetiniz
a. Erkek b. Kadın</p>	<p>4. Medeni durumunuz
a. Evli
b. Bekâr</p>
<p>2. Yaşınız
a. 18 – 25
b. 26 – 35
c. 36 – 45
d. 46 – 55
e. 56 ve üzeri</p>	<p>5. Mesleğiniz
a. Memur
b. İşçi
c. Özel sektör
d. Esnaf
e. Emekli</p>
<p>3. Eğitim durumunuz
a. İlkokul
b. Ortaokul
c. Lise
d. Yüksekokul
e. Lisans ve Lisansüstü</p>	<p>6. Gelir durumunuz
a. 500 TL – 1.000 TL
b. 1.001 TL – 2.000 TL
c. 2.001 TL – 3.000 TL
d. 3.001 TL ve üzeri</p>

Otomobiliniz var mı? Evet Hayır

BÖLÜM 2**(Lütfen tek seçenek işaretleyiniz.)**

7. İlimizdeki en önemli kentsel sorunun ne olduğunu düşünüyorsunuz?
a. İşsizlik b. Çevre c. Sağlık d. Trafik e. Eğitim
8. İlimizdeki çevre kirliliği sizce ne boyuttadır?
a. Çok düşük b. Düşük c. Orta d. Kötü e. Çok kötü
9. İlimizdeki en önemli çevre sorunu hangisidir?
a. Gürültü kirliliği b. Hava kirliliği c. Su kirliliği d. Toprak kirliliği e. Çarpık kentleşme
10. Çevre kirliliğine karşı alınabilecek en önemli yöntem nedir?
a. Teknolojik gelişmeler
b. Eğitimin yaygınlaştırılması
c. Yasal düzenlemeler
d. Ekonomik yaptırımlar
e. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması

BÖLÜM 3**Lütfen size en yakın seçeneği işaretleyiniz**

SORULAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
11. Ödediğim vergilerin nereye harcandığını biliyorum.					
12. Ülkemizdeki vergi türlerinden haberdarım.					
13. Ülkemizdeki çevre vergilerinden haberdarım.					
14. Toplanan çevre vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum.					
15. Çevre vergileri çevre kirliliğini önlemektedir.					
16. Çevre vergileri oranlarının yeterli olduğunu düşünüyorum.					
17. Çevre vergileri gereksizdir.					
18. Vergilerle çevre korunamaz.					
19. Çevre vergilerinin gelir üzerinde olumlu etkileri vardır.					
20. Çevre vergilerinin istihdam üzerinde olumlu etkileri vardır.					
21. Çevre vergilerinin üretim ve tüketim üzerinde etkileri vardır.					
22. Çevreye zarar vermeyen vergiye tabi faaliyetlere vergi istisnası/indirimi tanınmalıdır.					
23. Sadece çevreyi korumaya yönelik bir vergiyi ödemeyi kabul ederim.					
24. Ülkemizde çevre sorunlarının çözümünde ekonomik araçların yeterince kullanıldığını düşünüyorum.					
25. Ülkemizde alınan çevre vergilerinin çevreyi korumaya yönelik değil maddi gelir sağlamaya yönelik olduğuna inanıyorum.					
26. Ekonomik yaptırımlar çevre kirliliğini önlemektedir.					
27. İlimizdeki en önemli sorunlardan birisi çevre kirliliğidir.					
28. İlimizdeki çevre kirliliği çok tehlikeli boyuttadır.					
29. En önemli çevre vergisi uygulaması Motorlu Taşıtlar Vergisi içerisinde yer almaktadır.					
30. Ödediğim vergilerin hangilerinde çevre ile ilgili uygulamalar olduğunu biliyorum.					
31. Özel tüketim vergileri içerisinde çevre ile ilgili uygulamaların olduğunu biliyorum.					
32. Akaryakıt tüketim vergilerinde var olan çevre uygulamalarının çevre üzerinde etkisi olduğuna inanıyorum.					
33. Belediyelerin topladığı çevre temizlik vergileri çevre temizliğinde kullanılmaktadır.					
34. Ülkemizde uygulanan çevre vergileri, mükellefleri çevreye daha duyarlı davranmaya teşvik etmektedir.					
35. Ülkemizde çevreyi kirletmeyen uygulamalara vergi istisnası tanınmaktadır.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kürşad Emrah YILDIRIM
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum / 1980
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İİBF - İşletme
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomiler Üzerindeki Etkileri: KUDAKA ve SERKA Örneği, 4. Ulusal Yerel Ekonomiler Kongresi, 24 – 26 Mayıs 2012. Türk Vergi Hukukunda Tartışılan Bir Vergi: Toprak Mahsulleri Vergisi, Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Konferansı 2012, 6 – 7 Ekim2012.
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurum	Ardahan Üniversitesi İİBF
İletişim	
E-Posta Adresi	kursatemrahyildirim@ardahan.edu.tr
Tarih	23/06/2012